

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МАШКОВА ВАЛЕРІЯ ІГОРІВНА

УДК: 347.77/.78.031(477+100)](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
СИСТЕМА КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ АВТОРСЬКИМИ ТА
СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань 08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ **В.І. Машкова**

Науковий керівник
КОДИНЕЦЬ Анатолій Олександрович,
доктор юридичних наук, професор

Київ-2024

АНОТАЦІЯ

Машково В.І. Система колективного управління авторськими та суміжними правами. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2024.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю здійснення детального аналізу функціонування системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами в Україні з метою виявлення головних проблем, які виникають у процесі здійснення такої діяльності та окреслення перспектив та способів їх усунення та вдосконалення системи колективного управління майновими правами правовласників в Україні. При цьому, зважаючи на стрімкий розвиток сучасних технологій, особливої актуальності обрана тема дослідження набуває в розрізі пошуку нових способів усунення недоліків системи колективного управління майновими правами правовласників не лише за допомогою внесення змін чи доповнень до нормативно-правових актів, які містять в собі регулювання здійснення діяльності колективного управління, але й шляхом впровадження нових способів реалізації вже наявних правових механізмів.

Розділ I «Еволюція та сучасний стан системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав» головним чином присвячено дослідженню процесу становлення та розвитку системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами в Україні та світі. Крім того, в ньому зосереджено увагу на аналізі нормативно-правового регулювання здійснення своєї діяльності організаціями колективного управління в Україні на сучасному етапі їх розвитку та проаналізовано особливості здійснення діяльності колективного управління в Україні під час запровадженого воєнного стану.

За результатами проведення дослідження, описаного у даному розділі, сформовано визначення поняття «система колективного управління», під яким пропонується розуміти впорядкований взаємозв'язок правовласників, організацій колективного управління, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує

формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності та користувачів, які взаємодіють між собою з метою здійснення діяльності зі збору, розподілу та виплачування правовласникам доходу від прав, а також здійснення захисту майнових суміжних та авторських прав правовласників у випадку їх порушення.

Зроблено висновок про існування прогалини у галузі регулювання діяльності колективного управління в Україні під час запровадженого воєнного стану у сферах обов'язкового колективного управління.

Розділ II «Проблеми функціонування системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав в Україні та способи їх вирішення» насамперед стосується дослідження проблем, які виникають на всіх етапах здійснення колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні, а також пошуку способів їх вирішення.

Даний розділ складається з чотирьох підрозділів: «Загальні дефекти здійснення колективного управління в сфері авторського права та суміжних прав», «Окремі недоліки роботи системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення», «Перспективи усунення загальних дефектів здійснення колективного управління в галузі авторського права та суміжних прав», а також «Перспективи усунення недоліків здійснення колективного управління авторськими та суміжними правами у сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення».

У першому з них описано дослідження тих проблем, які стосуються переважно всіх сфер колективного управління на різних етапах його здійснення, зокрема: а) невдалого формулювання назви закону, який визначає правові та організаційні засади колективного управління правами суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права в Україні, а також подекуди некоректного визначення того, що є об'єктом колективного управління згідно положень такого закону; б) наявності законодавчого примусу у сфері колективного управління майновими суміжними та авторськими правами; в) проблем в сфері акредитації організацій

колективного управління майновими суміжними та авторськими правами; г) неможливості ефективного здійснення захисту суміжних та авторських прав організаціями колективного управління у судовому порядку; г) неспроможності забезпечення колективного управління використанням об'єктів суміжних прав у соціальних мережах; д) суперечливого порядку встановлення тарифів за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, щодо яких здійснюється колективне управління; е) нездатності забезпечення справедливого розподілу винагороди, отриманої від використання об'єктів суміжних прав та авторського права.

Другий підрозділ вказаного розділу присвячено розкриттю специфічних дефектів системи колективного управління, притаманних лише таким сферам обов'язкового колективного управління як: репрографічне відтворення та приватне копіювання, а саме: а) наявності колізії у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів; б) необхідності визначення правової природи винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання; в) неможливості забезпечення об'єктивного збору та розподілу доходу від прав у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення.

У третьому та четвертому підрозділах вказаного розділу наводяться пропозиції автора щодо вдосконалення системи колективного управління суміжними та авторськими правами шляхом збільшення контролю за діяльністю з колективного управління з боку держави, а також шляхом нормотворення. Вказані підрозділи містять в собі як пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про авторське право та суміжні права» (надалі за текстом – «Закон №2811-IX») та Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» (надалі за текстом – «Закон №2415-VIII»), так і рекомендації щодо цифровізації деяких етапів збору, розподілу та виплачування доходів від прав.

Ключові слова: авторські права; суміжні права; колективне управління; організація колективного управління; цифрова трансформація; фізична особа;

автор; база даних; захист; приватна особа.

Список публікацій здобувача:

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Машкова В.І. Окремі питання здійснення захисту авторських та суміжних прав організаціями колективного управління у судовому порядку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2022. №3(122)/2022. С.51-56. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/3.122-9> (дата звернення 10.01.2024);

2. Машкова В.І. Еволюція системи колективного управління майновими авторськими та/або суміжними правами в Україні (1991–2022). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. №5/2022. С.27-34. URL: <https://doi.org/10.33731/52022.270781> (дата звернення 10.01.2024);

3. Машкова В.І. Особливості колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2023. №1/2023. С.85-89. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.12> (дата звернення 10.01.2024);

4. Машкова В.І. Проблеми використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2023. №3(59) 2023. С.27-31. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3\(59\).295004](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3(59).295004) (дата звернення 10.01.2024).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Машкова В.І. Проблеми акредитації організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: збірник матеріалів Шостої Всеукраїнської науково – практичної конференції (м. Львів, 29 вересня 2022 року)*. Львів. 2022. С.180-183;

6. Машкова В.І. Нормативно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління авторськими та суміжними правами в Україні. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*: матеріали X

Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності (м. Київ, 30 вересня 2022 року). Київ. 2022. С.264-269;

7. Valeriia Mashkova. Compulsory withholding of the fee for the management of copyright and related rights. *Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 25 грудня 2022 року). Харків. 2022. С.234-236;

8. Mashkova V.I. European experience of collection and distribution rewards in the field of private copying. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції Інтернет-міст «Київ-Дніпро»* (м. Київ, 23–24 березня 2023 року). Київ. 2023. С.10-13;

9. Машкова В.І. Законодавча колізія у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, а також аудіовізуальних творів. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: збірник матеріалів Сьомої Всеукраїнської науково – практичної конференції* (м. Львів, 25 травня 2023 року). Львів. 2023. С.144-147;

10. Машкова В.І. Окремі питання здійснення колективного управління в сфері приватного копіювання. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності* (м. Київ, 12 жовтня 2023 року). Київ. 2023. С.88-90.

SUMMARY

Mashkova V.I. System of collective management of copyright and related rights. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 - Law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2024.

The relevance of the research topic is due to the need to carry out a detailed analysis of the functioning of the system of collective management of copyright and related rights in Ukraine in order to identify the main problems that arise in the process of carrying out such activity and delineation the prospects and methods of their elimination and improvement of the system of collective management of property rights of rights holders in Ukraine. At the same time, taking into account the rapid development of modern technologies, the selected research topic becomes particularly relevant in terms of finding new ways to eliminate the shortcomings of the system of collective management of the property rights of rights holders not only by making changes or additions to the legal acts that regulate the implementation of collective management activities, but also by introducing new ways of implementing already existing legal mechanisms.

Chapter I «Evolution and current state of the system of collective management of property rights of subjects of copyright and related rights» is mainly dedicated to the study of the process of formation and development of the system of collective management of copyright and related rights in Ukraine and in the world. In addition, it focuses on the analysis of the regulatory and legal regulation of the implementation of its activities by collective management organizations in Ukraine at the current stage of their development and analyzes the peculiarities of the implementation of collective management activities in Ukraine under martial law.

According to the results of the research described in this section, the definition of the concept of «collective management system» was formed, under which it is proposed to understand the orderly relationship of rights holders, collective management organizations, the central body of executive power, which ensures the formation and implementation of state policy in the field of intellectual property and users , which interact with each other for the purpose of collection, distribution and payment of income from rights to rights holders. It is concluded that there is a gap in the field of regulation of collective management activities in Ukraine under martial law in the spheres of mandatory collective management.

Chapter II «Problems of the functioning of the system of collective management of property rights of subjects of copyright and related rights in Ukraine» primarily concerns

the study of problems that arise at all stages of collective management of copyright and related rights in Ukraine. This section consists of four subsections: «General defects in the implementation of collective management in the field of copyright and related rights», «Specific defects in the operation of the system of collective management of property copyright and related rights in the field of private copying and reprographic reproduction», «Prospects for elimination of common defects of implementation of collective management in the field of copyright and related rights» and «Prospects for eliminating the shortcomings of collective management of copyright and related rights in the spheres of private copying and reprographic reproduction».

The first of them describes the study of those problems that concern mainly all spheres of collective management at various stages of its implementation, in particular:

- a) unsuccessful wording of the name of the law, which defines the legal and organizational principles of collective management of property rights of subjects of copyright and (or) related rights in Ukraine, as well as sometimes incorrect definition of what is the object of collective management according to the provisions of such a law;
- b) the existence of legal coercion in the field of collective management of property copyright and related rights;
- c) problems in the field of accreditation of organizations of collective management of copyright and related rights;
- d) the impossibility of effective protection of copyright and related rights by collective management organizations in court;
- e) failure to ensure collective management of the use of objects of related rights in social networks;
- f) a contradictory procedure for setting tariffs for the use of objects of copyright and/or related rights, in respect of which collective management is carried out;
- f) failure to ensure a fair distribution of remuneration received from the use of objects of copyright and related rights.

The second subsection of this section is dedicated to the disclosure of specific defects of the system of collective management, inherent only in such areas of mandatory collective management as: private copying and reprographic reproduction, namely:

- a) the presence of a collision in the resolution of the issue of payment for private copying of works recorded in phonograms, videograms, as well as audiovisual works;
- b) the need to determine the legal nature of remuneration for private copying and reprographic

reproduction; c) impossibility of ensuring objective collection and distribution of income from rights in the field of private copying and reprographic reproduction.

Subsections 3 and 4 of this section include the author's proposals for improving the system of collective management of copyright and related rights by increasing control over collective management activities by the state, as well as by a norm creation and digitalization. These subsections contain both proposals for amendments to the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» and the Law of Ukraine «On Effective Management of Property Rights of Rights Holders in the Field of Copyright and (or) Related Rights», as well as recommendations for digitalization of some stages collection, distribution and payment of revenues from rights.

Keywords: copyright; related rights; collective management; organization of collective management; private copying; right holder.

List of publications of the author:

Publications in which the main scientific results of the dissertation are published

1. Mashkova V.I. Separate issues of enforcement of copyright and related rights by collective management organizations in court. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal sciences.* 2022. No. 3(122)/2022. P.51-56. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/3.122-9> (in Ukrainian);

2. Mashkova V.I. Evolution of the system of collective management of property copyright and/or related rights in Ukraine (1991–2022). *Theory and practice of intellectual property.* 2022. No. 5/2022. P.27-34. URL: <https://doi.org/10.33731/52022.270781> (in Ukrainian);

3. Mashkova V.I. Peculiarities of collective management of property copyright and related rights in Ukraine under martial law. *Law and society.* 2023. No. 1/2023. P.85-89. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.12> (in Ukrainian);

4. Mashkova V.I. Problems of using objects of related rights in social networks. *Bulletin of NTUU «KPI». Politology. Sociology. Right.* 2023. No. 3(59) 2023. P.27-31. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3\(59\).295004](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3(59).295004) (in Ukrainian);

Publications certifying the approbation of the dissertation materials

5. Mashkova V.I. Problems of accreditation of organizations of collective management of property copyright and related rights. *Actual problems of intellectual, informational, IT and Internet law*: collection of materials of the Sixth All-Ukrainian scientific and practical conference (Lviv, September 29, 2022). Lviv. 2022. P.180-183;

6. Mashkova V.I. Normative and legal regulation of the activities of organizations of collective management of copyright and related rights in Ukraine. *Legislation of Ukraine in the field of intellectual property and its enforcement: national, European and international dimensions*: materials of the 10th All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and students on intellectual property issues (Kyiv, September 30, 2022). Kyiv. 2022. P.264-269;

7. Valeriia Mashkova. Compulsory withholding of the fee for the management of copyright and related rights. *Theory and practice of modern jurisprudence*: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (Kharkiv, December 25, 2022). Kharkiv. 2022. P.234-236;

8. Mashkova V.I. European experience of collection and distribution of rewards in the field of private copying. *Project management. Prospects for the development of project and neuromanagement, management information technologies, technologies for the creation and use of objects of intellectual property rights, technology transfer*: materials of the 5th International Scientific and Practical Conference of the Internet Bridge «Kyiv-Dnipro» (Kyiv, March 23-24, 2023). Kyiv. 2023. P.10-13;

9. Mashkova V.I. Legislative collision in resolving the issue of payment for private copying of works fixed in phonograms, videograms, as well as audiovisual works. *Actual problems of intellectual, informational, IT and Internet law*: collection of materials of the Seventh All-Ukrainian scientific and practical conference (Lviv, May 25, 2023). Lviv. 2023. P.144-147;

10. Mashkova V.I. Separate issues of implementation of collective management in the field of private copying. *Legislation of Ukraine in the field of intellectual property and its enforcement: national, European and international dimensions*: materials of the 11th All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and students on intellectual property problems (Kyiv, October 12, 2023). Kyiv. 2023. P.88-90.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	12
Розділ I. Еволюція та сучасний стан системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав.....	21
1.1. Становлення та розвиток системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав.....	21
1.2. Поняття та загальна характеристика системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні та світі на сучасному етапі її розвитку.....	34
1.3. Особливості колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в умовах воєнного стану.....	62
Розділ II. Проблеми функціонування системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав в Україні та способи їх вирішення.....	69
2.1. Загальні дефекти здійснення колективного управління в сфері авторського права та суміжних прав.....	69
2.2. Окремі недоліки роботи системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення.....	102
2.3. Перспективи усунення загальних дефектів здійснення колективного управління в галузі авторського права та суміжних прав	123
2.4. Перспективи усунення недоліків здійснення колективного управління авторськими та суміжними правами у сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення	136
ВИСНОВКИ.....	140
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	146
Додаток 1.....	161
Додаток 2.....	164
Додаток 3.....	166
Додаток 4.....	167

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Історія розвитку авторського права тісно пов'язана з постійними пошуками та вдосконаленням методів і механізмів управління авторськими правами. [1] За весь період еволюції інституту управління майновими правами на об'єкти суміжних прав та авторського права людство пройшло безліч форм здійснення такого управління: від індивідуальної до колективної. При цьому остання із форм виявилася найефективнішою. Саме за допомогою застосування даної форми управління вдалося досягти максимального балансу інтересів правовласників та користувачів.

Слідуючи за бажанням відповідати світовим тенденціям розвитку ефективної системи управління майновими суміжними та авторськими правами, відразу після здобуття своєї незалежності, Україна стала на шлях побудови власної системи колективного управління в сфері суміжних прав та авторського права. Відтак, вже в першому в історії незалежної України Законі України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року містилися положення щодо можливості здійснення управління такими правами за допомогою організацій колективного управління. Натомість, положення тогочасного законодавства у зазначеній галузі були досить недосконалими, що зумовлювало появу неоднозначної судової практики з цих питань, та стало поштовхом для подальшого розвитку української системи колективного управління в галузі суміжних прав та авторського права.

Зазнаючи свого реформування впродовж років, свого переломного моменту галузь колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні досягла при взятті Україною зобов'язання в межах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

З цією метою, 15 травня 2018 року, за ініціативою Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Верховна Рада України ухвалила Закон №2415-VIII, [1] який визначив правові та організаційні засади колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні.

З моменту прийняття вказаного Закону минуло вже декілька років, і тепер ми маємо змогу об'єктивно, з огляду на наявну практику, оцінити всі переваги і недоліки прийнятого закону (як одного з ключових нормативно-правових актів у досліджуваній галузі) та проаналізувати рівень функціонування системи колективного управління майновими правами правовласників в Україні, а також визначити головні проблеми діяльності організацій колективного управління.

У зв'язку із вищезазначеним, актуальність теми дослідження полягає у необхідності визначення сучасних правових та організаційних засад функціонування системи колективного управління в Україні, виявлення її головних недоліків та пошуку шляхів їх усунення.

Тема даного дисертаційного дослідження пов'язана із сучасними науковими дослідженнями Ю. М. Капіци, О. З. Костіва, О. О. Кулінич Л. Р. Майданик, Р. А. Майданик, О. С. Яворської, І. Є. Якубівського та інших.

Також під час проведення наукового дослідження було здійснено аналіз робіт таких вчених, як: В. С. Дроб'язко, О. П. Орлюк, О. А. Підпригора, О.О. Підпригора, та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах планів наукової роботи Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка відповідно до такої державної бюджетної науково-дослідної теми: «Охорона і захист прав інтелектуальної власності та інформаційних прав: національні, європейські та міжнародні виміри» / «Protection and enforcement of intellectual property rights and information rights: national, european and international dimensions» ДРН 0125U000072.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є аналіз еволюції та сучасного правового регулювання функціонування системи колективного управління в галузі авторського права та суміжних прав, виявлення та окреслення основних недоліків даного процесу та формування пропозицій щодо їх усунення.

Для досягнення поставленої мети даного дисертаційного дослідження було сформовано наступні завдання:

- дослідити історію становлення та розвитку колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права на міжнародному рівні;
- з'ясувати історію розвитку розуміння та визначення таких понять як «колективне управління», «організація колективного управління»;
- охарактеризувати еволюцію системи колективного управління України в галузі суміжних прав та авторського права за часів її незалежності;
- сформулювати визначення поняття «система колективного управління»;
- дослідити нормативно-правове регулювання колективного управління майновими суміжними та авторськими правами на міжнародному рівні та рівні Європейського Союзу;
- розглянути теоретичну та практичну складові функціонування системи колективного управління в Україні на сучасному етапі її розвитку;
- визначити правову природу договорів, які укладаються у сфері колективного управління майновими суміжними та/або авторськими правами;
- проаналізувати особливості правового регулювання функціонування системи колективного управління в Україні в період воєнного стану;
- окреслити загальні недоліки здійснення колективного управління в сфері суміжних прав та авторського права в Україні;
- дослідити сучасну судову практику в галузі функціонування системи колективного управління;
- виявити окремі недоліки роботи системи колективного управління майновими авторським та суміжними правами у сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення;
- розглянути можливість вдосконалення системи колективного управління суміжними та авторськими правами шляхом посилення контролю над цим процесом з боку держави;

- сформувати пропозиції щодо усунення недоліків системи колективного управління суміжними та авторськими правами шляхом нормотворення та цифровізації.

Об'єкт дослідження становлять суспільні відносини, що виникають у процесі функціонування системи колективного управління в галузі авторського прав та суміжних прав.

Предметом дослідження є нормативно-правове регулювання функціонування системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами в Україні.

Методи дослідження. В процесі проведення дисертаційного дослідження були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження.

За допомогою застосування історико-правового методу було проведено аналіз історичних передумов становлення інституту колективного управління суміжними та авторськими правами, а також розглянуто еволюцію національного нормативно-правового регулювання системи колективного управління правами та правозастосовчої практики у відповідній сфері (підрозділ 1.1). Формально-юридичний метод було використано під час вивчення нормативно-правового регулювання системи колективного управління України на сучасному етапі її розвитку (підрозділ 1.2, 1.3). Системно-структурний метод дозволив здійснити визначення поняття та складових частин системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами (підрозділ 1.2). Діалектичний метод було застосовано під час аналізу правової природи договорів, які укладаються в сфері колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права (підрозділ 1.2). Герменевтико-правовий метод було використано в процесі тлумачення правових норм, що регулюють здійснення діяльності колективного управління (підрозділ 1.2, 1.3, 2.1, 2.2). Застосування порівняльно-правового методу було здійснено під час дослідження правової природи винагороди у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення (підрозділ 2.2). Метод аналізу використовувався при виявленні основних недоліків існуючої системи колективного управління в Україні (підрозділ 2.1, 2.2). Методи

синтезу та правового моделювання надали змогу сформулювати пропозиції щодо вдосконалення системи колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права (підрозділ 2.3, 2.4).

Наукова новизна отриманих результатів.

Вперше:

- надано визначення поняттю «система колективного управління», під яким пропонується розуміти впорядкований взаємозв'язок правовласників, організацій колективного управління, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності та користувачів, які взаємодіють між собою з метою здійснення діяльності, пов'язаної із збором, розподілом та виплачуванням правовласникам доходу від прав, а також здійсненням захисту майнових суміжних та авторських прав правовласників у випадку їх порушення;

- здійснено аналіз функціонування системи колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права в Україні під час запровадженого воєнного стану та доведено наявність прогалини в частині регулювання здійснення вказаної діяльності у сферах обов'язкового колективного управління;

- запропоновано посилити роль держави відносно здійснення діяльності колективного управління шляхом передання функції моніторингу правомірності використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, щодо яких здійснюється колективне управління – окремому (новоствореному або існуючому) органу державної влади, уповноваженому на здійснення функції колективного управління суміжними та авторськими правами, та надання йому повноважень на реалізацію зазначеної функції, фіксацію порушень, передбачених статтею 51-2 КУпАП та складання протоколів про вчинення правопорушення, передбаченого такою статтею;

- сформульовано пропозицію створення та впровадження електронної бази даних об'єктів суміжних прав та авторського права, використання яких можливо здійснити онлайн, та права на які передані в колективне управління (із функцією

можливості використання таких об'єктів та фіксації переліку та обсягу об'єктів, які будуть використовуватися кожним окремим користувачем); встановлення рекомендації правовласникам (які бажають управляти правами на їх твори шляхом колективного управління) щодо завантаження в таку базу даних всіх творів, щодо яких вони бажають здійснення колективного управління (із підтвердженням належності їм прав на такі об'єкти); встановлення рекомендації для користувачів здійснювати використання відповідних об'єктів за допомогою такої створеної бази даних;

- пропонується обов'язок зі сплати винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання перекласти на осіб, які безпосередньо будуть здійснювати приватне копіювання та за замовленням яких буде здійснюватися репрографічне відтворення творів;

- обґрунтовано доцільність передання права на визначення тарифів на використання об'єктів суміжних прав та авторського права, щодо прав на які здійснюється колективне управління – від організацій колективного управління до правовласників.

Удосконалено:

- положення щодо основних етапів розвитку системи колективного управління в Україні: 1) 1991–1999 роки: становлення системи колективного управління майновими правами правовласників в Україні; 2) 1999–2011 роки: розвиток системи колективного управління майновими правами правовласників в Україні; 3) 2011–2018 роки: реформування системи колективного управління майновими правами правовласників в Україні; 4) 2018 рік — сьогодення: оновлення системи колективного управління майновими правами правовласників в Україні;

- положення щодо розуміння природи та системи договорів, які укладаються в сфері колективного управління майновими суміжними та авторськими правами: 1) договір про надання в колективне управління майнових суміжних та авторських прав; 2) договір про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права та про виплачування винагороди за таке використання; 3)

договір про збір та виплачування винагороди за використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права; 4) договір про партнерство; 5) договір про представництво прав;

- пропозиції щодо внесення змін до законодавства, спрямовані на ліквідацію основних недоліків існуючої системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами (Додатки №№1-3), таких як: неможливість ефективного здійснення захисту суміжних та авторських прав в судовому порядку організаціями колективного управління; суперечливий процес встановлення тарифів за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, щодо яких здійснюється колективне управління та несправедливий порядок стягнення доходу від прав за репрографічне відтворення та приватне копіювання.

Дістали подальшого розвитку:

- тези щодо невідповідності статті 41 Конституції України положень Закону №2415-VIII щодо 1) встановлення заборони на здійснення управління майновими правами інтелектуальної власності в певних сферах іншим шляхом, ніж за допомогою організації колективного управління; 2) встановлення можливості здійснення управління майновими правами правовласників в окремих сферах лише певними організаціями колективного управління; 3) встановлення обов'язку сплати відрахувань із зібраного доходу від прав на розвиток української культури (в тих сферах, де управління майновими правами можливе лише з використанням організацій колективного управління);

- пропозиції щодо зміни назви Закону №2415-VIII на більш точну і лаконічну – «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами»;

- положення щодо того, що винагорода за репрографічне відтворення та приватне копіювання є квазіфіскальним платежем.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати наукового дослідження обговорювалися в рамках Шостої Всеукраїнської науково – практичної конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права» (м. Львів, 29 вересня 2022 року); X Всеукраїнської науково-

практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» (м. Київ, 30 вересня 2022 року); Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків, 25 грудня 2022 року); V Міжнародної науково-практичної конференції Інтернет-міст «Київ-Дніпро» «Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейромеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій» (м. Київ, 23–24 березня 2023 року); Сьомої Всеукраїнської науково – практичної конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права» (м. Львів, 25 травня 2023 року); XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» (м. Київ, 12 жовтня 2023 року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, двох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (118 найменувань на 15 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 168 сторінок, з яких основний текст – 135 сторінок (6,8 авторських аркушів).

Практичне значення отриманих результатів. Викладені у даному дисертаційному дослідженні положення можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень у галузі колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права.

Крім того, висновки та пропозиції, зроблені за результатами проведення наукової роботи, можуть бути використані у правотворчій діяльності з метою удосконалення законодавства України в сфері колективного управління майновими суміжними та авторськими правами.

Також, одержані результати дослідження можуть використовуватись під час вирішення судових справ, пов'язаних зі здійсненням колективного управління та стати додатковим матеріалом для теоретичної основи таких навчальних дисциплін як «Авторське право та суміжні права»; «Право інтелектуальної власності» та відповідних спецкурсів з питань права інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ І. ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОГО МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

1.1. Становлення та розвиток системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав.

Своє легальне визначення термін «колективне управління» в українському законодавстві здобув уперше лише у 2018 році – із прийняттям Закону №2415-VIII. Згідно частини 1 статті 1 вказаного нормативно-правового акту, «колективне управління» розуміється як діяльність зі збору, розподілу та виплачування правовласникам доходу від прав, що здійснюється в інтересах більше ніж одного правовласника на умовах та з дотриманням принципів, передбачених цим Законом.[2]

Тобто, відповідно до вказаного визначення даного поняття, «колективне управління» є виключно діяльністю, покликаною забезпечувати ефективне функціонування грошових відносин зі сплати та отримання винагороди за використання об'єктів суміжних прав та авторського права.

Однак, перш ніж закріпити назване визначення у законодавстві України, між вітчизняними науковцями точилися жваві дискусії щодо змісту поняття «колективного управління».

Зокрема, як зазначає Ж. В. Завальна, термін «колективне» нашою думкою, що управління провадиться групою осіб. Крім того, вчена вважає, що права не можуть виступати об'єктом управління, у зв'язку з чим слушно було б змінити назву розділу IV Закону України «Про авторське право і суміжні права» на «Представництво автора (або інших осіб, які мають авторські права)».[3]

В той час як Майданик Р.А. запропонував розглядати колективне управління в чотирьох різних аспектах: як діяльність, як правовий інститут, як правовідносини та як суб'єктивне право, що на наш погляд є доцільним підходом для глибшого розуміння цього поняття. [4]

При цьому, у значенні колективного управління як діяльності пропонувалося розуміння терміну «колективне управління» Всесвітньою організацією

інтелектуальної власності, відповідно до якого це комплекс дій, спрямованих на укладення договорів на використання творів з користувачами та збір і розподіл винагороди, а також інших дій, що пов'язані із здійсненням прав від імені суб'єктів суміжних прав та (або) авторського права.

Прихильник цього підходу, М. Фічор, описував колективне управління як процес моніторингу використання творів авторів, проведення переговорів з потенційними користувачами, надання їм дозволів за певну винагороду, а також, за необхідності, організацію збору цієї винагороди та її розподіл між власниками прав. [5]

На відміну від зазначеного підходу, колективне управління як інститут пропонується розуміти як систему правових норм, в яких закріплено регулювання правовідносин, що утворюються між організацією колективного управління, правовласниками та користувачами, і які охоплюють питання створення організацій колективного управління та їх функціонування в рамках здійснення їхньої діяльності.[6]

В свою чергу, колективне управління як правовідносини було запропоновано трактувати як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому значенні це поняття охоплює весь комплекс правовідносин між організацією колективного управління та державою, суб'єктами суміжних прав та/або авторського права, користувачами, а також іншими організаціями колективного управління, включаючи правовідносини, що стосуються нагляду та контролю за їх діяльністю, який здійснюється державою. У вузькому ж розумінні колективне управління стосується лише відносин між юридично рівними сторонами, відтак являє собою цивільні правовідносини між організаціями колективного управління, суб'єктами суміжних прав та/або авторського права і користувачами, що утворюються на підставі договору або закону.[6]

Тим часом, колективне управління суміжними та/або авторськими правами як суб'єктивне право запропоновано розглядати як одну з форм розпорядження майновими правами правовласників. В такому випадку організація колективного управління (колективний управитель) виконує визначені функції, які включають

збір винагороди з користувачів творів та її розподіл від імені й в інтересах довірителя (носія суміжних та/або авторських прав). Метою такого управління є створення найсприятливіших умов для використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права з урахуванням обмежень і на умовах, закріплених у письмовому договорі про колективне управління. [4]

Що стосується організацій, які здійснювали колективне управління майновими суміжними та авторськими правами, то перша організація, яка займалася захистом прав авторів, була тісно зв'язана з ім'ям П'єра Огюстена Карона де Бомарше – відомого автора «Севільського цирульника» і «Весілля Фігаро». У 1777 році за його ініціативою було засновано Бюро драматичного законодавства, яке опікувалося правовим захистом драматургів. П'ятдесят років потому, у 1829 році, це Бюро було перетворено на Товариство драматичних авторів і композиторів (SACD), яке стало першою організацією, що взяла на себе колективне управління правами авторів драматичних творів.[7]

Важливим кроком у розвитку системи колективного управління майновими правами правовласників став судовий прецедент, що виник у 1847 році за результатами розгляду справи за позовною заявою двох композиторів, Поля Енріона і Віктора Паризо, та поета Ернеста Бурже до паризького кафе «Амбасадор». Це кафе наймало оркестр для публічного виконання творів вищевказаних авторів, не здійснюючи при цьому попереднє отримання дозволу авторів та подальше виплачування їм винагороди. Позивачі наголосили, що вважають несправедливим, що вони, як відвідувачі кафе, сплачують за їжу та напої, в той час як їхні твори використовуються безоплатно. Суд прийняв рішення на користь авторів, зобов'язавши власника кафе виплатити їм значну винагороду. Це рішення підкреслило труднощі індивідуального контролю за використанням творів і захистом авторських прав, та стало поштовхом до заснування у 1850 році Центрального агентства із захисту прав авторів і композиторів. У 1859 році ця організація була трансформована в Товариство авторів, композиторів і музичних видавництв (SACEM), яке стало однією з провідних організацій колективного управління правами авторів.[8]

Заснування цієї організації дало початок формуванню найбільш розвиненої системи колективного управління правами, створеної з метою управління правом на публічне виконання музичних творів.[9]

У період кінця XIX – початку XX століття подібні до зазначених товариств були створені у кожній з країн Європи, а згодом – майже у всіх країнах світу.

Наприклад, у Сполучених Штатах Америки захист публічних прав на музику вперше був закріплений у Законі про авторські права 1909 року, котрий, на жаль, не передбачав практичної процедури надання ліцензій та збору доходу від публічних виступів. Зважаючи на це, в 1914 році декілька відомих композиторів, таких як Джон Філіп Суоса, Віктор Херберт та Ірвінг Берлін вирішили започаткувати свою організацію для захисту прав музикантів та композиторів. Саме так була заснована Американська асоціація авторів і виконавців (ASCAP), яка взяла на себе координацію процесу ліцензування та збору ліцензійних виплат. [10]

На початку суб'єкти господарювання не здійснювали оплату за використання у своїй діяльності музичних творів, і організації ASCAP доводилося звертатися до суду. Однак Верховний суд США створив важливий прецедент щодо використання музичних творів з комерційною метою в справі «Герберт проти Шенлі». Композитор Віктор Герберт здійснив подання позовної заяви проти ресторану «У Шенлі» через використання його музичних творів без відповідної ліцензії. Власник зазначеного ресторану стверджував, що не отримував безпосередньої плати від клієнтів за прослуховування музики, тому вважав це законним. Верховний суд США постановив, що музика, навіть якщо за неї не стягується окрема плата, є частиною загального продукту, який пропонує ресторан, і сприяє його прибутковості. Суд дійшов висновку, що музика створює атмосферу, яка є частиною сервісу, за який споживачі платять, незалежно від того, чи була окрема плата за музичний супровід. Хоча музика не є основним продуктом, як-от їжа, клієнти могли б знайти інші місця для трапези без музичного супроводу. Таким чином, Верховний суд вирішив, що використання музики в комерційних цілях приносить вигоду бізнесу, тому її автори мають право на відповідну компенсацію.

Якщо ж власники вважають, що музика не додає цінності їхньому бізнесу, вони можуть обирати тишу для своїх клієнтів.[11]

Музика не знає державних кордонів, і з її розповсюдженням почали встановлюватися тісні взаємовідносини між організаціями, які здійснювали управління правом публічного виконання музичних творів. Для ефективнішого захисту прав авторів у червні 1926 року делегати з 18 товариств заснували Міжнародну конфедерацію товариств авторів і композиторів (CISAC), із штаб-квартирою в Парижі. Вона є найдавнішою й найвпливовішою міжнародною неурядовою організацією, яка здійснює представництво інтересів авторів і відіграє ключову роль як у розвитку глобальної системи охорони авторського права, так і у формуванні національних політик держав у цій сфері. Потреба в контролі над дотриманням прав авторів музичних творів стала вирішальним фактором у створенні «повністю розвиненої системи колективного управління». [12]

З часом колективне управління правами стало застосовуватися і в інших випадках, де індивідуальний контроль за дотриманням суміжних та авторських прав виявився складним або неможливим. У зв'язку з цим, окрім CISAC, було засновано низку міжнародних неурядових організацій, які сприяють координації діяльності організацій колективного управління у різних сферах використання музичних творів або здійснюють колективне управління правами авторів в інших галузях. Серед них варто виділити Міжнародне бюро музично-механічного видавництва (BIEM), Міжнародну асоціацію авторів аудіовізуальних творів (AIDAA) та Міжнародну федерацію організацій з управління правами на репрографічне відтворення творів (IFRRO). [13]

Розглядаючи розвиток колективного управління на території нашої держави, слід відзначити, що цей процес тісно пов'язаний з історією авторського права в СРСР. У радянський період авторське право мало певні особливості, серед яких: неможливість передання авторських прав, жорстке нормативно-правове регулювання договорів у сфері авторського права (насамперед положень щодо розмірів авторської винагороди), а також існування значної кількості випадків вільного або частково вільного використання творів.[14]

Однак, обставини справ суттєво змінилися після того, як у 1973 році Радянський Союз приєднався до Всесвітньої конвенції про авторське право. З цього часу на території СРСР поліпшився стан охорони майнових авторських прав іноземних авторів, в той час як твори радянських творців здобули свою охорону та території багатьох іноземних держав, які також приєдналися до вищевказаної конвенції. Внаслідок цього, своєї актуальності набуло функціонування спеціальних організацій, які б здійснювали контроль за використанням об'єктів суміжних прав та авторського права, збір та виплачування авторської винагороди.

Саме завдяки вищезазначеному, Розпорядженням Ради Міністрів від 16 серпня 1973 року №588 було утворено Всесоюзне агентство з авторських прав.

Одним із перших кроків незалежної України, спрямованих на формування системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності, зокрема авторських прав, було ухвалення Указу Президента України від 6 лютого 1992 року №75 «Про невідкладні заходи щодо соціального захисту діячів літератури і мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин». Даним нормативно-правовим актом, серед іншого, було передбачено утворення Державного агентства України з авторських і суміжних прав. [15]

З метою виконання вищенаведеного Указу, 25.04.1992 року Постановою Кабінету Міністрів України було створено Державне агентство України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України [16].

Згідно з Положенням про Державне агентство України з авторських і суміжних прав, затвердженим вищенаведеною постановою Кабінету Міністрів України, на ДААСП України було покладено завдання з реалізації державної політики в сфері авторського права, захисту прав та інтересів авторів наукових, літературних і мистецьких творів, артистів-виконавців, творців аудіо- та відеозаписів, а також організацій ефірного мовлення. До того ж, відповідно до своїх функцій, ДААСП України займалося управлінням суміжними та авторськими правами на підставі договорів з правовласниками як в Україні, так і за кордоном. Відтак, агентство почало виконувати завдання, пов'язані з реалізацією державної

політики у сфері суміжних прав і авторського права, а також організувати колективне управління майновими правами авторів. [17]

В цей же період, а саме 23 грудня 1993 року Верховна Рада України приймає Закон України «Про авторське право та суміжні права», який набирає чинності 23.02.1994 року. У розділі IV зазначеного нормативно-правового акту в його редакції на дату набрання ним чинності було передбачено можливість здійснення колективного управління майновими правами організаціями, які були позбавлені права займатися комерційною діяльністю. Передбачалося, що такі організації будуть діяти на основі і в межах повноважень, які були добровільно передані їм авторами, а також іншими особами, які мають суміжні права і авторське право. При цьому надаватися такі повноваження мали безпосередньо на підставі письмових договорів, укладених між особами, які володіли суміжними та/або авторськими правами та такими організаціями [18].

Таким чином, починаючи з кінця лютого місяця 1994 року, в Україні сформувалася дуальна система колективного управління майновими суміжними та авторськими правами. Основною особливістю цієї системи було те, що, з одного боку, повноваження надавати користувачам дозволи на використання об'єктів авторського та/або суміжного права, а також збирати, розподіляти та виплачувати винагороду за таке використання належали Державному агентству України з авторських і суміжних прав (що було закріплено підзаконним нормативно-правовим актом). З іншого ж боку, законодавство також передбачало можливість створення спеціалізованих організацій, яким суб'єкти суміжних прав та авторського права могли надавати аналогічні повноваження щодо управління своїми майновими правами в сфері суміжних прав та авторського права.[19]

При цьому, як підстави та критерії розмежування компетенції у галузі колективного управління між організаціями колективного управління та Державним агентством України з авторських і суміжних прав, так і порядок реєстрації та обліку тодішніх організацій колективного управління – не були чітко визначені в законодавстві України того періоду.[19]

Після ліквідації Державного агентства України з авторських і суміжних прав у 1999 році, його функції щодо колективного управління суміжними та авторськими правами були передані новоствореному Державному підприємству «Українське агентство з авторських та суміжних прав», яке було засноване відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України №177, який було видано 07.06.2000 року. [20]

Невдовзі після вищезазначеної трансформації, а саме 11.07.2001 року у новій редакції було затверджено Закон України «Про авторське право і суміжні права». Вказана редакція набрала чинності у серпні місяці того ж року.[19]

У наведеній редакції закону розділ під назвою «Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав» був суттєво розширений. Зокрема, нова редакція передбачала способи, із застосуванням яких можна було здійснювати управління правами. Одним із таких способів було зазначено «через організацію колективного управління». Так само як і в минулій редакції наведеного нормативно-правового акту, повноваження щодо колективного управління майновими правами передавалися організаціям колективного управління авторами, а також іншими суб'єктами суміжних прав і (або) авторського права на підставі договорів, підписаних у письмовій формі, одночасно із чим передбачалося право суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права доручати управління своїми майновими правами на колективній основі відповідним державним організаціям, в установчих документах яких було передбачено здійснення таких функцій [18].

Крім цього, статтями 48 та 49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» в його тодішній редакції було чітко визначено функції, які покладалися на організації колективного управління, а також їх зобов'язання в частині виконання правил обліку.[19]

З метою виконання вищевказаних приписів згадуваного законодавчого акту, Міністерством освіти і науки України 08.02.2002 року було прийнято наказ №81 «Про затвердження порядку обліку організацій колективного управління». Функції із ведення такого обліку було віддано Державному департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України [21].

З огляду на вищесказане, на перший погляд можна було б припустити, що в країні створювалися сприятливі умови для розбудови ефективної системи колективного управління майновими правами правовласників на засадах добровільного управління, концепція якого передбачала можливість суб'єктів суміжних прав та/або авторського права самостійно робити вибір щодо довіреної на управління їх правами особи. [19]

Однак, неврегульованим лишалося питання наявності підстав для збору організаціями колективного управління винагороди за використання творів, стосовно яких останнім не було передано відповідні повноваження, і як вказані організації могли надавати ліцензії на використання таких творів без відома правовласників (що прямо впливало зі змісту частини 2 статті 49 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» в редакції від 16.08.2001 року). [19]

До того ж, попри відсутність у нормативно-правовій базі України того періоду чіткого розподілу сфер колективного управління майновими правами та виокремлення видів організацій колективного управління, слідуючи положенням частини 5, 6 статті 42 та частини 2 ст. 43 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (редакція від 16.08.2001 року), у сферах використання відеограм і фонограм, випущених з комерційною метою, та приватного копіювання, передбачалося визначення «уповноважених» організацій колективного управління, яким надавалося право щодо здійснення відповідної діяльності.[19]

В свою чергу, порядки визначення вищезазначених «уповноважених» організацій колективного управління було прийнято тільки у 2003 році. Зокрема, наказом Міністерства освіти і науки України №81 від 18.02.2003 року було прийнято «Порядок визначення уповноважених організацій колективного управління, які здійснюватимуть збирання і розподіл винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм» [22]. Після цього Міністерством освіти і науки України було видано наказ №503 від 25.07.2003 року «Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій, які здійснюватимуть збирання і розподіл між суб'єктами суміжних прав і (або) авторського права коштів від відрахувань (відсотків) виробниками та

імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» [23].

Отже, після прийняття у 2001 році нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» система колективного управління майновими суміжними та авторськими правами зазнала значних змін, що суттєво сприяли її вдосконаленню. Були чітко визначені функції організацій колективного управління та затверджений порядок їх обліку. Проте, попри ці досягнення, система залишалася недосконалою і мала низку прогалин та колізій. Зокрема, залишалося невирішеним питання збору винагороди за використання творів, майнові права на які не було передано в колективне управління, а також проблема видачі ліцензій на використання таких творів без відома їх правовласників.[19]

Система колективного управління майновими суміжними та/або авторськими правами зазнала чергових змін на початку 2011 року. Зокрема, Президент України видав Указ №436/2011 від 08.04.2011 року, яким було затверджено «Положення про Державну службу інтелектуальної власності України». Відповідно до цього положення, Державна служба інтелектуальної власності України стала центральним органом виконавчої влади, який відповідає за забезпечення реалізації політики держави у галузі інтелектуальної власності. Одночасно із цим, підпунктом 14 пункту 4 цього положення, до одного із завдань вказаного державного органу було віднесено здійснення обліку організацій колективного управління, обрання уповноважених організацій, аналіз їх діяльності, зняття організацій колективного управління з обліку, виключення їх з реєстрів та анулювання відповідних свідоцтв. [24] З моменту свого створення, діяльність Державної служби інтелектуальної власності України координувалася Кабінетом Міністрів України через Міністерство освіти і науки. Однак, відповідно до Указу Президента України №549/2013 від 08.10.2013 року, координація і спрямування діяльності Державної служби інтелектуальної власності України були передані Міністру економічного розвитку і торгівлі України, замість Міністерства освіти і науки.[20]

Державна служба інтелектуальної власності України почала реформувати систему колективного управління майновими правами правовласників, видавши наказ «Про ліквідацію Державного підприємства «Українське агентство з авторських та суміжних прав» №277-н від 22.12.2011 року. Однак, через можливі несподівані наслідки для системи колективного управління, наказом голови Державної служби інтелектуальної власності України №46 від 20.01.2012 року «Про скасування наказу про ліквідацію ДП УААСП» процес ліквідації ДП УААСП було зупинено. [20] Після проведення необхідних заходів щодо підготовки до ліквідації, за наказом Державної служби інтелектуальної власності України №392-Н від 25.07.2013 року «Про припинення діяльності Державного підприємства «Українське агентство з авторських та суміжних прав» ДП УААСП було реорганізовано шляхом його перетворення в Державну організацію «Українське агентство з авторських та суміжних прав».[19]

Згодом, шляхом затвердження Постанови Кабінету Міністрів України №585 від 23.08.2016 року під назвою «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності» Державна служба інтелектуальної власності була ліквідована. При цьому, завдання та функції щодо реалізації політики держави у галузі інтелектуальної власності були покладені на Міністерство економічного розвитку і торгівлі [25].

Таким чином, з моменту утворення Державної служби інтелектуальної власності України і до проведення чергової реформи системи колективного управління у 2018 році, на території України діяла система, яка була впроваджена у 2001 році. Ця система поєднувала в собі можливість здійснення колективного управління як зареєстрованими організаціями колективного управління, так і державними установами. [19]

Револьюційні зміни в покращенні колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та/або авторського права відбулися у 2018 році з ухваленням Закону №2415-VIII.[19]

Згідно з вищезазначеним Законом, колективне управління суміжними та авторськими правами здійснюється неприбутковими організаціями, які створюються у формі громадських об'єднань. Такі організації засновуються виключно правовласниками, а їхньою єдиною діяльністю є виконання завдань та функцій організацій колективного управління (ОКУ).[26]

Варто відзначити, що процедура набуття статусу організації колективного управління, а також їх реєстрації та обліку, зазнала суттєвих змін. Новий законодавчий акт чітко визначив форми колективного управління, а також сфери, в яких може здійснюватися така діяльність в рамках кожної з таких форми.[19]

З ухваленням вищезазначеного нормативно-правового акту було змінено процедуру обрання організацій колективного управління, які мають право реалізовувати колективне управління у формі розширеного та обов'язкового, а також порядок встановлення тарифів на виплачування винагороди за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, управління якими здійснює відповідна організація.[19]

І хоча з моменту прийняття Закону №2415-VIII практика застосування його положень виявила наявність в ньому чималої кількості недоліків, можна впевнено сказати, що цей нормативний акт є найбільш прогресивним інструментом для реформування галузі колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права в Україні. При цьому сама система колективного управління перебуває на етапі активного розвитку і вдосконалення. [19]

Якщо проаналізувати все вищезазначене та підбити підсумки щодо становлення та розвитку системи колективного управління в Україні та світі, то можна зробити висновок, що на шляху свого розвитку інститут колективного управління майновими правами правовласників пройшов декілька етапів, кожен з яких характеризувався певними особливостями.

Зокрема, Костів О.З. зазначає, що в ході історичного розвитку інституту колективного управління авторськими правами відбуваються зміни його характеристик за рядом напрямків:

По-перше, відбувається розширення сфер колективного управління авторськими правами. Історично першою такою сферою стало публічне виконання творів, що відносяться до «малих прав». Згодом виникла сфера колективного управління, яка охоплювала публічне виконання творів «великих прав». З появою грамплатівок і введенням нового майнового права авторів – права на відтворення твору шляхом механічного запису – виникла нова сфера колективного управління, яку називали механічними правами. З винайденням та поширенням використання радіо і телебачення з'явилося нове майнове право – право на передачу в ефір, що призвело до формування нової відповідної сфери колективного управління. З розвитком Інтернету з'явився новий спосіб використання творів – у цифровому середовищі, що призвело до появи права на доведення творів до загального відома і створення відповідної сфери колективного управління авторськими правами. [1].

Поява нових сфер колективного управління авторськими правами продемонструвала, що процес організації та здійснення такого управління не може бути універсальним для всіх сфер. Зазвичай, нові сфери колективного управління призводили до розширення кола осіб, які отримували доступ до творів, і збільшення не лише кількості творів, але й різноманітності їх видів, що ставали доступними завдяки новим способам використання. Оскільки публічне виконання музичних творів, що належать до малих і великих прав, здійснюється окремо різними організаціями та в різний час, це сприяє зручному й незалежному функціонуванню окремих авторських товариств. Такий підхід є зручним як для користувачів, так і для самих товариств, оскільки управління авторськими правами на твори малих форм і великих форм має свої відмінності. [1]

З появою ефірного мовлення у телекомпаній з'явилася можливість використання значної кількості творів різних жанрів і видів протягом одного дня. Це створило необхідність колективного управління авторськими правами на більшість з цих творів. З одного боку, це сприяло появі нових організацій, але з іншого – ускладнило процес отримання дозволів на використання. Радіо- і телекомпаніям довелося укладати ліцензійні угоди з кожною організацією окремо, наслідком чого дуже часто ставали різні умови наданих дозволів та складність їх

використання. До того ж, затримки в проведенні переговорів нерідко ускладнювали використання навіть тих творів, на які вже були отримані ліцензії. [1]

Отже, другим напрямком розвитку колективного управління авторськими правами стало переосмислення взаємодії між організаціями, що займаються колективним управлінням, та їх об'єднання. З появою Інтернету ці зміни почали відбуватися на глобальному рівні, що суттєво вплинуло на колективне управління авторськими правами в усьому світі. [1]

Перші організації з управління авторськими правами надавали доступ лише до національних творів. Однак, оскільки авторське право має територіальний характер, для того щоб твір був захищений в іншій країні, необхідна участь цих держав у міжнародних угодах. З укладенням міжнародних договорів, зокрема завдяки оновленню редакцій Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, яка встановила мінімальний рівень захисту авторських прав на міжнародному рівні, стало можливим співробітництво між організаціями колективного управління на світовому рівні. Ці організації почали укладати угоди про взаємне представництво: одна організація представляла інтереси авторів іншої країни, збирала для них роялті та передавала їх відповідній організації в іншій державі. Та, своєю чергою, розподіляла отримані кошти між авторами. Так, національний репертуар організацій поступово розширився до міжнародного, значною мірою завдяки діяльності CISAC. Інші міжнародні об'єднання також сприяли тому, щоб національні репертуари ставали світовими і в інших сферах колективного управління авторськими правами. [1]

1.2. Поняття та загальна характеристика системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні та світі на сучасному етапі її розвитку

Здійснення характеристики будь-якого явища доцільно розпочинати із визначення поняття цього явища. Відповідно, для здійснення характеристики системи колективного управління в Україні доцільним вважається розпочати її дослідження із тлумачення поняття «система колективного управління».

Вказане вище поняття складається із двох окремих категорій: «система» та «колективне управління». Друга із зазначених категорій знайшла своє нормативне закріплення у статті 1 головного нормативно-правового акту, який регулює правові та організаційні засади колективного управління правами суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права в Україні – Закону №2415-VIII. Відповідно до його положень колективне управління означає діяльність із збору, розподілу та виплачування правовласникам доходу від прав, що здійснюється в інтересах більше ніж одного правовласника на умовах та з дотриманням принципів, передбачених цим Законом. [2] Натомість, визначення поняття «система» не знайшло свого законодавчого закріплення, у зв'язку із чим необхідним є дослідження визначення вказаного поняття у науковій літературі.

Академічний тлумачний словник української мови надає декілька визначень цього поняття, найбільш вдалим із яких в даному випадку на наш погляд є наступне: «Система – це порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь».[28]

В свою чергу, сучасний Універсальний словник-енциклопедія визначає систему як внутрішньо впорядковану структуру елементів, яка становить цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для певної галузі (напр., фінансова с., с. освіти); сукупність способів дії (метод).[29]

Тим часом, Літературознавча енциклопедія розуміє систему як єдність, зумовлену впорядкованістю її складників.[30]

Якщо ж звернутися до визначення поняття «система» у судовій практиці, то доречно буде зауважити, що суддя Конституційного Суду України Первомайський О.О. визначає систему як скінченну множину взаємопов'язаних елементів, що в певній структурі утворюють єдине ціле, взаємодіють між собою та зовнішнім середовищем, і яка (система) має певну мету свого створення та існування.[31]

Проаналізувавши вказані визначення поняття «система», ми можемо зробити висновок, що всі вони мають спільні риси в частині характеристики названого поняття. Зокрема, такими рисами є: множинність, єдність, впорядкованість та взаємозв'язок елементів, які є складовими такої системи.

З урахуванням вищенаведеного можемо зазначити, що для формування визначення поняття «система колективного управління», на наступному етапі нашого дослідження обов'язковим є з'ясування того, які елементи входять до вказаної системи.

Із наведеного нами законодавчого визначення поняття «колективне управління» слідує, що одним із елементів системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами є правовласник. Відповідно до частини 1 статті 1 Закону №2415-VIII, правовласником є суб'єкт суміжного права або авторського права чи інша особа, крім організації колективного управління, яка на підставі договору з суб'єктом суміжних прав і (або) авторського права чи згідно із законом має право на отримання частки доходу від прав.[2]

Як видно із вказаного визначення, воно є бланкетним та вимагає свого уточнення в частині окреслення кола осіб, які є суб'єктами суміжних прав та/або авторського права.

Відповідно до положень статті 435 Цивільного кодексу України (надалі – «ЦК України»), основним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів протилежного автором твору вважається фізична особа, зазначена в звичайному порядку як автор на оригіналі чи примірнику твору (презумпція авторства). Суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули права на твір згідно з договором або законом.[32] Дуже подібне визначення суб'єкта авторського права також міститься у статті 5 Закону №2811-IX.

В свою чергу, основними суб'єктами суміжних прав за статтею 450 ЦК України є виконавці, виробники фонограм, виробники відеограм та організації мовлення. У випадку відсутності доказів протилежного виробником фонограми, виконавцем, виробником відеограми є особа, ім'я або найменування якої, зазначені у відеограмі, фонограмі та їх примірниках або на упаковці примірників фонограм чи відеограм.[32]

Дещо по-іншому сформульовано визначення переліку суб'єктів суміжних прав у Законі №2811-IX. Зокрема, згідно із частиною 2 статті 35 вказаного нормативно-правового акту, суб'єктами суміжних прав вважаються:

1) виконавці (первинні суб'єкти суміжних прав на об'єкт права інтелектуальної власності під назвою «виконання»), їх спадкоємці, а також інші юридичні чи фізичні особи, які набули майнових прав на виконання згідно із договором чи законом;

2) виробники фонограм (первинні суб'єкти суміжних прав на об'єкт права інтелектуальної власності під назвою «фонограма»), їх спадкоємці чи правонаступники, а також інші фізичні або юридичні особи, які стали набувачами майнових прав на фонограму відповідно до договору чи закону;

3) виробники відеограм (первинні суб'єкти суміжних прав на об'єкт права інтелектуальної власності під назвою «відеограма»), їх спадкоємці чи правонаступники та інші фізичні або юридичні особи, які стали набувачами майнових прав на відеограму відповідно до договору чи закону;

4) організації мовлення (первинні суб'єкти суміжних прав на об'єкт права інтелектуальної власності під назвою «програма організації мовлення»), їх правонаступники та інші фізичні або юридичні особи, які набули майнові права на зазначений об'єкт суміжних прав на підставі договору або закону.[33]

Таким чином, законодавчо визначено 2 категорії суб'єктів суміжних прав та/або авторського права: первинні суб'єкти, та інші особи, які здобули такі права на підставі договору чи закону.

Для визначення наступного елемента системи колективного управління майновими правами правовласників нам необхідно звернутися до частини 1 статті 5 Закону №2415-VIII, в якій зазначено, що колективне управління суміжними та авторськими правами здійснюється організаціями колективного управління, зареєстрованими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності (надалі – «Установа»), у встановленому цим Законом порядку. [2]

Із вказаного слідує, що система колективного управління містить в собі ще як мінімум два важливі складові елементи – організації колективного управління та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності. Розглянемо більш детально кожен із них.

На даний момент в чинному законодавстві України міститься наступне визначення організації колективного управління: організацією колективного управління є громадська організація або громадська спілка зі статусом юридичної особи, зареєстровані в Установі, які не мають на меті отримання прибутку, засновані виключно правовласниками, діяльність яких спрямована на колективне управління правами на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права. [2]

Як видно із вищевказаного визначення, воно конкретизує та розкриває організаційно-правову форму організації колективного управління, вимоги щодо її реєстрації та статусу неприбутковості, складу засновників та мети діяльності. Таким чином, наведене визначення вдало описує названого суб'єкта управління і з першого погляду дає можливість зрозуміти його статус та обов'язкові ознаки для здійснення ним діяльності з управління майновими суміжними та авторськими правами.[10]

Однак, для більш повного розуміння того, в якій саме організаційно правовій формі за чинним законодавством України може утворюватися організація колективного управління, слід звернутися до Закону України «Про громадські об'єднання», який у статті 1 надає нам визначення того, що являє собою громадське об'єднання та у яких організаційно правових формах воно може існувати.[10]

Відтак, згідно із вищезазначеним нормативно-правовим актом, громадське об'єднання є добровільним об'єднанням юридичних осіб приватного права та/або фізичних осіб, утвореним для здійснення і захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема культурних, економічних, екологічних, соціальних, та інших інтересів. За організаційно-правовою формою громадське об'єднання утворюється як громадська спілка чи громадська організація. [34]

В свою чергу, громадська організація - це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. В той час як громадська спілка - це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи. [34]

Таким чином, можемо зробити висновок, що станом на даний момент організації колективного управління в Україні можуть утворюватися у формі громадської організації або громадської спілки зі статусом юридичної особи – залежно від того, який суб'єкт виступає в ролі засновника тієї чи іншої організації колективного управління.[10]

Згідно із положеннями Закону №2415-VIII, всі організації колективного управління, які можуть бути утворені в Україні, умовно можливо поділити на 2 види: звичайні організації колективного управління та акредитовані організації колективного управління. Головною відмінністю між вказаними видами організацій колективного управління виступає те, що акредитовані організації колективного управління, крім здійснення добровільного колективного управління, можуть здійснювати колективне управління також у сферах розширеного чи обов'язкового колективного управління (на які акредитовано таку організацію колективного управління за результатами відкритого конкурсу, який організовується Установою та проводиться постійно діючою комісією з акредитації організацій колективного управління).

Засновниками організації колективного управління в Україні можуть бути виключно правовласники, а її членами – правовласники, об'єднання правовласників та інші організації колективного управління.

Головним внутрішнім актом, на підставі якого організація колективного управління здійснює свою діяльність є її статут, в якому обов'язково має бути зазначено наступну інформацію: а) мета діяльності організації колективного управління; б) перелік повноважень загальних зборів, а також порядок та періодичність їх проведення; в) перелік умов набуття та припинення членства в організації; г) перелік категорій правовласників, в інтересах яких організація

провадить свою діяльність; г) порядок створення виконавчого та наглядового органів організації, а також їх компетенцію; е) положення щодо запобігання конфлікту інтересів членів наглядового та виконавчого органів організації; є) порядок звітування наглядового органу організації; ж) порядок звітування виконавчого органу організації; з) порядок оскарження рішень виконавчого органу; и) порядок оскарження рішень наглядового органу. [2]

Вищим органом управління організації колективного управління є загальні збори членів організації колективного управління, до компетенції яких належить вирішення будь-яких питань діяльності організації.

З метою забезпечення поточного контролю за діяльністю організації та керівництвом організації, а також для колективного управління та реалізації повноважень, делегованих загальними зборами, в організації колективного управління утворюється наглядовий орган, компетенція якого має бути визначена у статуті організації колективного управління, а також передбачена в Законі №2415-VIII. [2]

Крім зазначених органів, у структурі управління організацією колективного управління утворюється одноособовий або колегіальний виконавчий орган, який є підзвітним загальним зборам і підконтрольний наглядовому органу організації колективного управління.

Основні функції організацій колективного управління передбачені частиною 1 статті 12 Закону №2415-VIII, а саме:

1) укладення із користувачами договорів щодо видачі дозволів на використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права та договорів про виплачування винагороди за користування об'єктами суміжних прав та/або авторського права;

2) укладення договорів про партнерство та договорів про представництво прав з іншими організаціями колективного управління;

3) збір, розподіл та виплачування доходу від прав на користь правовласників;

4) звернення до суду від імені правовласників для захисту їхніх майнових прав згідно зі статутними повноваженнями та на основі доручення правовласників,

а також вчинення інших дій, передбачених законодавством і дорученням правовласників, необхідних для захисту майнових прав правовласників, в інтересах яких діє організація;

5) забезпечення ведення реєстру правовласників, реєстру об'єктів суміжних прав та/або авторського права, майновими правами на які здійснює управління організація;

б) реалізація моніторингу правомірності використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права відповідно до сфер управління правами, щодо яких зареєстровано організацію, та стосовно об'єктів, майнові права на які були передані зазначеній організації в управління. [2]

Крім цього, пунктом 7 частини 1 вищезазначеної статті передбачено право організацій колективного управління здійснювати інші функції, передбачені Законом №2415-VIII та статутом такої організації.

Наступним елементом системи колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності (Установа).

У частині 1 статті 4 Закону №2415-VIII передбачено, що повноваження Установи включають в себе забезпечення формування та реалізацію політики держави у галузі охорони суміжних прав та авторського права за допомогою реалізації державного нагляду за діяльністю, здійснюваною організаціями колективного управління, а також здійснення наступних функцій:

1) проведення реєстрації та визначення акредитованої організації колективного управління, ведення Реєстру зазначених організацій;

2) моніторинг діяльності організацій колективного управління, які були акредитовані, експертиза дотримання законодавчих вимог у сфері колективного управління, а також розміщення відповідної інформації на веб-сайті Установи;

3) надання профільним асоціаціям, організаціям колективного управління та об'єднанням користувачів методичної допомоги;

4) одержання інформації від органів державної влади, а також матеріалів та документів, які є необхідними для здійснення діяльності з колективного управління;

5) вжиття до організацій колективного управління санкцій у порядку, визначеному вищезазначеним нормативно-правовим актом;

6) здійснення контролю за дотриманням організаціями колективного управління вимог наведеного законодавчого акту;

7) забезпечення роботи електронної системи обліку та реєстрації у галузі авторських а суміжних прав. [2]

Крім вищезазначеного, Установа також затверджує: 1) порядок авторизації електронних майданчиків та роботи електронної системи обліку та реєстрації у галузі суміжних прав та авторського права; 2) вимоги до звіту телерадіоорганізацій щодо використання ними об'єктів суміжних прав і (або) авторського права в своєму ефірі; 3) вимоги до заяв про внесення змін до Реєстру організацій колективного управління; 4) вимоги до щорічного звіту про діяльність, яку здійснила організація колективного управління; 5) форми заяв, які подаються з метою реєстрації організації колективного управління та її акредитації.[2]

Заключним елементом системи колективного управління є користувач. Згідно із частиною 1 статті 1 Закону №2415-VIII, користувачем вважається будь-яка фізична особа, юридична особа, фізична особа - підприємець, яка здійснює вчинення дій, які згідно із Законом №2811-IX потребують одержання погодження суб'єкта суміжних прав та/або авторського права, чи котра іншим чином зобов'язана здійснити виплачування винагороди або відрахування правовласникам. [2]

З аналізу положень вказаного нормативно-правового акта слідує, що до обов'язків користувачів належить:

1) підписання договорів із організаціями колективного управління перед початком використання у власній діяльності об'єктів суміжних прав та/або авторського права;

2) сплата організації/організаціям колективного управління, з якою/якими вони підписали договір/договори, винагороди у сумі та в терміни, визначені вказаним договором/договорами;

3) подання до організації колективного управління переліка використаних об'єктів суміжних прав і (або) авторського права (на вимогу організації колективного управління та у разі, якщо це передбачено умовами договору). [2]

З урахуванням всього вищезазначеного вдається можливим сформулювати наступне визначення поняття «система колективного управління». Відтак, на наш погляд системою колективного управління є впорядкований взаємозв'язок правовласників, організацій колективного управління, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності та користувачів, які взаємодіють між собою з метою здійснення діяльності, пов'язаної із збором, розподілом та виплачуванням правовласникам доходу від прав, а також здійсненням захисту майнових суміжних та авторських прав правовласників у випадку їх порушення.

Зважаючи на завершення формування визначення поняття центрального об'єкта дослідження даної дисертації – «системи колективного управління», виникає доцільність детального розгляду нормативно-правових актів, які здійснюють регулювання функціонування системи колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні.

Відповідно до частини 1 статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.[35] В свою чергу, частиною 1 статті 3 Закону №2415-VIII передбачено, що якщо чинним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, застосовуються правила міжнародного договору.[2] Таким чином, розпочати аналіз нормативно-правового регулювання колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні доцільно із вивчення переліку відповідних міжнародних нормативно-правових актів.

Перш за все, варто зазначити, що на станом на сьогодні, жоден з міжнародних нормативно-правових актів не містить загальнообов'язкових норм, які стосуються колективного управління майновими суміжними та авторськими правами. Однак, нормативно-правове регулювання колективного управління суміжними та авторськими правами нерозривно пов'язано із безпосереднім правовим регулюванням авторського та суміжних прав. Тому, на наш погляд, варто згадати основні міжнародно-правові акти, які стосуються регулювання суміжних прав та авторського права. До них варто віднести: Всесвітню конвенцію про авторське право від 06.09.1952 року; Конвенцію про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 14.07.1967 року; Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 року; Конвенцію про охорону прав виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.19.1971 року; Конвенцію про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники від 29.05.1974 року; Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 20.12.1996 року; Міжнародну конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 року. [36]

Також, зважаючи на подання Україною заяви на вступ до Європейського Союзу, слушним буде здійснення аналізу нормативно-правових актів, які містять в собі регулювання особливості здійснення діяльності з колективного управління майновими суміжними та авторськими правами на території Європейського Союзу.

Ключовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Директива Європейського парламенту та Ради №2014/26/ЄС від 26 лютого 2014 року «Про колективне управління авторським та суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн-використання на внутрішньому ринку». Вказана Директива визначає вимоги, дотримання яких є важливим для побудови ефективної системи управління майновими суміжними та авторськими правами за допомогою організацій колективного управління. Крім цього, згадуваною Директивою також затверджено правила мультитериторіального ліцензування прав авторів музичних творів в галузі їх онлайн-використання. [37]

Відповідно до статті 3 вказаної Директиви, під поняттям «організація колективного управління» розуміється будь-яка організація, яка на основі закону, договору відступлення, ліцензії чи іншого договору має повноваження здійснювати управління суміжними та авторськими правами від імені більш ніж одного правоволодільця, колективна вигода яких є єдиною чи головною метою її діяльності. Така організація повинна відповідати одному або всім вказаним далі критеріям: (i) перебувати у власності чи під контролем своїх членів; (ii) бути заснованою на неприбутковій основі. [37]

Особлива увага у згадуваній Директиві присвячена прозорості та звітності організацій колективного управління. Зокрема, частиною 1 статті 18 передбачено, що без обмеження положень параграфу 2 цієї статті та статей 19 і 28(2), держави-члени зобов'язані забезпечувати, щоб організації колективного управління щонайменше раз на рік надавали кожному з правоволодільців, котрому були нараховані доходи від прав або здійснені виплачування упродовж відповідного періоду, та котрого стосується відповідна інформація, принаймні таку інформацію:

- 1) контактні дані, на використання яких правоволодільець надав дозвіл для визначення його місцезнаходження та ідентифікації;
- 2) нараховані правоволодільцю доходи від прав;
- 3) суми, сплачені правоволодільцю за кожну категорію прав і вид використання;
- 4) період використання, за який нараховані й виплачені відповідні суми, якщо немає об'єктивних причин, що заважають надати таку інформацію через затримки у сфері звітування користувачів;
- 5) відрахування, здійснені з метою покриття комісії за управління;
- 6) відрахування з інших причин, окрім комісії, зокрема, на соціальні, культурні або освітні послуги, якщо це передбачено національним законодавством;
- 7) будь-які нараховані правоволодільцю доходи від прав, які не були виплачені останньому за будь-який період. [37]

При цьому, стаття 21 зазначеної Директиви, зобов'язує Держави-члени встановлювати обов'язок для організацій колективного управління щодо оприлюднення наступної інформації:

- 1) статуту організації колективного управління;
- 2) умов членства та припинення повноважень щодо управління правами, якщо вони не є частиною статуту;
- 3) проектів стандартних ліцензійних договорів та стандартних застосовних тарифів, включаючи знижки;
- 4) загальної політики стосовно стягнення комісії за управління;
- 5) переліку договорів про представництво та назв організацій колективного управління, з якими ці договори були укладені;
- 6) переліку осіб, вказаних у статті 10 Директиви;
- 7) загальної політики щодо порядку використання нерозподілених коштів;
- 8) загальної політики розподілу коштів, що мають бути виплачені правоволодільцям;
- 9) загальної політики щодо відрахувань з надходжень від прав, окрім комісії за управління, а також з доходів, отриманих від інвестування цих надходжень, включаючи відрахування для соціальних, культурних та освітніх послуг;
- 10) існуючого порядку розгляду скарг та вирішення спорів, відповідно до статей 33, 34 і 35 Директиви. [37]

Крім згаданої Директиви, питання здійснення колективного управління в галузі суміжних прав та авторського права також зачіпається у:

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №93/83/ЄС від 27.09.1993 року про узгодження деяких положень авторського права і суміжних прав та застосування їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції; [38]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №96/9/ЄС від 11.03.1996 року про правову охорону баз даних; [39]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №2001/29/ЄС від 22.05.2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві; [40]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №2001/84/ЄС від 27.09.2001 року про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва; [41]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №2004/48/ЄС від 29.04.2004 року про захист прав інтелектуальної власності; [42]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №2006/115/ЄС від 12.12.2006 року про право оренди, позички та деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності; [43]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №2009/24/ЄС від 23.04.2009 року про правову охорону комп'ютерних програм; [44]

– Директиві Європейського Парламенту і Ради №2012/28/ЄС від 25.10.2012 року про певні дозволені способи використання сирітських творів. [45]

Розглянемо більш детально окремі положення деяких з них.

Дуже цінним здобутком Директиви 93/83/ЄС від 27 вересня 1993 року є перше законодавче закріплення визначення поняття «організація колективного управління», згідно із яким організація колективного управління визначається як будь-яка організація, яка здійснює управління чи застосування авторських чи суміжних прав, і це є однією з її головних цілей або єдиною метою. Крім того, у статті 9 вказаної Директиви закладено фундамент для запровадження обов'язкового колективного управління в галузі кабельної ретрансляції. Зокрема, згідно положень такої статті у випадку якщо правовласник не здійснив передання управління належними йому правами організації колективного управління, то колективну організацію, яка здійснює управління правами такої ж категорії – необхідно вважати зобов'язаною взяти на себе управління такими правами. [38]

Директива 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року у статті 17 акцентує увагу на необхідності забезпечення досягнення організаціями колективного управління вищого рівня раціоналізації та прозорості у дотриманні правил конкуренції. [40]

У Директиві 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 року наголошується на відповідальності держав-членів за регулювання реалізації права слідування, зокрема, щодо способу управління його реалізацією та звертається увага на наявність у держав-членів обов'язку забезпечення того, щоб організації

колективного управління діяли прозоро й ефективно. [41] За результатами аналізу положень вказаної Директиви, Ю. М. Капіца підкреслює, що особлива вага застосування інституту колективного управління в даній сфері проявляється у наголошенні на такій формі реалізації права слідування, як збір та розподіл винагороди за допомогою організацій колективного управління. При вирішенні питання гармонізації процесу збору винагороди у сфері права слідування, Директива в черговий раз надає можливість країнам-учасникам самостійно на національному рівні обирати, яким чином запроваджувати це право. Зокрема, держави-члени мають можливість на власний розсуд встановити процес реалізації управління правом слідування як в рамках обов'язкового, так і в межах необов'язкового колективного управління. [46]

Директива 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 року наголошує на необхідності впровадження механізмів, які гарантуватимуть авторам та виконавцям отримання справедливої винагороди, від якої неможливо відмовитися. Згідно положень вказаної Директиви, важливим є також те, щоб автори та виконавці завжди мали можливість доручити реалізацію такого права організаціям колективного управління, які представляють їхні інтереси. Відповідно до приписів частини 4 статті 5 цієї Директиви, країни-учасниці мають можливість самостійно регулювати питання покладення обов'язків з реалізації права на справедливую винагороду на організації колективного управління, обсягу таких обов'язків, а також визначати, з кого можна вимагати або стягувати таку винагороду. [43]

Здійснивши аналіз нормативно-правового регулювання колективного управління на міжнародному рівні, видається за доцільне перейти до аналізу національного законодавства у галузі колективного управління суміжними та авторськими правами.

Як уже було зазначено, спеціальним законодавчим актом, який визначає правові засади діяльності організацій колективного управління в Україні є Закон №2415-VIII. Він визначає статус організації колективного управління, її організаційно-правову форму, принципи діяльності, права та обов'язки, процес акредитації та реєстрації, а також регламентує відносини щодо збирання, розподілу

та виплачування доходів від прав організацією колективного управління. В свою чергу, положення статті 2 вказаного нормативно-правового акту, вказують на те, що законодавство України у галузі колективного управління майновими суміжними та/або авторськими правами також включає до себе Конституцію України, Цивільний кодекс України, інші законодавчі акти, та прийняті відповідно до них нормативно-правові акти, які містять в собі регулювання відносин у вказаній сфері. [2]

Крім вищезазначених законодавчих актів, які здійснюють регулювання відносин у сфері колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права, ми можемо зазначити Закон №2811-ІХ. Стаття 47 вказаного закону надає суб'єктам суміжних прав і авторського права право управляти своїми правами через організацію колективного управління. [33]

На підзаконному рівні діяльність організацій колективного управління регулюється цілою низкою відповідних нормативно-правових актів. [47]

Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань» №71 від 18 січня 2003 року та Постанова Кабінету Міністрів України «Про розмір відрахувань, що сплачуються виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» №992 від 27 червня 2003 року визначають розмір, порядок та умови сплати винагороди за використання фонограм і відеограм, опублікованих з комерційною метою, а також за відтворення в особистих цілях і в домашніх умовах творів і виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів. При цьому, в обох постановах зазначено, що організації колективного управління застосовують затверджені цією постановою розміри винагороди (роялті) як тимчасові тарифи на строк до шести місяців у разі недосягнення згоди на переговорах про встановлення тарифів. [48; 49]

Варто зазначити, що незважаючи на те, що обидві Постанови були прийняті досить давно, кожна із них і дотепер зберігає свою чинність, щоправда і в редакції, текст якої досить змінився порівняно із тим, який мала кожна із Постанов першопочатково.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» №72 від 18 січня 2003 року встановлює мінімальні ставки винагороди (роялті) за використання об'єктів суміжних прав і авторського права. Норми наведеної постанови є імперативними, та зобов'язують організації колективного управління в процесі встановлення тими тарифів дотримуватися мінімальних гарантій щодо здійснення оплати за використання об'єктів суміжних прав і авторського права. [50]

Окремої уваги серед підзаконних нормативно-правових актів у сфері регулювання діяльності із колективного управління заслуговує нормотворча діяльність центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності. [51]

Зокрема, Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру організацій колективного управління» №1741 від 21 листопада 2018 року визначає правові засади реєстрації юридичної особи як організації колективного управління. Саме даний документ містить в собі додатки, якими визначаються форма заяви про реєстрацію організації колективного управління та форма і обсяг подання юридичною особою відомостей про засновників, персональний склад наглядового і виконавчого органів та штатних працівників юридичної особи для її реєстрації в якості організації колективного управління. [52]

Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження форм заяви та звіту організацій колективного управління» №1707 від 20 листопада 2018 року затверджує форму щорічного звіту про діяльність організації колективного управління за минулий рік, який такі організації зобов'язані подавати відповідно до положень статті 11 Закону №2415-VIII [53].

Крім того, зазначений Наказ також має важливе значення в процесі здійснення акредитації організації колективного управління, адже ним затверджується форма заяви про акредитацію організації колективного управління. Таким чином, наведений нормативно-правовий акт є обов'язковим до застосування при здійсненні діяльності з колективного управління суміжними та авторськими правами.

В свою чергу Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження Положення про комісію з акредитації організацій колективного управління» №1827 від 18 вересня 2020 року [54] не містить безпосередніх положень, якими у своїй діяльності мають керуватися організації колективного управління, однак визначає порядок здійснення своєї функції суб'єктом, від якого залежить можливість здійснення організацією розширеного та обов'язкового колективного управління. Тому, опосередковано також впливає і на здійснення своїх функцій організацією колективного управління. [47]

Саме так на поточний момент можна описати перелік нормативно-правових актів, які становлять правові засади діяльності організацій колективного управління. [47]

Наразі виникає можливість переходу до безпосереднього аналізу та характеристики порядку здійснення колективного управління майновими правами правовласників в Україні.

Перш за все варто зазначити, що формами колективного управління, в яких може здійснюватися колективне управління правами на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права в Україні є:

1) добровільне колективне управління - колективне управління, яке здійснюється зареєстрованими організаціями колективного управління лише стосовно об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, які включені до каталогу певної організації колективного управління;

2) розширене колективне управління - колективне управління правами на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права, яке здійснюється акредитованими

організаціями колективного управління незалежно від наявності таких об'єктів у каталозі організації колективного управління, у передбачених законом сферах (окрім випадків, коли певні права були вилучені правовласником з колективного управління в порядку, встановленому законом);

3) обов'язкове колективне управління - колективне управління правами на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права, яке здійснюється акредитованими організаціями колективного управління незалежно від наявності таких об'єктів у каталозі організації колективного управління, у передбачених законом сферах. [2]

Визначальною рисою добровільного колективного управління, є можливість управління організацією колективного управління лише тими правами, які були безпосередньо передані їй в управління правовласником на підставі договору, та лише в тих сферах, які не відносяться до форм розширеного та обов'язкового колективного управління.

Варто зазначити, що думки вчених щодо правової природи вищезазначеного договору різняться. Зокрема, В. М. Крижна договори на колективне управління відносить до «договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, що в свою чергу належать до групи договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності». [55]

Як вказує І. Є. Якубівський, вирішуючи запитання стосовно юридичної природи договору про управління майновими правами на колективній основі, варто брати до уваги те, що є головним правовим результатом, на який спрямовано такий договір. [56] Звертаючись до визначення наведеного у статті 1 Закону №2415-VIII автор зазначає, що колективне управління розуміється як діяльність зі збору, розподілу та виплачування правовласникам доходу від прав. [2] Продовжуючи власну думку автор додає, що договори управління майновими правами суб'єктів суміжних прав та авторського права на колективних засадах, опосередковують правовідносини з надання компетенції на вчинення організаціями колективного управління необхідних дій, спрямованих на здійснення управління такими правами, а не з передання майнових суміжних та (або) авторських прав вказаним

організаціям. [57] Інакше кажучи, на думку вченого, йдеться саме про отримання правовласниками послуги, змістом якої є збір, розподіл та виплачування їм винагороди за використання об'єктів, зважаючи на що договори про управління майновими правами на колективній основі варто було б віднести до категорії договорів щодо надання посередницьких послуг.

Подібне доктринальне розуміння правової природи договору про колективне управління правами відстоює і В. А. Васильєва, вказуючи, що «видоутворюючими рисами у виділенні посередницьких послуг є те, що: 1) ці дії вчиняються в чужих інтересах; 2) такі дії здійснюються на підставі та в рамках наданих повноважень; 3) вказані дії реалізують за чужий рахунок». [58]

Цілком погоджуємося із вищенаведеним підходом. Адже організації колективного управління під час здійснення добровільного колективного управління діють в інтересах та за завданням правовласників. Межі таких дій визначаються повноваженнями, наданими правовласником. В той час як фінансування здійснення діяльності колективного управління здійснюється за рахунок правовласників.

Розширене колективне управління розповсюджуються на всі території, які входять до складу держави Україна, та здійснюється стосовно майнових прав усіх правовласників за відповідною категорією у сферах, щодо яких організацію було акредитовано, включно із тими, хто не уклав договір про управління об'єктами суміжних прав та/або авторського права з акредитованою організацією, незалежно від способу управління, обраного такими правовласниками. [2]

З вказаної норми можна виділити такі ключові ознаки розширеного колективного управління:

1) його дія поширюється лише на територію України, тому в разі реалізації майнових прав правоволодільців за межами країни, норми щодо розширеного управління не застосовуються;

2) розширене колективне управління охоплює майнові права всіх правовласників, незалежно від того, чи укладали вони договір з акредитованою

організацією. Закон надає однаковий статус правовласникам, як тим, що підписали договір, так і тим, що не підписували його;

3) розширене колективне управління функціонує незалежно від способу управління, обраного правовласниками, тобто це система, встановлена законом, яка діє незалежно від бажань власника прав, допоки він не здійснить вилучення своїх майнових прав з колективного управління;

4) організація, яка здійснює розширене колективне управління, повинна бути акредитованою. [59]

Як видно із зазначеного вище визначення та характеристики розширеного колективного управління, на відміну від добровільного колективного управління, правовою підставою для його здійснення є не договір, а закон. У зв'язку із цим з метою ідентифікації належності об'єктів суміжних прав і (або) авторського права правовласникам, законодавцем було введено інститут декларування майнових.

При реалізації процедури декларування правовласник має в письмовій чи електронній формі надати організації колективного управління такі відомості про об'єкт, які дають змогу надійно відрізнити його від інших об'єктів суміжних прав і (або) авторського права правовласника і третіх осіб. При цьому додаткові правила декларування майнових прав, управління якими здійснює організація колективного управління, встановлюються нею самостійного.

Розширене колективне управління може здійснюватися у наступних сферах:

1) публічне виконання музичних недраматичних творів із текстом і без нього, у тому числі творів, що входять до аудіовізуальних творів;

2) публічне сповіщення музичних недраматичних творів із текстом і без нього, у тому числі творів, що входять до складу аудіовізуальних творів, крім кабельної ретрансляції;

3) право на справедливу винагороду, яка є спільною для виробників відеограм (фонограм) та виконавців, за публічне виконання фонограм і записаних у них виконань або публічну демонстрацію відеограм і записаних на них виконань, опублікованих для комерційного використання;

4) право на справедливу винагороду яка є спільною для виробників відеограм (фонограм) та виконавців, за публічне сповіщення фонограм і записаних на них виконань, відеограм і записів виконань на них, опублікованих для комерційного використання, крім кабельної ретрансляції; [2]

За умови відсутності конфлікту інтересів між головною категорією правовласників, в чийх інтересах діє організація колективного управління, та іншими категоріями правовласників, на користь яких має збиратись дохід від прав у відповідній сфері розширеного колективного управління, у кожній сфері розширеного колективного управління акредитується лише одна організація [2]

У розширеному колективному управлінні передбачено наявність у правовласників можливості здійснювати вилучення належних їм прав на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права з управління акредитованої організації колективного управління у повному обсязі або частково.[2]

Варто зауважити, що положення про вилучення суміжних та авторських прав з колективного управління не є новими для цієї галузі. До прийняття спеціального закону в цій сфері, законодавство про авторське право вже передбачало таку можливість, хоча докладного регулювання цієї процедури на той час ще не існувало. [1]

У тексті Закону України «Про авторське право та суміжні права» в його редакції до 2018 року вказувалось, що «суб'єкти суміжних прав і (або) авторського права, що передавали організаціям колективного управління повноваження на управління своїми правами, зокрема щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплачування цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями шляхом укладення договорів з особами, що використовують ці об'єкти». [18] Як вказують Подолев О. О. та Подолева А. І., зазначені приписи законодавства наділяли суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права правом вимагати вилучення об'єктів суміжних прав та/або авторського права із дозволів на використання, що надаються організаціями

колективного управління шляхом укладення договорів з користувачами. При цьому, зважаючи на те, що порядок здійснення такого вилучення не був чітко регламентований, на практиці виникало дуже багато колізійних питань, які були пов'язані із процедурою вилучення прав. [60]

Судова практика склалася таким чином: суди визнавали, що право вимоги на вилучення не означає автоматичного виключення об'єктів авторського та суміжних прав із дозволів на їх використання. Така позиція була аргументована тим, що процес вилучення є двосторонньою процедурою, яка повинна бути оформлена у вигляді угоди між сторонами. В такій угоді мають бути визначені всі ключові умови, зокрема перелік творів або об'єктів суміжних прав, що підлягають вилученню, строк дії та інші деталі. Як відзначають дослідники, часто виникали ситуації, коли правовласник звертався до організацій із вимогою вилучити твори з дозволів на їх використання, однак через відсутність чіткого регламенту і бездіяльність організацій, ці права залишалися під управлінням організацій. Суди зазвичай зазначали, що «сам факт направлення правовласником вимоги про вилучення творів не є достатнім доказом фактичного вилучення, якщо немає відповідної укладеної угоди між правовласником і організацією колективного управління, або підтвердження про схвалення чи відмову у вилученні з боку організації». [1]

Також у судовій практиці мали місце справи, де вирішувалось питання переліку творів, які правовласники мали право вилучати із управління організації. Так, наприклад, в Оглядовому Листі Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти суміжних прав і авторського права (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» від 31.05.2010 року проаналізована така судова справа: «Підприємство (власник майнових авторських прав) подало до господарського суду позов із вимогою заборони організації колективного управління надавати ліцензії на використання музичних творів, виключні права на які належать позивачу, та отримувати винагороду за їх використання; встановлення для відповідача зобов'язання щодо вилучення зазначених творів з наданих дозволів на використання творів, повідомивши про це

осіб, з якими укладено відповідні договори. Рішенням місцевого суду, залишеним без змін апеляційним судом, позовні вимоги задоволено лише щодо вже використаних музичних творів. Під час скасування зазначених судових рішень, Вищим господарським судом України було зазначено, що суб'єкти авторського права, які не передали організації колективного управління права на управління своїми правами, мають право вимагати вилучення своїх творів із дозволів на використання, наданих відповідною організацією. При цьому законодавством не обмежено перелік творів, які можуть бути вилучені, переліком творів, які фактично вже використовувалися (постанова Вищого господарського суду України від 22 вересня 2009 р. № 21/23)». [61]

Відтак, як можна простежити у наведеній вище судовій практиці з питання вилучення об'єктів авторського прав та/або суміжних прав із колективного управління, інколи суди виконували роль нормотворчих органів, та своїми рішеннями намагалися заповнити прогалини у законодавстві України щодо врегулювання вказаного питання.

Обов'язкове колективне управління так само розповсюджується на всю територію України та здійснюється щодо майнових прав всіх правовласників за відповідною категорією у сферах, в яких організацію було акредитовано, включаючи тих, які не здійснювали підписання договору про управління об'єктами суміжних прав і (або) авторського права з акредитованою організацією, незалежно від способу управління правами, який було обрано зазначеними правовласниками. Однак, на відміну, від розширеного колективного управління, в обов'язковому колективному управлінні не встановлено можливості вилучення правовласником належних йому майнових прав з управління акредитованої організації у повному обсязі або частково. [2]

Розглянемо детальніше поняття обов'язкового колективного управління правами. Отож, із наведених вище норм, слід виділити основні характеристики цього поняття:

1) обов'язкове колективне управління є одним із видів управлінь. Крім нього закон встановлює правове регулювання щодо добровільного та розширеного управління;

2) досліджувана форма управління не залежить від наявності майнових прав правовласників у каталозі організації колективного управління. Відтак обов'язкове управління поширюється на передані в управління та не передані в управління майнові права;

3) права, що не були передані в управління, підлягають певному обмеженню стосовно обраних правовласником способів управління, оскільки якщо вони відносяться до обраних законодавцем сфер, то на них автоматично поширюється дія обов'язкового колективного управління;

4) обов'язкове колективне управління поширюється виключно на територію України, а тому колективне управління творами стосовно визначених сфер управління за кордоном здійснюється завдяки співпраці національних організацій з іноземними. [62]

Законодавчо встановлено 4 сфери, в яких колективне управління правами правовласників може здійснюватися у зазначені вище формі, а саме:

1) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва;

2) репрографічне відтворення творів та їх частин (уривків);

3) відтворення в особистих цілях і в домашніх умовах творів, виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальних творів та їх примірників;

4) кабельна ретрансляція об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, крім прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення. [2]

При цьому, згідно із частиною 6 статті 12 Закону №2415-VIII, у кожній зі сфер обов'язкового колективного управління обирається лише одна акредитована організація. [2]

Завершивши розгляд побудови правовідносин колективного управління між правовласниками та організаціями колективного управління, доцільно перейти до

вивчення побудови правовідносин в зазначеній сфері між організаціями колективного управління та користувачами.

Свої відносини із користувачами організації колективного управління повинні будувати із застосуванням принципів неупередженості, справедливості, обґрунтованості тарифів, вільного доступу до інформації.

Правовою підставою для побудови відносин між організаціями колективного управління та користувачами є договір, який останні зобов'язані укладати із відповідними організаціями колективного управління (залежно від виду об'єкта суміжних прав і (або) авторського права, способу його використання та сфери, в якій здійснює управління організація колективного управління) – до початку використання у своїй діяльності об'єктів суміжних прав і (або) авторського права. Згідно із умовами такого договору, користувачі зобов'язані сплачувати організації колективного управління винагороду за використання об'єктів суміжних прав та (або) авторського права, а також подавати до організації перелік використаних об'єктів суміжних прав і (або) авторського права (у випадках, передбачених таким договором чи законом).

Правова природа зазначеного договору часто залишається поза увагою науковців. У зв'язку із чим існує гостра необхідність глибокого дослідження даного питання.

Відповідно до частини 3 статті 20 Закону №2415-VIII, даний договір визначається як договір про використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права.[2] Натомість, більш детальне визначення щодо змісту та вимог до такого договору в українському законодавстві відсутнє. У зв'язку із зазначеним, можна зустріти випадки, коли організації колективного управління розуміють природу такого договору як ліцензійного і укладають із користувачами договори про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав та авторського права та виплачування винагороди за таке використання.

Зокрема, у пункті 2.1. проекту договору «Про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав та виплату винагороди за використання об'єктів суміжних прав» організації колективного управління «Українська ліга

авторських та суміжних прав» (яка у період з 29.05.2019 до 29.05.2022 року була акредитованою організацією колективного управління у сфері «право на справедливу винагороду, яка є спільною для виробників відеограм (фонограм) та виконавців, за публічну демонстрацію відеограм і виконань, які в них зафіксовані, чи публічне виконання фонограм і виконань, які в них зафіксовані, та які було опубліковано з метою використання в комерційних цілях») зазначено: «Користувач здійснює використання Об'єктів суміжних прав в своїй комерційній діяльності шляхом їх публічного виконання, в той час як Суміжна Організація надає щодо Території Користувачу дозвіл (невиключну ліцензію) на публічне виконання Об'єктів суміжних прав, на умовах, визначених даним Договором. Користувач, тим часом, зобов'язується сплачувати Винагороду (Роялті) Суміжній Організації на розрахунковий рахунок, який вказується у відповідному рахунку, виставленому Суміжною Організацією. Розмір Винагороди (Роялті) підлягає узгодженню Сторонами у додатках до даного Договору». [63]

Однак, на наш погляд такий уніфікований підхід до розуміння природи та предмету договору між користувачем та організацією колективного управління є хибним.

По-перше, незважаючи на передбачення у пункті 1 частини 1 статті 12 Закону №2415-VIII такої функції організацій колективного управління як укладення із користувачами договорів про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права та договорів про виплачування винагороди (відрахувань) за використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, не всі організації колективного управління мають повноваження щодо надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав чи авторського права. Адже, як відомо, право дозволяти використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права є виключним правом правовласників. І оскільки організація колективного управління не є правовласником, для здійснення функції укладення із користувачами договорів про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права вона має здобути достатній обсяг повноважень, без

наявності яких її дії щодо укладення вказаних договорів є прямим порушенням суміжних та/або авторських прав.

По-друге, чинним законодавством України передбачено низку випадків, коли використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права може здійснюватися без дозволу суб'єкта суміжних прав та/або авторського права, але з виплачуванням йому винагороди. Зокрема, згідно із приписами частини 2 статті 28 Закону №2811-IX, з урахуванням частини 4 такої статті дозволяється здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів без отримання ліцензії від суб'єктів авторського права, але з виплачуванням їм справедливої винагороди. [33]

В свою чергу, згідно із частиною 3 статті 28 Закону №2811-IX з урахуванням знову ж таки положень частини 4 вказаної статті є допустимим репрографічне відтворення творів суб'єктів авторського права без їх дозволу, але з виплачуванням останнім справедливої винагороди. Вищезазначені положення підлягають застосуванню виключно у випадках здійснення використання творів таким способом в особистих цілях або для кола сім'ї (за винятком випадків, передбачених статтями 22 та 25 Закону №2811-IX). [33]

Крім цього, у частині 3 статті 38 вказаного нормативного правового акту зазначено, що допускається без згоди виконавця, виконання якого зафіксовані у фонограмах, відеограмах, але з виплачуванням справедливої винагороди, таке пряме чи опосередковане комерційне використання фонограм і відеограм та їх примірників: 1) публічне виконання фонограми або її примірника чи публічна демонстрація відеограми або її примірника; 2) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, в ефір; 3) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, по проводах (через кабель).[33] Близькі за змістом положення містяться також у частині 3 статті 39 та частині 3 статті 40 Закону №2811-IX.

Відтак, зважаючи на вищезазначене, пропонується виокремити два види договорів між організацією колективного управління та користувачем: 1) договори про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського

права та про виплачування винагороди за таке використання; 2) договори про збір та виплачування винагороди за використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права.

Після здійснення аналізу правових підстав побудови правовідносин між організаціями колективного управління та користувачами, вважаємо за потрібне перейти до розгляду порядку визначення тарифів, які мають застосовуватися у відносинах із користувачами з метою збору доходу від прав на користь правовласників.

Згідно із чинним законодавством України, на першому етапі свого затвердження проекти попередніх тарифів розглядаються та схвалюються загальними зборами організації колективного управління. На наступному етапі здійснюється їх обговорення на переговорах з користувачами, на підставі чого і приймається остаточне рішення про їх затвердження чи незатвердження. І якщо сторони переговорів про встановлення тарифів не узгодили тарифи протягом 60 календарних днів, такі тарифи визначаються судом та є обов'язковими для всіх користувачів за відповідною категорією. [2]

Саме із застосуванням вищезазначених тарифів організації колективного управління здійснюють перший із елементів діяльності колективного управління - збір доходу від прав.

Розподіл зібраної на користь правовласників винагороди здійснюється на підставі отриманих відомостей щодо обсягів використання об'єктів суміжних прав та (або) авторського права. При цьому, отримувати такі відомості організації колективного управління уповноважені як від користувачів, так і в інший спосіб, прямо не передбачений законодавством України.

Завершальним етапом колективного управління майновими суміжними та авторськими правами є виплачування зібраних та розподілених доходів від прав, яке здійснюється не пізніше шести місяців після закінчення фінансового року, протягом якого був зібраний такий дохід від прав.

1.3. Особливості колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в умовах воєнного стану.

В кінці лютого місяця 2022 року Російська Федерація розпочала акт військової агресії проти України. Зважаючи на це, 24.02.2022 року Президентом України було видано Указ №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», на підставі якого починаючи із вказаної дати в Україні було введено воєнний стан. [64] В подальшому зазначений Указ було затверджено Верховною Радою України шляхом прийняття Закону України від 24.02.2022 року №2102-IX. [65] Разом із цим, з метою оголошення загальної мобілізації, 03 березня 2022 року Президент України підписав Указ №65/2022 «Про загальну мобілізацію» [66], який згодом було затверджено за допомогою ухвалення Закону України від 03.03.2022 року №2105-IX [67]. Прийняття вказаних нормативно-правових актів стало першим кроком на початку здійснення комплексу заходів, які вчиняються з метою планомірного переведення діяльності органів державної влади, національної економіки, інших державних органів, підприємств, установ, організацій та органів місцевого самоврядування на функціонування в умовах особливого періоду, а Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, Збройних Сил України та інших військових формувань - на організацію і штати воєнного часу. [68]

На виконання згаданих нормативно-правових актів, Верховна Рада України з 24 лютого 2022 року ухвалила низку законів, спрямованих на регулювання діяльності державних інституцій під час воєнного стану. Не залишилася осторонь і галузь колективного управління майновими суміжними та авторськими правами.[69]

Серед іншого, 1 грудня 2022 року було ухвалено Закон № 2811-IX, який, в тому числі, доповнив Закон №2415-VIII новими положеннями, що регулюють колективне управління правами авторів під час дії воєнного стану.[69]

Одним із перших нововведень, запроваджених вищеописаними положеннями, стало обов'язкове «списання» інфляційних втрат, процентів, неустойки та інших видів цивільно-правової відповідальності, нарахованих акредитованими організаціями колективного управління з 24.02.2022 року по 1 січня 2023 року за порушення користувачами своїх зобов'язань, пов'язаних зі

сплатою доходу від прав, у разі, якщо строк акредитації таких організацій завершився в цей період.[69]

Ще однією з особливостей здійснення діяльності колективного управління майновими суміжними та авторськими правами в Україні під час запровадженого воєнного стану стало введення заборони на нарахування інфляційних втрат, процентів, неустойки та застосування інших заходів цивільно-правової відповідальності, які пов'язані із неналежним виконанням або невиконанням користувачами своїх зобов'язань із виплачування доходу від прав перед організаціями колективного управління які було акредитовано, та строк акредитації яких завершився до 01.01.2023 року. Вказану заборону було впроваджено на строк з 01 січня 2023 року і до скасування чи припинення воєнного стану.[2]

Особливу увагу слід звернути на положення Закону №2811-IX, які стосуються процедури встановлення тарифів за користування об'єктами суміжних прав та авторського права, майновими правами на які управляють організації колективного управління. Крім того, неможливо залишити поза увагою приписи зазначеного нормативно-правового акту щодо процесу акредитації організацій колективного управління у зв'язку із запровадженням воєнного стану.[69]

Насамперед, у підпункті 3 п. 3⁴ розділу під назвою «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №2415-VIII зазначено про припинення з 01 січня 2023 року будь-яких переговорів щодо затвердження тарифів, стосовно яких на веб-сайті Установи до 24.02.2022 року було розміщено інформацію про початок їх процесу. Одночасно із цим, положеннями підпункту 5 вказаного пункту передбачено, що з 01 січня 2023 року і до скасування чи завершення воєнного стану в державі Україна не проводяться і не оголошуються конкурси на визначення акредитованих організацій колективного управління. Оголошення конкурсів щодо обрання акредитованих організацій колективного управління у сферах, в яких акредитовані організації відсутні на дату скасування чи припинення воєнного стану в Україні, здійснюється протягом 12 місяців з дня скасування чи припинення воєнного стану на території України.[2]

Окрім згаданих особливостей колективного управління майновими суміжними та авторськими правами під час воєнного стану, найбільш значущою на нашу думку у цьому випадку є норма, яка стосується безпосереднього регулювання порядку збору, розподілу та виплачування доходу від прав у сферах розширеного колективного управління. [69]

Так, пп. 4 п. 3⁴ розділу під назвою «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №2415-VIII всім організаціям колективного управління, внесеним до Реєстру організацій колективного управління, було надано право на здійснення добровільного колективного управління у сферах розширеного колективного управління протягом періоду з 1 січня 2023 року до закінчення 12 місяців після скасування чи припинення воєнного стану на території України. При цьому колективне управління у сферах, передбачених пп. 3 і/або 4 абз. 3 ч. 5 ст. 12 такого Закону, може здійснюватися лише щодо музичних творів, стосовно яких організація колективного управління вже здійснює реалізацію добровільного колективного управління у сферах, які передбачені у підпунктах 1 і/або 2 абз. 3 ч. 5 тієї ж статті, та які використовувалися для створення зафіксованих виконань, фонограм або відеограм. [69]

Інакше кажучи, якщо організація колективного управління має повноваження на реалізацію добровільного колективного управління музичними творами у сфері «публічне виконання музичних недраматичних творів з текстом і без нього, включаючи ті, що входять до складу аудіовізуальних творів», то впродовж вищезазначеного періоду вона також має право в порядку добровільного колективного управління управляти правами на справедливую винагороду, яка є спільною для виробників відеограм (фонограм) та виконавців, за публічну демонстрацію відеограм і виконань, які в них зафіксовані, чи публічне виконання фонограм і виконань, які в них зафіксовані, та які було опубліковано з метою використання в комерційних цілях, якщо такі фонограми, відеограми або зафіксовані виконання були створені з використанням зазначених музичних творів.[69]

Такий самий принцип стосується сфери «публічне сповіщення музичних недраматичних творів з текстом і без нього, включаючи ті, що входять до складу аудіовізуальних творів, за винятком кабельної ретрансляції», а також сфери «справедлива винагорода за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, або відеограм, опублікованих з комерційною метою, за винятком кабельної ретрансляції»: якщо організація колективного управління має повноваження на реалізацію добровільного колективного управління музичними творами у сфері, передбаченій пунктом 2 абз. 3 ч. 5 ст. 12 Закону №2415-VIII, вона також уповноважена на реалізацію добровільного колективного управління у сфері, зазначеній у пункті 4 абз. 3 ч. 5 ст. 12 такого Закону.[69]

Разом із тим, тариф на сплату справедливої винагороди користувачем за використання об'єктів суміжних прав у сферах, зазначених у підпунктах 3 і/або 4 абз. 3 ч. 5 ст. 12 Закону №2415-VIII, шляхом реалізації колективного управління описаним вище способом становить 50% від винагороди, яку користувач зобов'язаний сплачувати організації колективного управління за аналогічний спосіб використання музичного твору за такий самий період. Іншими словами, якщо користувач має зобов'язання сплатити організації колективного управління визначену суму за публічне виконання та/або публічне сповіщення музичного твору за конкретний період, то за використання аналогічними способами зафіксованого виконання, відеограми чи фонограми, у створенні яких використовувався цей музичний твір, він зобов'язаний сплатити половину цієї суми, проте за такий самий період використання. [69]

Організація колективного управління, яка здійснила збір справедливої винагороди згідно із вищевказаними правилами, повинна розподілити та виплатити її правовласникам чи організаціям колективного управління, які здійснюють представництво відповідних правовласників, враховуючи положення статті 21 Закону №2415-VIII.[2]

Одночасно із цим, у випадку сплати користувачем винагороди за використання музичного твору певним способом та справедливої винагороди за аналогічний спосіб використання виконання, відеограми і (або) фонограми,

передбаченої пп. 3 та 4 абз. 3 ч. 5 статті 12 Закону №2415-VIII, відповідній організації колективного управління із дотриманням вищезазначеного порядку, такий користувач звільняється від зобов'язання перед будь-якими правовласниками щодо виплачування винагороди за таке використання виконання, твору, відеограми/фонограми за відповідний період використання. [2]

Отже, з урахуванням вищевикладеного, у підсумку можемо зазначити про те, що на період запровадження воєнного стану та протягом одного року після його скасування чи завершення в Україні була запроваджена система колективного управління у сферах розширеного колективного управління, яка функціонує за принципом, що відрізняється від того, який було впроваджено з прийняттям Закону №2415-VIII.

Водночас, слід звернути увагу на існування прогалин у регулюванні процесу здійснення збору, розподілу та виплачування доходів від прав у сферах обов'язкового колективного управління під час дії воєнного стану на території України. [69]

Зокрема, при обов'язковому колективному управлінні передбачено можливість здійснення діяльності колективного управління об'єктами суміжних прав і (або) авторського права у наступних сферах: 1) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва; 2) репрографічне відтворення творів та їх частин (уривків); 3) приватне копіювання; 4) кабельна ретрансляція об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, за виключенням прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення – виключно акредитованими організаціями колективного управління. Одночасно із цим, вилучати частково чи повністю належні правовласникам майнові права з управління акредитованої організації правовласники не мають права. [2]

Отже, якщо акредитована організація колективного управління не здійснює збір, розподіл та виплачування доходів від прав, це призводить до збитків для правовласників, а для користувачів – до виникнення ризику порушення законодавства України в галузі суміжних прав та авторського права. [69]

Однак, станом на середину січня місяця 2023 року в державі Україна не стало жодної акредитованої організації, яка б займалася колективним управлінням у сферах репрографічного відтворення творів та їх частин (уривків), приватного копіювання та кабельної ретрансляції об'єктів суміжних прав та (або) авторського права. Крім того, строк акредитації організації, уповноваженої здійснювати колективне управління у сфері «право слідування щодо творів образотворчого мистецтва», закінчився у другій половині лютого 2023 року. [69]

Враховуючи це, а також запровадження Законом №2811-IX починаючи з 1 січня 2023 року заборони на проведення конкурсів для обрання акредитованих організацій колективного управління, з 18.02.2023 року в Україні фактично припинилося функціонування такої форми колективного управління, як «обов'язкове колективне управління». [69]

З огляду на це, на нашу думку, законодавець має якнайшвидше внести зміни до Закону №2415-VIII – щоб урегулювати особливості здійснення обов'язкового колективного управління в умовах воєнного стану в Україні. [69]

РОЗДІЛ ІІ. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

2.1. Загальні дефекти здійснення колективного управління в сфері авторського права та суміжних прав

Як вже зазначалося, центральним нормативно-правовим актом, який здійснює регулювання відносин колективного управління в сфері суміжних прав та авторського права в Україні є Закон №2415-VIII. Незважаючи на його прогресивний підхід до регулювання правовідносин у вказаній сфері, він не позбавлений окремих недоліків, на які хотілося б звернути увагу.

Перш за все, варто звернути увагу на назву Закону №2415-VIII. Насамперед, вона є досить масивною, а словосполучення «правами правовласників» можна вважати певною мірою тавтологічним. Крім того, використання терміну «правовласник», який зустрічається і в тексті вказаного законодавчого акту, є опосередкованим віддзеркаленням пропрієтарної теорії, що не зовсім узгоджується з концептуальним підходом до правової природи інтелектуальної власності, закладеним у Цивільному кодексі України. Більш доречним, на нашу думку, є термін «правоволоділець» (rightsholder), який вжито у Директиві 2014/26/ЄС. Також викликає сумнів доцільність використання слова «ефективне» у назві Закону № 2415-VIII, оскільки це може створювати враження, що закон поширюється лише на відносини щодо «ефективного управління», залишаючи поза увагою інші аспекти колективного управління майновими правами. До того ж, ефективність є лише одним з кількох принципів колективного управління, згідно з частиною 2 статті 5 цього закону. [70]

До того ж, слід зауважити, що в Законі №2415-VIII не в усіх випадках послідовно визначено об'єкт колективного управління. Відповідно до назви закону та більшої кількості його норм, таким об'єктом вважаються майнові авторські та суміжні права. Однак, у деяких положеннях, наприклад у частині 5 та частині 6 статті 12, згадується про колективне управління саме об'єктами суміжних прав і

(або) авторського права. Такий підхід неможливо вважати аргументованим, оскільки об'єктом цивільного обороту в сфері інтелектуальної власності є не самі об'єкти (твори, виконання тощо), а майнові права на ці об'єкти. [71] Що стосується відносин колективного управління, то варто зазначити, що вказаний підхід також відображено в Директиві 2014/26/ЄС, де йдеться про «колективне управління авторськими та суміжними правами» («collective management of copyright and related rights»). [70]

Проблема наявності законодавчого примусу у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами

Згідно із частиною 1 статті 47 Закону №2811-ІХ, суб'єкти суміжних прав чи авторського права мають можливість реалізовувати належні їм майнові права самотужки, за допомогою представника чи організації колективного управління. [33]

Таким чином, законодавець, згідно принципу диспозитивності, надає право суб'єктам суміжних прав або авторського права самотійно обирати порядок здійснення майнових прав на відповідні об'єкти права інтелектуальної власності.

З урахуванням вказаного положення, частиною 3 статті 5 та частиною 5 статті 12 Закону №2415-VIII передбачено наявність у правовласників права на надання своїх майнових прав в управління організаціям колективного управління, права вільного обрання організації, яка здійснюватиме це управління, а також права визначати, які саме права та щодо яких об'єктів суміжних прав і (або) авторського права передавати в управління (з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом), та права вилучати належні їм права на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права із управління акредитованої організації у повному обсязі або частково. [2]

При цьому, здійснене застереження щодо порядку реалізації таких прав з урахуванням особливостей, передбачених Законом №2415-VIII повністю нівелює наявність таких прав з огляду на наступне.

Частиною 1 статті 1 вказаного закону передбачено, що добровільне колективне управління - колективне управління, яке здійснюється зареєстрованими

організаціями колективного управління лише стосовно об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, які включені до каталогу певної організації колективного управління. [2] Тобто, це такий вид колективного управління, який здійснюється виключно з волі правовласника та підставі укладення ним договору з обраною останнім організацією колективного управління.

В свою чергу частиною 4 статті 12 вищезазначеного закону встановлено, що добровільне колективне управління суміжними та авторськими правами може здійснюватися в будь-якій сфері управління правами, крім тих, у яких здійснюється розширене або обов'язкове колективне управління.

Тобто, навіть незважаючи на юридичну наявність у правовласника права вільного вибору порядку управління своїми правами, вільного вибору організації колективного управління, яка буде здійснювати таке управління, та права вилучати свої права із управління організації, акредитованої на здійснення розширеного колективного управління, фактично, правовласник після вилучення своїх прав із управління акредитованої організації колективного управління не зможе надати їх в управління іншій організації, яка буде здійснювати управління його правами у таких сферах як: 1) публічне сповіщення музичних недраматичних творів з текстом і без нього, включаючи ті, які включені до аудіовізуальних творів, за винятком кабельної ретрансляції; 2) публічне виконання музичних недраматичних творів з текстом і без нього, включаючи ті, які включені до аудіовізуальних творів; 3) право на справедливую винагороду, яка є спільною для виробників відеограм (фонограм) та виконавців, за публічне сповіщення відеограм і виконань, які у них зафіксовані, фонограм і виконань, які у них зафіксовані, які було опубліковано з метою використання у комерційних цілях, за винятком кабельної ретрансляції. 4) право на справедливую винагороду, яка є спільною для виробників відеограм (фонограм) та виконавців, за публічну демонстрацію відеограм і виконань, які в них зафіксовані, чи публічне виконання фонограм і виконань, які в них зафіксовані, та які було опубліковано з метою використання в комерційних цілях. [2] І в разі, якщо правовласник не бажає, щоб управління його майновими правами в зазначених сферах здійснювала відповідна акредитована організація колективного управління,

йому доведеться управляти своїми правами у вказаних сферах або самостійно, або через свого представника.

Проте, для можливості здійснення самостійного управління майновими правами у вищезазначених сферах, правовласнику необхідно буде пройти через процедуру вилучення прав із управління акредитованої організації колективного управління. При цьому, реалізація такого механізму на практиці може виявитися більш складною, ніж це описано у Законі №2415-VIII.

Положеннями частини 6 статті 5 Закону №2415-VIII передбачено, що правовласники наділені правом вилучення належних їм майнових прав з управління організації колективного управління, за винятком випадків, визначених цим Законом. Стаття 13 того ж закону встановлює, що це право поширюється і на вилучення майнових прав з управління акредитованої організації, яка здійснює розширене колективне управління правами. Для цього правовласникам необхідно подати заяву до відповідної організації колективного управління, вказавши в ній майнові права, які підлягають вилученню, перелік об'єктів суміжних прав та (або) авторського права щодо яких подається заява, а також правові підстави набуття прав на ці об'єкти. При цьому, організація колективного управління не має права відмовити правовласникам у вилученні майнових прав, якщо вони дотрималися встановленого порядку вилучення. [2]

Проте не всі організації колективного управління однаково розуміють вищезазначені положення законодавства. Зокрема, як встановлено матеріалами справи №910/3067/21, 07.04.2020 року Товариство з обмеженою відповідальністю «Єва Медіа» направило на адресу Громадської спілки «Українська ліга авторських і суміжних прав» заяву про вилучення прав з управління Спілки, а саме права на публічне виконання об'єктів суміжних прав (фонограм і зафіксованих у них виконань), опублікованих з комерційною метою, які були розміщені в каталозі «Rightsify». До заяви додано перелік творів, права на які Товариство просить вилучити з управління Спілки. Вказана заява надійшла до Спілки 14 квітня 2020 року. Після її отримання Спілка не повідомила Товариство про наявність недоліків у такій заяві та відсутність підстав для невилучення прав з управління. Проте після

14 квітня 2020 року значна кількість користувачів бібліотеки, які уклали договори з Товариством, почала отримувати кореспонденцію від Спілки (листи, електронні листи, телефонні дзвінки) з безальтернативними пропозиціями укласти договір з відповідачем про виплачування винагороди та погрозами судового розгляду, так, якби право на справедливу винагороду вилучено не було. Це стало підставою для звернення Товариства до суду з позовом про: 1) визнання майнових прав на публічне виконання фонограм і зафіксованих на них виконань, включених до каталогу «Rightsify», такими, що були вилучені з управління Спілки 14.04.2020 р.; 2) зобов'язання припинити управління фонограмами та зафіксованими у них виконаннями, включеними до каталогу «Rightsify», у тому числі припинити дії щодо надання дозволів на використання відповідних об'єктів суміжних прав, дії щодо стягнення винагороди за їх використання, дії щодо застосування звернення до суду за захистом прав правовласників на ці об'єкти та зобов'язати Спілку розмістити на своєму веб-сайті інформацію про вилучення майнових прав на публічне виконання фонограм і виконань, зафіксованих в них, що включені до каталогу «Rightsify» з переліком правовласників, які здійснили вилучення, та переліком об'єктів суміжних прав, щодо яких здійснено вилучення. [72]

Розгляд справи тривав більше року. За результатами розгляду даної справи по суті Верховним Судом було прийнято Постанову від 31 травня 2022 року, в якій було зазначено, що *законодавчими положеннями чітко встановлено право вилучення майнових прав з управління та порядок реалізації такого права. Організація колективного управління не наділена правом відмови правовласникам у вилученні майнових прав з управління за умови, якщо останні дотрималися порядку вилучення, визначеного цією статтею. Водночас твердження про те, що майнові права можуть бути вилучені з управління організації лише тими особами, які є учасниками такої організації колективного управління, судом відхиляються як неправдиві.* [73]

Окремої уваги також заслуговує порядок управління майновими правами у таких сферах як: 1) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва; 2) репрографічне відтворення творів та їх частин (уривків); 3) відтворення в

особистих цілях і в домашніх умовах творів, виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальних творів та їх примірників; 4) кабельна ретрансляція об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, крім прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення. [2] Всі ці сфери відносяться до форми обов'язкового колективного управління, яке не передбачає можливості вилучення правовласником повністю або частково, належних йому майнових прав з управління акредитованою організацією. [2] Тобто в такому випадку у правовласника взагалі немає вибору ні щодо того яким чином здійснювати управління своїми правами, ні щодо того якій організації колективного управління це доручити.

Наступне, на що варто звернути увагу при дослідженні питання наявності законодавчого примусу у сфері колективного управління – це примусове утримання збору за здійснення такої діяльності.

Відповідно до Закону №2415-VIII, організація колективного управління визначається як неприбуткове громадське об'єднання у формі юридичної особи, зареєстроване в установі, засноване одноособово правовласниками, діяльність яких спрямована на колективне управління правами на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права. На статусі неприбутковості також наголошується у статті 15 зазначеного нормативно-правового акту: «організація, яка не має на меті одержання прибутку». [2]

Тому цілком логічним є питання про порядок фінансування діяльності організації колективного управління. [74]

Відповідь на нього міститься у статті 21 Закону №2415-VIII. Зазначена стаття надає організаціям колективного управління право утримувати із суми зібраного доходу від прав суму збору за управління. Максимальний розмір такої винагороди може досягати 20-25 відсотків суми, стягненої на користь правовласника (залежно від кількості всіх організацій колективного управління, залучених до процесу виплачування частки доходу правовласнику). [2]

Крім вищезазначеного збору, у сферах репрографічного відтворення творів та приватного копіювання, 25% доходу від прав, зібраного акредитованою

організацією, спрямовуються на розвиток української культури. На аналізі зазначеного відрахування варто зупинитися більш детально.

Розглядаючи вказане положення, Н. Москалюк вказує, що на її думку воно є неконституційним, оскільки позбавляє правовласників приватної власності шляхом фактичної «націоналізації», проте без компенсації втрат власнику. [75] Науковець вказує, що не зважаючи на те, що теперішні нормативно-правові акти України не містять визначення терміну «націоналізація», приписи статті 41 Конституції України вказують, що «Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі та в порядку, встановлених законом, і за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження зазначених об'єктів з повним наступним відшкодуванням їх вартості можливе винятково в умовах надзвичайного або воєнного стану». Хоча закон не закріплює офіційного визначення такого терміну, він все одно допускає примусове відчуження. Зазначений конституційно-правовий припис має винятково важливе значення, оскільки допускає «примусове відчуження», на відміну від «примусового вилучення», що означає неможливість безоплатного позбавлення права приватної власності навіть в умовах надзвичайного чи воєнного стану та з мотивів суспільної необхідності. [76]

Схожої позиції щодо окресленого питання дотримується і О. Костів, вказуючи що «державна вирішила самостійно розпоряджатися коштами, що є власністю приватних осіб. Нехай і з благими намірами щодо розвитку культури, та це є абсолютно неприпустимим». [77]

При цьому, на додачу до утримання всіх названих зборів та відрахувань, організація колективного управління може здійснювати інші відрахування від зібраного доходу від прав, але не більше 15 відсотків суми зібраного доходу від прав. [2]

Таким чином, незважаючи на те, що організації колективного управління є неприбутковими організаціями, правовласникам необхідно мати на увазі, що до 40% (а у сферах репрографічного відтворення та приватного копіювання – до 65%)

їх прибутку можуть бути вирахованими. При цьому, враховуючи те, що в сферах обов'язкового колективного управління, управління майновими суміжними і авторськими правами можливе лише за допомогою організацій колективного управління, можна зробити висновок, що в окремих випадках законодавством України передбачено примусове утримання плати за управління об'єктами суміжних прав і авторського права. І сума такого відрахування досить значна. [74]

З огляду на все вищезазначене, можна констатувати, що спрощуючи систему збору доходів від прав та полегшуючи доступ користувачів до законного використання об'єктів суміжних прав і авторського права, законодавець тим самим поставив правовласників у досить не вигідне становище – обмеживши їх право на управління належними їм правами на об'єкти суміжних прав та авторського права, а також встановивши досить високі розміри зборів за управління та інших відрахувань. [74]

Проблеми акредитації організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами

Частина 1 статті 16 Закону №2415-VIII вказує, що визначення акредитованої організації колективного управління здійснюється на відкритому конкурсі, який організовується Установою та проводиться постійно діючою комісією з акредитації організацій колективного управління (далі - комісія з акредитації) у визначеному цим Законом порядку. При цьому, порядок формування комісії з акредитації, строк її повноважень, а також правила та процедури її роботи окреслені в окремому положенні, яке затверджується Установою. [2]

На виконання вищезазначеної норми, Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 18 вересня 2020 року було видано наказ №1827, яким затверджено «Положення про комісію з акредитації організацій колективного управління» (надалі – «Положення»), в якому визначаються порядок формування, строк повноважень та правила і процедури діяльності комісії з акредитації організацій колективного управління (далі - комісія), а також права та обов'язки її членів. [54]

З аналізу вищезазначених положень законодавства, зокрема, частини 6 статті 16 Закону №2415-VIII, слідує, що одним із обов'язкових критеріїв можливості визнання організації колективного управління акредитованою у певній сфері є репрезентативність. При цьому, дана вимога розкривається через інші показники, які мають в своєму складі оціночні поняття, такі як: «істотна кількість правовласників», «найбільша кількість належних прав», тощо. Вказане, на наш погляд, дає можливість для формування висновку про відповідність/невідповідність організації колективного управління ознаці репрезентативності на підставі суб'єктивного погляду членів акредитаційної комісії організацій колективного управління. [10]

Ще однією вагомою проблемою процесу визнання організацій колективного управління акредитованими є відсутність в законодавстві чіткого строку для затвердження рішення про акредитацію організації колективного управління наказом Установи. [10]

Приміром, відповідно до абзацу третього частини дев'ятої статті шістнадцятої Закону №2415-VIII та пункту 8 розділу III Положення, рішення про акредитацію організації колективного управління має бути затверджене наказом Установи. Проте, ні в якому із вказаних положень українського законодавства не міститься згадки про строк, протягом якого має бути видано згадуваний наказ. Відтак, в даному випадку існують всі підстави для можливості затягування процесу обрання акредитованої організації колективного управління. [78]

Саме така проблема стала підставою для подання позову у справі №640/1908/21. У згаданій справі Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами» звернулася до Окружного адміністративного суду міста Києва з позовом до Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства, вказавши в ньому в тому числі наступні позовні вимоги:

- визнати незатвердження наказом Міністерства рішення комісії з акредитації організацій колективного управління від 17.12.2020 року протиправною бездіяльністю;

- зобов'язати Міністерство видати наказ про затвердження зазначеного рішення комісії з акредитації організацій колективного управління від 17.12.2020 року, згідно з яким Громадська спілка визначена акредитованою організацією колективного управління у сфері: «публічне виконання музичних недраматичних творів з текстом і без нього, у тому числі творів, які входять до аудіовізуальних творів», а також внести до Реєстру організацій колективного управління відомості про те, що Громадська спілка є акредитованою організацією колективного управління у сфері «публічного виконання музичних недраматичних творів з текстом і без тексту, включаючи ті твори, які включені до аудіовізуальних творів».[79]

Рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва по справі №640/1908/21 від 20.05.2021 року, яке було залишено без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 14.07.2021 року, позовну заяву було задоволено частково – визнано протиправною бездіяльність Міністерства та зобов'язано його видати наказ про затвердження рішення комісії з акредитації організацій колективного управління від 17 грудня 2020 року. [78]

Таким чином, цілком слушним видається висновок, відповідно до якого не встановлення в Законі №2415-VIII чіткого строку для затвердження рішення комісії наказом Установи є вагомою проблемою для безперебійного функціонування процесу акредитації організацій колективного управління.

Проблема здійснення захисту авторських та суміжних прав організаціями колективного управління у судовому порядку

Відповідно до пункту 4 частини 1 статті 12 Закону №2415-VIII, на організації колективного управління покладена реалізація в тому числі наступної функції: звернення до суду від імені правовласників за захистом належних останнім майнових прав згідно із повноваженнями, передбаченими у статуті та дорученнях правовласників, а також вчинення інших дій, передбачених нормативно-правовими актами та дорученням правовласників, необхідних для захисту майнових прав правовласників, в інтересах яких діє організація. [2]

З викладеного вище можна зробити такі висновки:

1) організації колективного управління, будучи громадськими об'єднаннями, які займаються збором, розподілом та виплачуванням доходу правовласникам, також наділені функцією судового захисту прав, які перебувають в їх управлінні;

2) для виконання цієї функції організаціям необхідно мати відповідні повноваження, закріплені в їхніх статутах, а також отримати доручення від належного правовласника. [80]

І якщо з першою умовою — наявністю необхідних повноважень у статуті — організації колективного управління зазвичай не мають труднощів, то відсутність доручення від правовласника на звернення до суду від його імені для захисту належних йому майнових прав стала однією з головних перешкод у забезпеченні ефективного судового захисту майнових прав суб'єктів авторського та суміжних прав за посередництвом організацій колективного управління, зважаючи на нижче викладене. [80]

Відповідно до приписів Закону №2415-VIII, в Україні на законодавчому рівні визначено декілька форм правовідносин, які можуть складатися між правоволодільцями з одного боку та організаціями з управління майновими правами на колективній основі з іншого боку. [80]

Перша форма – добровільне колективне управління, яке згідно із абзацом другим частини першої статті першої Закону №2415-VIII визначається як колективне управління, яке здійснюється організаціями колективного управління, зареєстрованими у встановленому цим Законом порядку, виключно щодо об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, включених до каталогу відповідної організації колективного управління. До сфер, які покриває добровільне управління, належать усі сфери, крім тих, що визначені для обов'язкового та розширеного управління. [81] Колективне управління в даному випадку здійснюється на підставі договору, та включає в себе процес, за якого правовласник безпосередньо організації колективного управління надає певні повноваження, необхідні для управління його майновими суміжними та авторськими правами. До таких повноважень може також належати доручення для організації звертатися до суду від імені правовласника для захисту його майнових прав. [80]

Наступна форма колективного управління – розширене колективне управління, яким відповідно до абзацу чотирнадцятого частини 1 статті 1 Закону №2415-VIII є колективне управління правами на об’єкти суміжних прав і (або) авторського права, яке здійснюється акредитованими організаціями колективного управління незалежно від наявності таких об’єктів у каталозі організації колективного управління, у передбачених законом сферах (окрім випадків, коли певні права були вилучені правовласником з колективного управління в порядку, встановленому законом). [2] Модель розширеного колективного управління передбачає уповноваження акредитованої організації колективного управління на збір винагороди за використання об’єктів, належних не лише тим суб’єктам, які передали свої права в колективне управління, але й тим, хто не надавав окремого повноваження на управління своїми правами на колективній основі. [82] Наведене, водночас, усуває існування безпосереднього первинного зв’язку між праволодільцем та організацією колективного управління, і одночасно із цим викликає необхідність у організації колективного управління щодо окремого звернення до правовласника з метою отримання доручення на звернення до суду в його інтересах та від його імені. [80]

Аналогічна ситуація спостерігається і в третій формі колективного управління майновими правами — обов’язковому колективному управлінні, яке згідно з абзацом одинадцятим частини 1 статті 1 Закону №2415-VIII визначається як управління майновими правами на об’єкти суміжних прав і (або) авторського права незалежно від їх включення до каталогу організації, що здійснюється акредитованими організаціями колективного управління в межах сфер, визначених цим Законом. [80]

Відтак, для реалізації функції звернення до суду з метою захисту майнових прав правовласників за посередництвом організації колективного управління, у двох із трьох формах колективного управління, напередодні звернення до суду така організація мала потребу у зверненні до власника прав з метою отримання від нього відповідного доручення. [80]

На наш погляд, така вимога є досить логічною з огляду на концепцію того, хто має право звертатися за захистом своїх невизнаних, порушених чи оспорюваних прав, а також зважаючи на вимоги процесуального законодавства України.

Проте акредитовані організації у формах розширеного та обов'язкового колективного управління часто просто не мають змоги отримати необхідне доручення від правовласника, зважаючи на неможливість встановлення з ним прямого контакту.[80] Зокрема, якщо мова йде про правовласника, який знаходиться на території України на наш погляд у організації колективного управління не має виникати проблем із отриманням від нього необхідного доручення (зважаючи на обов'язкове встановлення з ним прямого контакту як мінімум в процесі виплачування належного йому доходу від прав). Однак, у випадку якщо мова йде про порушення прав особи, яка проживає або має своє постійне місцезнаходження на території іноземної держави – прямі контакти між українською організацією колективного управління та таким правовласником виключаються, зважаючи на те, що навіть під час виплачування доходу від прав таке виплачування здійснюється не безпосередньо правовласнику, а відповідній організації колективного управління держави правовласника, з якою українською організацією укладено договір про представництво прав. Таким чином, отримання доручення в такому випадку стає дуже утрудненим, якщо воно взагалі є можливим.

Крім того, деякі організації колективного управління просто нехтували такою вимогою, подаючи позови від свого імені та в своїх інтересах. Це призводило до відмов у задоволенні таких позовів, що, в свою чергу, сприяло безкарності порушників майнових прав і зменшенню доходів правовласників. [80]

Наприклад, Господарський суд Запорізької області в своєму рішенні у справі №908/364/20 від 21.04.2020 за позовною заявою ГС «УКРАЇНСЬКА ЛІГА АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ» щодо відшкодування збитків у розмірі 208 650,00 грн., нанесених внаслідок порушень зобов'язань у сфері суміжних прав з приводу наведеного вказав, що *згідно з матеріалами справи, ГС «УКРАЇНСЬКА ЛІГА АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ» самотійно звернулась до суду як*

позивач, у власних інтересах за захистом своїх прав у зв'язку з неотриманням авторської винагороди, хоча, враховуючи викладене, власники виключних майнових прав на об'єкти суміжних прав мають отримувати винагороду, можливо, через позивача, але враховуючи статутні повноваження останнього та розпорядження правовласників. Враховуючи зазначене, теза Громадської спілки «УКРАЇНСЬКА ЛІГА АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ» про наявність у неї права на подання до суду з такого позову не є підтвердженою.[83]

Такі самі висновки щодо того, що у організації колективного управління відсутнє право на пред'явлення позову про стягнення грошових коштів у схожих правовідносинах, викладені і в рішенні Господарського суду м. Києва у справі №910/153/21 від 05.04.2021 року за позовною заявою ГС «Українська ліга авторських та суміжних прав» про стягнення збитків у розмірі 208 650,00 грн, нанесених в результаті вчинення порушення зобов'язань у сфері суміжних прав. Суддя вказав, що *оскільки позивач фактично є особою, яка лише здійснює збір авторської винагороди і такі грошові кошти не є доходом позивача, варто зробити висновок, що вказані кошти (роялті) не є неотриманим доходом позивача. Одночасно із цим, позивач є неприбутковою організацією, яка не має права займатися підприємницькою діяльністю. Її діяльність полягає, в укладенні відповідних договорів в інтересах суб'єктів авторського права та у зборі, розподілі та виплачуванні доходу від прав таким правовласникам. Тобто Спілка не є одержувачем доходу, а фактично є збирачем платежів, що належать іншим особам (власникам авторського права). На підставі викладеного, суд погоджується із запереченнями відповідача, викладеними у відзиві на позов, щодо недоведеності факту завдання позивачу збитків.[84]*

Вищезазначені висновки судів були відображені у правовій позиції Верховного Суду, викладеній останнім в Постанові по справі № 904/951/20 від 26.01.2021 року. Зокрема, суд вказав, що беручи до уваги обсяг а також підстави заявлених Позивачем позовних вимог та обраний останнім спосіб захисту свого порушеного права (відшкодування збитків), цілком обґрунтованим та беззаперечним є висновок суду першої інстанції щодо того, що в організації

колективного управління відсутнє право на звернення до суду з таким позовом. Адже вказані позовні вимоги може бути подано лише з метою захисту майнових прав осіб, яким належать права на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права та виключно від імені таких осіб. [85]

З метою вирішення означеної проблеми в новій редакції Закону №2811-IX було передбачено, що: за захистом авторського права або суміжних прав, а також права особливого роду (*sui generis*) у встановленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції мають право звертатися серед інших: 3) організації колективного управління відповідно до доручення правовласників-контрагентів з добровільного колективного управління відповідно до Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» з урахуванням сфери їх діяльності, зазначеної в реєстрі організацій колективного управління; 4) акредитовані організації колективного управління з урахуванням сфери їх акредитації, зазначеної в реєстрі організацій колективного управління.[33]

Однак, зважаючи на запровадження тим же нормативно-правовим актом у сферах розширеного колективного управління системи колективного управління з протилежним механізмом функціонування відносно до першопочаткового, наразі ми не можемо встановити ефективність реалізації зазначених положень та їх вплив на формування нової судової практики із вказаного питання.

Додатковою значною проблемою судового захисту майнових суміжних та авторських прав за посередництвом організацій колективного управління є неспроможність останніх належним чином здійснити доведення факту порушення майнових прав правоволодільців.[80] Головним чином, як правило, це пов'язано із недосконалістю нормативно-правового регулювання даного запитання. Однак, дуже часто вказана проблема постає саме через недосконалість дій самих організацій колективного управління та їх уповноважених представників, здійснених в процесі реалізації функції моніторингу.

Зокрема, пункт 6 частини 1 статті 12 Закону №2415-VIII надає організаціям колективного управління повноваження здійснювати моніторинг правомірності

використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права у межах сфер управління, щодо яких організація зареєстрована, а також щодо об'єктів, майновими правами на які вона здійснює управління. [80]

Однак, незакріплення у нормативно-правових актах України чітко визначених вимог до фіксації фактів порушень при використанні об'єктів суміжних прав та/або авторського права призводить до різного трактування судами можливих способів такої фіксації та появи неоднозначної судової практики в частині доказування існування складу порушень в діяннях користувачів. [80]

Наприклад, Північний апеляційний господарський суд в своїй постанові по справі №910/12033/18 від 04.04.2019 р. зазначив, що *дослідивши матеріали справи, колегія суддів врахувала, що наданих позивачем доказів буде достатньо для висновку про публічне виконання відповідачем спірних музичних творів винятково з огляду на таке:*

1) з акта фіксації та відеозапису має бути можливість встановити, де було зафіксовано публічне виконання творів. У відеозаписі повинно міститися чітке та недвозначне підтвердження назви місця або адреси, де здійснювалася фіксація порушення використання суміжних прав чи авторського права;

2) мають бути відображені точний час і період запису публічного виконання. Натомість, зважаючи на те, що дата і час можуть бути встановлені користувачем відеозаписуючого пристрою самостійно, необхідні інші беззаперечні докази дійсного часу і дати зйомки;

3) за відеозаписом має бути можливість встановити, які особи фіксували публічне виконання музичних творів. Відеозапис має візуально відображати присутність осіб, які є уповноваженими представниками організації колективного управління. На додачу, відеозапис має фіксувати зміст доручень та документів, що посвідчують особу представників, які фіксують використання об'єктів суміжних прав чи авторського права;

4) необхідно надати докази того, що представників особи, яка скористалася авторським правом або суміжними правами, запитували про підстави їх використання, а також пропонували ознайомитися та підписати акт фіксації. У

разі відмови надати свої дані та підписати вказаний акт, даний факт також має бути зафіксований на відеозаписі. [86]

В той час як Верховний Суд в своїй постанові від 09.07.2019 року по даній справі вказав на помилковість зазначених висновків суду апеляційної інстанції, зважаючи на те, що вони не ґрунтуються на положеннях статей 73, 76 - 79 ГПК України, є штучними та свідчать про певний суб'єктивізм та обмеженість колегії суддів суду апеляційної інстанції при встановленні необхідних обставин справи (якщо є можливість оцінки доказів в їх сукупності; за відсутності підстав визначати позивачеву поведінку як недобросовісну; за відсутності заперечень відповідача проти вчинення ним чи представником позивача певних дій). За вказаних обставин суд касаційної інстанції не погодився з підставами відхилення доказів позивача щодо використання відповідачем спірних робіт у приміщенні кафе, зважаючи на порушення судом апеляційної інстанції положень статті 86 ГПК України в частині оцінки наявних доказів, що в подальшому призвело до необґрунтованого скасування обґрунтованого та законного рішення місцевого суду та неправомірної відмови в задоволенні позову. [87]

Одночасно із цим, Північний апеляційний господарський суд Постановою у справі №910/6981/19 від 11.11.2019 року скасував рішення суду першої інстанції по даній справі та постановив нове рішення, яким повністю відмовив у задоволенні позову про стягнення з ТОВ «МТ СОВА» 245 888,00 грн. компенсації, пов'язаної з порушенням виключних майнових авторських прав, поданого Приватною організацією «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами» в інтересах ПП «Світова музика». Постанова була мотивована тим, що у матеріалах справи відсутні надані Організацією докази, як-от: докази перебування громадянина ОСОБА_2, щодо якого була видана довіреність від 31.12.2016, на період з 31.12.2016 по 31.12.2017 у трудових відносинах з організацією; зразки підпису громадянина ОСОБА_2; докази виділення Організацією громадянину ОСОБА_2 коштів на відвідування державних установ 23.03.2017 з метою виявлення та фіксації комерційного використання музичних творів шляхом публічного виконання; перебування на балансі Організації відеокамери «Sony

Handycam» модель No DCR DVD 610 2008 р. в період з 31.12.2016 по 24.03.2017; копія журналу видачі довіреностей з відміткою про видачу ОСОБА_2 довіреності від 31.12.2016 №31/12/16/1». [88]

В свою чергу, суд касаційної інстанції, розглядаючи цю справу, в постанові від 28.01.2020 року вказав на неможливість погодитися з правильністю застосування судом апеляційної інстанції норм процесуального права (положень статей 73, 74, 76-81, 86 ГПК України) у зв'язку з безпідставним відхиленням цим судом наданих Організацією доказів та пред'явленням до неї безпідставних вимог. Вказане в подальшому призвело до необґрунтованого скасування законного та обґрунтованого рішення місцевого суду у справі та помилкової відмови у задоволенні цього позову. [89]

В якості ще одного яскравого прикладу неналежного застосування законодавства при розгляді справ про стягнення компенсації, пов'язаної з порушенням майнових прав суб'єкта авторського права можна навести справу №910/14840/18, в якій суди і першої, і апеляційної інстанції, відмовляючи в задоволенні позовних вимог, мотивували свої рішення тим, що за результатами дослідження копії відеозапису до Акту фіксації No.12.06.17, який міститься на міні CD (DVD) наданому позивачем, не вбачається можливим достовірно встановити, що цей відеозапис здійснено представником ПО «ОКУАСП» 05.12.2017 саме в приміщенні ресторану «Голден Гейт», який знаходиться за адресою: вул. Володимирська 40/2, м. Київ, де провадить свою господарську діяльність Відповідач. Крім того, із запису неможливо точно встановити факт публічного виконання спірного твору. З відеозапису, який було надано наданого ПО «ОКУАСП» без спеціальних знань неможливо точно встановити обставини, що в певні часові проміжки, а саме з 04:09 до 08:00, звучить музичний твір «Tuesday» у виконанні Danelle Sandoval та Burak Yeter, авторами тексту та музики якого є: Aleem Ousala, Sheran Makonnen, Uwaezuoke, Wayene Leland Tyler. Суди також зазначали, що позивач не надав оригінал об'єкта авторського права – музичного твору «Tuesday», авторами слів та музики якого є Sheran Makonnen, Aleem Ousala, Wayene Leland Tyler, Uwaezuoke., і виконавцями Danelle Sandoval та Burak Yeter,

що не дозволяє ідентифікувати спірний твір і твір, виконання з якого записано на міні CD (DVD) диску, присутньому в матеріалах справи. Організацією «ОКУАСП» достовірно не доведено, що музична композиція «Tuesday», відображена в Акті фіксації №06/12/17, у виконанні Danelle Sandoval та Burak Yeter, звучить у вказаному приміщенні, оскільки Організацією «ОКУАСП» не застосовані відповідні програмні засоби, які надають можливість достовірно визначити виконання саме зазначеного твору. За вказаних обставин, суди попередніх інстанцій прийшли до висновку, що відеозапис та Акт фіксації № 06/12/17 не підтверджують факт використання відповідачем музичної композиції «Tuesday» у виконанні Danelle Sandoval та Burak Yeter, а отже елементи правопорушення, необхідні для притягнення відповідача до відповідальності у вигляді виплачування компенсації, не були належним чином доведені позивачем допустимими, надійними та достатніми доказами. [90]

Однак, Верховний Суд при розгляді даної справи у постанові від 21.01.2020 року не погодився із вказаними висновками судів попередніх інстанцій, визнав наведені вище висновки судів передчасними, зробленими без повноцінного дослідження всіх зібраних по справі доказів в їх сукупності. [91]

З урахуванням вищенаведеного можна дійти висновку, що на даному етапі механізм судового захисту майнових прав суб'єктів авторського та суміжних прав за посередництвом організацій колективного управління в Україні залишається недосконалим. Це пов'язано з двома основними причинами: 1) організації колективного управління здебільшого не бажали, або не мали можливості отримати доручення від власників прав на звернення до суду від їх імені та в їх інтересах з метою захисту майнових прав; 2) в Україні відсутні конкретні нормативно-правові вимоги та стала судова практика щодо фіксації порушень прав авторів, виконавців, виробників фонограм/відеограм та організацій мовлення під час використання належних останнім об'єктів суміжних прав та/або авторського права, права на які перебувають в колективному управлінні, та доведення наявності вказаних порушень. [80]

Проблеми колективного управління використанням об'єктів суміжних прав у соціальних мережах

Відповідно до статті 34 Закону №2811-IX об'єктами суміжних прав вважаються: відеограма, фонограма, виконання, програма організації мовлення. В той час як відповідно до статті 1 вказаного закону, визначення поняття кожного із вищезазначених об'єктів викладені наступним чином:

- виконання визнається результатом індивідуальної чи колективної діяльності з артистичного представлення музичних, драматичних, літературних, хореографічних або подібних творів, фольклору чи інших художніх образів;

- фонограмою є виготовлений (кінцевий) звукозапис виконання чи інших звуків, або відображень звуків, крім звукозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору;

- відеограмою є виготовлений (кінцевий) відеозапис виконання чи інших зображень (включаючи звуковий супровід чи ні), крім відеозапису, що використовується у складі аудіовізуального твору;

- програмою організації мовлення є поєднання сукупності передач (телерадіопередач), інших творів та/або об'єктів суміжних прав, об'єднаних єдиною творчою концепцією, яке має постійну назву і транслюється радіомовником чи телемовником за певною сіткою мовлення. [33]

За результатом аналізу наведених визначень можна констатувати, що при взаємодії із соціальними мережами ми найчастіше маємо справу з такими об'єктами суміжних прав як відеограма та фонограма. Відтак, сконцентруємо увагу саме на них. [92]

Перелік майнових прав на ці об'єкти є однаковим: право на використання об'єкта будь-яким способом та виключне право дозволяти або забороняти іншим особам його використання. Проте способи використання фонограм та відеограм, зазначені в Законі №2811-IX, є дещо різними. Натомість, один із таких способів є спільним як для фонограми, так і для відеограми: «включення до фонограми, аудіовізуального твору або відеограми». [92]

Якщо розглядати цей спосіб використання в контексті популярних соціальних мереж, таких як TikTok та Instagram (зокрема сервісу Instagram Reels), то стає можливим стверджувати, що саме вказані соціальні мережі є основними платформами для використання фонограм і відеограм шляхом їх включення до нових відео або аудіо. [92]

TikTok, як відомо, — це соціальна мережа, де основна функція полягає у створенні коротких відео. Instagram Reels також надає користувачам можливість створення коротких відео з додаванням до них музичного супроводу. Таким чином, обидві названі соціальні мережі пропонують користувачам можливість скористатися практично однаковою функцією — створення відеограм та/або аудіовізуальних творів, з можливістю включення до них інших фонограм та/або відеограм. [92]

Згідно із пунктом 2 частини 1 статті 53 Закону №2811-IX, одним із порушень майнових та/або особистих немайнових суміжних прав визнається використання об'єкта суміжних прав без отримання дозволу від суб'єкта таких прав (якщо тільки вказані дії не входять до переліку передбачених зазначеним Законом випадків, в яких використання об'єктів суміжних прав може відбуватися вільно). [33]

Водночас, стаття 43 згаданого закону містить вичерпний перелік випадків, коли об'єкти суміжних прав можуть використовуватися вільно. Проте, на нашу думку, більша частина випадків використання відеограм та фонограм у соціальних мережах TikTok та Instagram для утворення відео з музичним супроводом не підпадають під передбачені законодавством винятки щодо вільного використання об'єктів суміжних прав. [92]

Водночас, частиною 3 статті 39 та частиною 3 статті 40 Закону №2811-IX передбачено такі способи використання, під час реалізації яких використання фонограми чи відеограми можливе за відсутності отримання дозволу від суб'єкта майнових суміжних прав на відповідний об'єкт, але із виплачуванням йому справедливої винагороди, а саме: публічне сповіщення та публічне виконання (щодо фонограми); публічне сповіщення та публічне демонстрування (щодо відеограми). [33] Як впливає із зазначеного, наведені способи використання так

само не передбачають можливості включення відеограм та фонограм до аудіовізуальних творів, фонограм або відеограм без дозволу правоволодільця. [92]

Підсумовуючи вищезазначене, маємо можливість виснувати, що використання відеограм та фонограм шляхом включення їх до фонограми, аудіовізуального твору або відеограми, повинно відбуватися лише за наявності відповідної ліцензії правовласника. [92] В інакшому ж випадку, такі дії вважатимуться порушенням суміжних прав, та будуть тягнути за собою відповідальність, передбачену законом.

Відповідно до приписів частини першої статті сорок сьомої Закону №2811-ІХ автори, виконавці, виробники фонограм/відеограм, організації мовлення та їх правонаступники мають можливість реалізовувати наявні в них майнові права на відповідні об'єкти права інтелектуальної власності наступним чином: особисто, через представника чи іншу уповноважену особу, або за посередництвом організацій колективного управління. [92]

Враховуючи вищенаведені положення, користувачі соціальних мереж мають можливість одержати ліцензію на включення тієї чи іншої відеограми/ фонограми до власного короткого відео трьома способами: звернувшись особисто до правовласника, його представника, чи організації колективного управління, яка від його імені здійснює видачу дозволів на використання належних йому об'єктів, збір винагороди за таке використання та перерахування такого доходу від прав правовласнику безпосередньо.[92]

Аналізуючи умови користування соціальними мережами Instagram та TikTok, існує можливість виснувати, що найпростіший спосіб отримати ліцензію на використання аудіо в коротких відео полягає в отриманні його за допомогою вже названих платформ Instagram та TikTok, які в даному випадку виступають у ролі представників або уповноважених осіб правовласників. У довідковому центрі Instagram зазначається, що користувач має можливість запису відео Reels з власним унікальним аудіо, аудіозаписами інших авторів Reels або використовувати аудіо з каталогу Instagram за допомогою інструменту «Аудіо» у Reels. При цьому, згідно із наданими там визначеннями, Оригінальним аудіо вважається унікальний звук,

створений користувачем під час запису відео у додатку Instagram або у завантаженому таким користувачем відео, а також унікальний аудіозапис від іншого автора Reels. Ліцензованим аудіо визнається захищене авторським правом аудіо, яке розміщене в каталозі Instagram і включає в себе звукові ефекти, музику, телешоу та фільми. [93]

В свою чергу, у положеннях пункту сьомого Умов використання соціальної мережі TikTok, зазначається, що у правовідносинах між користувачем та соціальною мережею всі права на вміст, включно з авторськими правами, музикою, аудіо, фотографіями, відео, текстом, зображеннями, графікою, патентами, логотипами, ілюстраціями, знаками обслуговування, торговельними марками, програмним забезпеченням та «виглядом і відчуттям» послуг, а також усі права інтелектуальної власності, які з ними пов'язані («Вміст TikTok») ліцензовані або належать TikTok. Одночасно із цим підкреслюється, що користувач або його ліцензіар буде володільцем будь-якого Вмісту користувача, який було ним завантажено або передано використовуючи послуги соціальної мережі. [94]

З огляду на наведе, маємо можливість презюмувати, що Instagram і TikTok укладають ліцензійні угоди з правовласниками об'єктів суміжних прав та/або авторського права, на основі яких надають своїм користувачам субліцензії для подальшого використання таких об'єктів права інтелектуальної власності шляхом включення їх у Reels чи короткі відео TikTok. [92]

Проте, постає питання про можливість використання тих фонограм і відеограм, яких немає в «бібліотеках» Instagram та TikTok. У такому випадку користувачеві необхідно або особисто отримати ліцензію від правоволодільця, або звернутися із аналогічним запитом до організації колективного управління. [92]

На нашу думку, одержання ліцензії особисто від правовласника є найбільш не вигідним способом для обох сторін цієї процедури, оскільки це вимагає значних витрат часу та зусиль як з боку користувача, так і з боку правовласника. Першою проблемою, з якою стикається користувач, є пошук і встановлення особи, що є володільцем майнових суміжних прав на потрібну фонограму або відеограму.

Оскільки, як відомо, в теорії суміжних прав та авторського права виділяють дві категорії правовласників: первинні та вторинні. При цьому, якщо первинного правовласника можна ідентифікувати за допомогою знання законодавства у цій сфері, а також практики його застосування, то про існування вторинного правовласника (наприклад, осіб, які стали набувачами майнових прав на основі договору) користувач може взагалі не мати уявлення. І навіть якщо користувачеві вдасться вирішити це питання, попереду його чекає листування з правовласником для узгодження умов надання дозволу, що також потребуватиме часу. А з огляду на те, що Instagram та TikTok нараховують більше 1 мільярда активних користувачів щомісячно, ймовірність настання випадку, коли користувач отримає бажаний дозвіл надто пізно (коли таке питання вже втратить для останнього свою актуальність) чи взагалі не отримає його – є досить великою. [95; 96]

Стати вирішенням окресленої проблеми якраз і повинно було введення системи колективного управління майновими правами виконавців, авторів, виробників відеограм/фонограм, організацій мовлення та їх правонаступників. [92] Однак, на жаль, в даному випадку система колективного управління суміжними та авторськими правами не впоралася зі своїм завданням.

Як вже зазначалося в даному дисертаційному дослідженні, відповідно до Закону №2415-VIII в Україні виділяють 3 форми колективного управління: добровільне, розширене та обов'язкове. Добровільне колективне управління – колективне управління, яке здійснюється зареєстрованими організаціями колективного управління лише стосовно об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, які включені до каталогу певної організації колективного управління. Розширене колективне управління – колективне управління правами на об'єкти суміжних прав і (або) авторського права, яке здійснюється акредитованими організаціями колективного управління незалежно від наявності таких об'єктів у каталозі організації колективного управління, у передбачених законом сферах (окрім випадків, коли певні права були вилучені правовласником з колективного управління в порядку, встановленому законом). І на сам кінець обов'язкове колективне управління – колективне управління правами на об'єкти суміжних прав

і (або) авторського права, яке здійснюється акредитованими організаціями колективного управління незалежно від наявності таких об'єктів у каталозі організації колективного управління, у передбачених законом сферах. [2]

При цьому, у частинах п'ятій та шостій статті дванадцятої Закону №2415-VIII міститься обмежений перелік сфер, у котрих існує можливість реалізації колективного управління у формах розширеного та обов'язкового. Однак, серед них відсутня така сфера, як «включення до аудіовізуального твору, фонограми чи відеограми». Звідси слідує, що колективне управління в цій сфері є можливим винятково у формі добровільного управління. Водночас, ця форма колективного управління не вирішує проблему необхідності визначення, яка організація управляє правами конкретного правовласника, і викликає у користувачів необхідність укладати численні договори з різними організаціями. [92]

Отже, існуюча в Україні на сьогоднішній день система колективного управління не спроможна результативно вирішити питання отримання дозволів на включення відеограм і фонограм до аудіовізуальних творів, інших фонограм чи відеограм.[92]

Проблема встановлення тарифів за використання об'єктів авторського права та/або суміжних прав, щодо яких здійснюється колективне управління

Частина 2 статті 20 Закону №2415-VIII передбачає, що проекти попередніх тарифів мають розглядатися на загальних зборах організації колективного управління. При цьому, відповідно до частини 1 статті 7 цього закону, загальними зборами організації вважаються збори всіх її членів. В свою чергу, згідно із положеннями статті 1 вказаного нормативно-правового акту, членом організації колективного управління може бути правовласник, об'єднання (асоціація) правовласників або інша організація колективного управління, які відповідно до законодавства та статуту отримали статус члена організації. Разом із цим, умови набуття та припинення членства в організації колективного управління повинні бути розміщені в положеннях її статуту. [2]

Таким чином, незважаючи на пряму законодавчу заборону примусу до вступу у будь-яке громадське об'єднання (якими є організації колективного управління)

та встановлення неможливості обмеження прав і свобод особи на підставі належності чи неналежності до громадського об'єднання (частина 1 статті 5 Закону України «Про громадські об'єднання»), для отримання можливості реального впливу на визначення розміру плати за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, щодо яких здійснюється колективне управління – правовласник мусить стати членом тієї чи іншої організації колективного управління (а іноді і декількох відразу).

Станом на 06 травня 2023 року в Реєстрі організацій колективного управління зареєстровано 19 організацій колективного управління. За критерієм набуття членства в організації колективного управління їх умовно можливо поділити на 4 групи:

1) організації колективного управління, необхідною умовою набуття членства в яких є лише подання заяви про прийняття до членів організації (Громадська спілка «Український музичний альянс»; Громадська спілка «Коаліція аудіовізуальних і музичних прав»; Громадська спілка «АВТОРИ ТА ВИДАВЦІ»; Громадська організація «СПІЛКА УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ АВТОРІВ»);

2) організації колективного управління, необхідною умовою набуття членства в яких є лише укладення договору з такою організацією про здійснення управління майновими суміжними та/або авторськими правами (Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами»; Всеукраїнська громадська організація «СІНЕМА»; Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав»);

3) організації колективного управління, необхідною умовою набуття членства в яких є подання заяви про прийняття до членів організації та укладення договору з такою організацією про здійснення управління майновими суміжними та/або авторськими правами (Спілка об'єднань громадян «Асоціація з управління аудіовізуальними правами «АРМА-Україна»; Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав»; Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав»; Громадська організація «Об'єднання колективного управління «Оберіг»);

4) організації колективного управління, щодо яких неможливо отримати інформацію про умови набуття членства в них через відсутність на їх сайті статуту такої організації чи неможливість отримання доступу до сайту такої організації (Громадська спілка «Авторів і видавців музики»; Громадська організація «Спілка правовласників України»; Громадська організація «Співдружність авторів України»; Громадська спілка «Українська агенція авторських і суміжних прав»; Громадська організація «Автори і композитори України»; Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнська Ліга Авторів»; Громадська спілка «Українське товариство музичних та театральних авторів»; Громадська спілка «Українська Ліга Музичних Прав»).

Майже всі положення щодо членства, викладені в статутах організацій колективного управління 1-3 вищеописаних груп, схожі між собою. Однак, на особливу увагу заслуговують відповідні положення статуту Громадської організації «Українська агенція з авторських та суміжних прав».

Зокрема, згідно із пунктом 3.4 розділу 3 статуту ГО «УААСП», особа не може бути членом організації, за наявності у такої особи конфлікту інтересів з організацією. Конфлікт інтересів має місце, якщо така особа є працівником, членом або засновником іншої організації колективного управління або є пов'язаною особою за визначенням Податкового кодексу України з іншими особами, які є працівниками або членами (засновниками) іншої організації колективного управління. [97]

Із вказаних положень слідує, що якщо повноваження щодо здійснення колективного управління майновими правами на твори одного й того ж правовласника в силу Закону №2415-VIII належать різним організаціям колективного управління, і однією з них є ГО «УААСП», то правовласнику доведеться обирати, у затвердженні розміру тарифів якої організації він бажає брати участь.

На наш погляд, зазначене положення разом із законодавчими вимогами щодо визначення проектів попередніх тарифів винятково членами організацій колективного управління суперечить частині 1 статті 5 Закону України «Про

громадські об'єднання». Внаслідок чого, застосування таких положень є неприпустимим. Більш того, вищенаведені приписи є такими, що суперечать статті 36 Конституції України, адже передбачають обмеження прав залежно від набуття членства у громадському об'єднанні у формі організації колективного управління. Це ще раз підкреслює неправомірність зазначених положень законодавства та локальних актів деяких організацій колективного управління, та свідчить про те, що вони не повинні підлягати застосуванню.

Не позбавлений своїх недоліків і наступний етап затвердження остаточних тарифів на використання об'єктів авторського та суміжних прав, щодо яких здійснюється колективне управління – переговори із користувачами або визначення тарифів судом (у разі незатвердження тарифів шляхом переговорів між організацією колективного управління та користувачами).

В даному випадку тарифи є розміром плати, яку користувач зобов'язаний сплатити за використання об'єктів авторського прав або суміжних прав (тобто ціною договору). Згідно частини 1 статті 632 Цивільного кодексу України, ціна в договорі визначається за домовленістю сторін. У випадках, встановлених законом, можливе застосування цін (тарифів, ставок, тощо), які визначаються або регулюються уповноваженими органами державної влади чи місцевого самоврядування. [32] Сторонами договору про використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права є правовласник або уповноважена ним особа та користувач. Зважаючи на зазначене, положення частини 2 статті 20 Закону №2415-VIII щодо встановлення тарифів шляхом переговорів не будуть суперечити частині 1 статті 632 Цивільного кодексу України, лише у двох випадках: або якщо правовласник є членом організації колективного управління, яка акредитована на здійснення розширеного чи обов'язкового колективного управління щодо належних йому прав на твори; або якщо мова йде про здійснення добровільного колективного управління. В іншому випадку встановлення тарифів за допомогою застосування описаного порядку прямо суперечитиме частині 1 статті 632 Цивільного кодексу України.

В той час як визначення тарифів судом в будь-якому випадку суперечить положенням частини 1 статті 632 Цивільного кодексу України. Адже суд не є ні стороною договору, ні органом державної влади або місцевого самоврядування, а отже не може бути наділений повноваженнями щодо визначення ціни договору.

Крім того, процедура встановлення тарифів судом містить в собі ще один істотний недолік – довготривалість судового розгляду справи. Зокрема, під час проведення у 2019 році переговорів між Громадською спілкою «Український музичний альянс» та користувачами щодо визначення тарифів справедливої винагороди, спільної для виконавців та виробників фонограм за публічне сповіщення фонограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, в радіоефірі (в ефірі осіб, що здійснюють ефірне та (або) супутникове та (або) проводове радіомовлення), їх учасники не змогли дійти згоди щодо затвердження остаточних тарифів. При цьому, законодавчо встановлений строк можливості застосування тимчасових тарифів, визначених Постановою КМУ від 27 червня 2003 року №992 «Про розмір відрахувань, що сплачуються виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» – вплив. Це стало приводом для звернення Громадської спілки «Український Музичний Альянс» до суду із позовом про визначення таких тарифів у судовому порядку.

Розгляд справи тривав близько двох років. Рішенням Господарського суду міста Києва по справі №910/15925/21 від 03.08.2022 позов було задоволено повністю та затверджено остаточну редакцію тарифів справедливої винагороди за публічне сповіщення в радіоефірі фонограм та зафіксованих у них виконань, опублікованих з комерційною метою, спільної для виконавців та виробників фонограм. [98]

Натомість, Постановою Північного апеляційного господарського суду по справі №910/15925/21 від 18.10.2022 року рішення Господарського суду міста Києва по даній справі від 03.08.2022 було скасовано, у задоволенні позову було

відмовлено в повному обсязі. [99] В свою чергу, Постановою Верховного Суду по справі №910/15925/21 від 12.01.2023 року касаційна скарга Громадської спілки «Український Музичний Альянс» була залишена без задоволення, а Постанова Північного апеляційного господарського суду по даній справі була залишена без змін. [100] Відтак, навіть незважаючи на вагомий строк розгляду справи (який завершився вже після завершення строку акредитації Громадської спілки «Український Музичний Альянс» на сферу збору справедливої винагороди, яка є спільною для виробників фонограм та виконавців, за публічне сповіщення фонограм і виконань, які в них зафіксовані, та які були опубліковані для використання з комерційною метою, в радіоєфірі (в ефірі осіб, що здійснюють ефірне і/чи супутникове і/чи дротове радіомовлення)), остаточні тарифи винагороди у вказаній сфері так і не були затверджені. Відповідно, збір винагороди у зазначеній сфері не здійснювався, і правовласники не отримували належного їм доходу від прав.

Вказане свідчить не лише про неефективність винесення питання про затвердження остаточних тарифів на розгляд суду, але й про можливість зловживання користувачами таким правом з метою перешкоджання збору винагороди акредитованою організацією колективного управління та використання об'єктів суміжних прав безоплатно.

На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що положення Закону №2415-VIII в частині визначення порядку затвердження тарифів на використання об'єктів, щодо яких здійснюється колективне управління, містять в собі низку недоліків та прямих суперечностей із положеннями інших законодавчих актів України, а тому потребують свого вдосконалення.

Проблеми справедливого розподілу винагороди, отриманої від використання об'єктів авторського права та суміжних прав

Відповідно до пункту 5 частини 2 статті 5 Закону №2415-VIII, одним із принципів діяльності організацій колективного управління є ефективність управління. Відповідно до такого принципу організації колективного управління зобов'язані забезпечувати збір, розподіл та виплачування доходів від прав

правовласникам шляхом застосування якнайшвидшого, найефективнішого і точного способу та з понесенням виключно обґрунтованих витрат. [2]

З урахуванням зазначеного, частиною 1 статті 21 Закону №2415-VIII встановлено правила, які мають застосовуватися під час здійснення розподілу доходів від прав серед правовласників. Зокрема, передбачено, що організації колективного управління розподіляють доходи пропорційно до фактичного використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, визначеного на основі інформації, отриманої від користувачів або іншими способами, відповідно до частини четвертої статті 20 цього Закону. При цьому, якщо особливості використання об'єктів, права на які перебувають в управлінні, не дозволяють одержати достовірні звіти від користувачів, організації колективного управління можуть встановлювати у своїх внутрішніх правилах, затверджених загальними зборами, інші джерела інформації про фактичне використання об'єктів для справедливого розподілу зібраних доходів. [2]

При цьому, частиною 4 статті 20 вказаного нормативно-правового акту передбачено, що користувач може бути звільнений від обов'язку подавати звіти про використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права до організації колективного управління, якщо він не має можливості подати такий звіт та досяг відповідних домовленостей з цією організацією. В такому випадку відповідна організація колективного управління повинна взяти на себе відповідальність за справедливий розподіл зібраної винагороди без використання звіту від користувача. [2]

Таким чином, незважаючи на проголошення у Законі №2415-VIII принципу ефективності управління, який включає в себе розподіл та виплачування доходу від прав правовласникам у найбільш точний спосіб, у статті 20 даного нормативно-правового акту законодавець створив умови для можливості здійснення організаціями колективного управління розподілу доходу від прав у найбільш непрозорий спосіб на підставі непідтверджених даних (за рахунок передбачення права (а не обов'язку) організацій колективного управління вимагати від користувачів подання звіту про фактичне використання об'єктів авторського та/або

суміжних прав, а також у зв'язку із передбаченням права (а не обов'язку) організацій колективного управління визначати у власних правилах інші джерела відомостей про фактичне використання об'єктів майнових прав).

Відтак, за результатами аналізу проектів договорів, розміщених на сайтах зареєстрованих в Україні організацій колективного управління, встановлено, що лише деякі із таких організацій (Асоціація з управління аудіовізуальними правами «АРМА-Україна», Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав» та Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав») встановлюють у своїх договорах обов'язок користувачів подавати звіт про використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права. В той час як інші організації колективного управління або не вимагають від своїх користувачів подання зазначеного звіту (Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав», Громадська спілка «Український музичний альянс», Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами») або взагалі ігнорують вимоги законодавства України щодо обов'язків організації колективного управління мати власний веб-сайт та розміщувати там проекти договорів, затверджені організацією колективного управління.

При цьому, серед тих організацій колективного управління, які не вимагають від своїх користувачів подання звіту про фактичне використання об'єктів суміжних та/або авторських прав вирізняється Громадська спілка «Український музичний альянс». Вказана ОКУ у своєму Положенні «Про розподіл винагороди (роялті), зібраного ГС «Український музичний альянс» за публічне сповіщення опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників і зафіксованих у них виконань», затвердженому протоколом позачергових загальних зборів ГС «Український музичний альянс» №2 від 04.02.2019 року зазначає, що «протягом 30 днів після закінчення звітного кварталу суб'єкти комерційного використання надсилають в УМА у письмовій та електронній формі звіти про публічне сповіщення опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників і зафіксованих у них виконань». В той час як згідно пункту 3.3.

наведеного Положення, розподіл зібраного роялті здійснюється на підставі зведеного звіту, який формується шляхом поєднання всіх одержаних звітів про публічне сповіщення опублікованих з комерційною метою фонограм, їх примірників і зафіксованих у них виконань та звітів про публічне сповіщення опублікованих з комерційною метою відеограм, їх примірників і зафіксованих у них виконань (із зазначенням того, що об'єкт суміжних прав у звіті є відеограмою), анулювання повторів в параграфах «Ім'я, псевдонім, назва виконавця, гурту» та «Назва фонограми», а також відповідно в параграфах «Ім'я, псевдонім, назва виконавця, гурту» та «Назва відеограми», а також додавання чисел в графах відповідно «Кількість публічних сповіщень протягом звітного кварталу» у зведеному звіті про публічне Сповіщення опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників і зафіксованих у них виконань (окремо для фонограм і відеограм). [101]

На наш погляд наявність такої умови у вказаному Положенні є позитивною, хоча незрозумілим є той факт, де закріплено відповідне зобов'язання користувачів подавати вищезазначені звіти, і у зв'язку із цим як вказаний пункт Положення реалізовується на практиці.

В свою чергу, пунктом 3.5 зазначеного Положення передбачено детальний порядок розподілу винагороди у випадку неодержання звітів користувачів або одержання таких звітів, які неможливо опрацювати.

Що стосується таких організацій колективного управління як Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав» та Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами», то у своїх внутрішніх правилах в частині розкриття процедури розподілу винагороди вони обмежуються зазначенням загальних положень такого процесу: «розподіл доходів від прав здійснюється пропорційно до фактичного використання відповідних об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, яке визначається на підставі відомостей:

отриманих від користувачів або в інший спосіб згідно з частиною четвертою статті 20 Закону №2415-VIII;

у випадках, якщо особливості використання об'єктів майнових прав не дають змоги отримати достовірні звіти користувачів, для здійснення справедливого розподілу зібраних доходів від прав можуть визначатися додаткові (в окремих власних правилах, затверджених в порядку передбаченому чинним законодавством), інші джерела відомостей про фактичне використання об'єктів майнових прав.

Для уточнення про фактичне використання об'єктів майнових прав організації колективного управління мають право направляти до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (або іншого компетентного органу, який буде наділено функціями регулятора в сфері діяльності організацій колективного управління) запити про публічне сповіщення об'єктів майнових прав в ефірі телерадіоорганізацій за попередній календарний рік. Відповідна інформація формується на основі звітів телерадіоорганізацій, поданих до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (або іншого компетентного органу, який буде наділено функціями регулятора в сфері діяльності організацій колективного управління).» [102; 103]

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що на даний момент в Україні відсутній прозорий алгоритм визначення об'ємів використання об'єктів авторського прав та суміжних прав, і, як наслідок – справедливого розподілу зібраних доходів від прав правовласникам. Адже навіть у тих випадках, коли організації колективного управління зобов'язують своїх користувачів подавати звіти про фактичне використання об'єктів авторського та/або суміжних прав – здійснити перевірку достовірності наданої в таких звітах інформації практично неможливо. Натомість більшість із зареєстрованих на даний момент організацій колективного управління навіть не намагаються використати вищезазначений спосіб розподілу зібраної винагороди.

2.2. Окремі недоліки роботи системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення

Зважаючи на закріплення в Конституції України стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, при здійсненні аналізу української системи колективного управління в галузі приватного копіювання неможливо не звернутися до розгляду порядку функціонування колективного управління в аналогічній сфері серед країн Європи. Саме тому доцільним вдається розпочати даний підрозділ насамперед із вивчення європейського досвіду збору та розподілу винагороди у сфері приватного копіювання.

Згідно із положеннями Бернської конвенції держави-члени наділені правом встановлювати винятки та обмеження права на відтворення об'єктів суміжних та авторських прав за умови дотримання принципу триступеневої перевірки. Багато юрисдикцій обмежують застосування права на відтворення для діяльності, яка може бути кваліфікована як «приватне копіювання», оскільки практично неможливо надати дозвіл великій кількості осіб або контролювати, як такий дозвіл згодом використовується. Загальний вихід був знайдений у встановленні винятків або обмежень виключного права дозволяти чи забороняти використання об'єктів суміжних прав за умови виплачування справедливої компенсації авторам та іншим правовласникам за втрату доходів або шкоду, заподіяну правовласнику, твір якого було використано. [104] Однак реалізація цього загального правила по-різному відображалася в кожній із законодавчих систем різних європейських країн. Тому наразі актуальним є вивчення зарубіжного досвіду збору та розподілу винагороди за приватне копіювання – з метою визначення шляхів можливого вдосконалення законодавства України у цій сфері в період її післявоєнної відбудови. [105]

Походження практики встановлення винятків щодо приватного копіювання лежить у Німеччині. Саме там вона вперше була введена в закон у 1966 році та поширена по всій Європі протягом наступних десятиліть. [106]

Зараз системи збору та розподілу винагороди за приватне копіювання суттєво відрізняються в усьому світі через безліч обставин. Оплата збору здійснюється або за рахунок імпортерів та виробників пристроїв, на яких споживачі безпосередньо здійснюють приватне копіювання, або за рахунок коштів державного бюджету.

При цьому розмір збору визначається або у відсотках від ціни продажу товару, або в якості фіксованої ставки. Дослідження чітко демонструють, що існують значні відмінності в ключових сферах здійснення вказаного процесу, таких як: розмір тарифів; вибір товарів, з виробництва чи продажу яких стягується збір; відповідальність учасників цього процесу; методи звітності; правові інструменти для моніторингу та примусового виконання; а також методи встановлення тарифів. [104]

Наразі, згідно з Глобальним дослідженням приватного копіювання, проведеним CISAC у 2020 році, усі європейські країни можна розділити на чотири великі групи залежно від системи збору та розподілу коштів у сфері приватного копіювання:

- 1) країни без винятку для приватного копіювання (Велика Британія, Монако);
- 2) країни з винятком приватного копіювання, але без системи винагороди (Албанія, Ірландія, Сан-Марино);
- 3) країни з системою винагороди за приватне копіювання, але без механізмів її збору та розподілу (Андорра, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Кіпр, Естонія, Грузія, Люксембург, Македонія, Мальта, Чорногорія);
- 4) країни з системою винагороди за приватне копіювання та механізмами її збору та розподілу (Австрія, Бельгія, Хорватія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Італія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Молдова, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Російська Федерація, Сербія, Словаччина, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Україна).[105]

Розглянемо більш детально системи збору та розподілу винагороди у сфері приватного копіювання у деяких із вказаних країн. [105]

Слід зазначити, що в ЄС були докладені значні зусилля для гармонізації тієї частини законодавства, яка регулює функціонування режиму приватного копіювання. Зокрема, стаття 5(2) Директиви InfoSoc 2001 року дозволяє державам-членам встановлювати винятки з виключних майнових прав автора, якщо це стосується відтворень на будь-якому носії фізичною особою для особистого

використання і для цілей, що не є прямо або опосередковано комерційними та за умови, що правоволодільці отримують справедливую винагороду за таке використання. [106] Однак, не всі члени Європейського Союзу однаково впровадили керівні положення зазначеної Директиви в національне законодавство. Наприклад, незважаючи на те, що Ірландія є членом Європейського Союзу, Закон Ірландії про авторське право та суміжні права 2000 року не передбачає збору за приватне копіювання, і тому порушує Директиву ЄС 2001/29/ЄС. [105]

За результатами аналізу законодавства у сфері інтелектуальної власності країн третьої групи можна відзначити наступне. [105]

Відповідно до законодавства Андорри, збори у галузі приватного копіювання обговорюються між представниками правовласників та виробниками/імпортерами. У разі відсутності згоди щодо їх розміру, зазначене питання може бути вирішено арбітражною комісією Бюро авторських прав. Платниками збору є виробники обладнання або його імпортери, крім випадків експорту такого обладнання. Справедлива винагорода збирається організацією колективного управління. Організація колективного управління розподіляє винагороду між авторами або іншими власниками авторських прав, щодо яких, за даних обставин, можна припускати, що їх твори були предметом приватного копіювання, а також між виконавцями і виробниками фонограм або їх правонаступниками. [107]

На відміну від Андорри, законодавство Боснії і Герцеговини передбачає фіксацію ставок у галузі приватного копіювання Радою Міністрів Боснії та Герцеговини окремо для різних категорій пристроїв і носіїв. Винагороду сплачують виробники засобів звуко- та відеозапису, виробники фотокопіювальної техніки та виробники чистих носіїв аудіо- та відеозапису. Якщо пристрої та чисті носії інформації імпортуються до Боснії та Герцеговини, винагороду сплачує імпортер. Виробники не сплачують винагороду за пристрої та чисті носії, які експортуються з Боснії та Герцеговини. Винагорода за виготовлені фотокопії, призначені для продажу, сплачується фізичними та юридичними особами, які надають послуги з фотокопіювання за плату. [108] Винагорода, отримана на підставі права на винагороду за особисте приватне копіювання, яка сплачується відповідно до

закону, що регулює суміжні права та авторське право, при першому продажу або ввезенні нових технічних засобів звуко- та візуального запису та нових чистих носіїв звуку, зображення чи тексту, розподіляється між авторами, виконавцями та виробниками фонограм або відеограм у співвідношенні 40:30:30. [105]

За законодавством Болгарії ставка винагороди за приватне копіювання має коливатися від 1% до 1,5% від вартості доставки імпортованих чистих носіїв інформації (раніше 5% для носіїв і 2% для пристроїв). Тип носіїв, з вартості яких стягується винагорода, і ставка для кожного з них встановлюються в тарифі, погодженому між Сору ВГ та відповідною представницькою організацією виробників та імпортерів та затверджується Міністром культури. У тарифі можуть бути передбачені додаткові знижки. У разі недосягнення згоди щодо тарифу між організацією колективного управління та представницькими організаціями протягом 3 місяців від початку переговорів Міністр культури призначає комісію для прийняття рішення щодо тарифу. При цьому, звільняються від сплати винагороди: а) носії інформації, придбані юридичними або фізичними особами, діяльність яких не передбачає використання носіїв для приватного копіювання; б) носії інформації, придбані операторами RTV, виробниками звукозапису та кіно; в) носії інформації, закуплені лікарнями, соціальними установами, пенітенціарними установами. Зібрана винагорода розподіляється наступним чином: 1/2 для авторів, 1/4 для виконавців, 1/4 для продюсерів. Раніше, до 2011 року, схема розподілу коштів передбачала виплату 1/3 від загального обсягу зібраної винагороди для кожної категорії правовласників. Крім того, 30% від зібраної суми перераховується до Національного фонду культури. Такий відсоток встановлено Законом про авторське право та суміжні права. [106]

В Естонії процес збору винагороди за приватне копіювання організовано наступним чином. Будь-який виробник, імпортер та особа, яка ввозить записуючі пристрої та носії інформації з митної території Європейського Співтовариства до Естонії, повинна повідомити організацію, призначену для збору винагороди, про кількість та закупівельну ціну записуючих пристроїв та носіїв інформації протягом 20 днів після закінчення кожного календарного місяця, у письмовій формі або у

формі, яка підлягає письмовому відтворенню. На додачу до цього, організація колективного управління, яка призначена стягувачем винагороди, має право отримувати необхідну інформацію від митних органів і організацій статистики, організацій-виробників, імпортерів та продавців. Надана інформація є конфіденційною, і стягувач винагороди має право використовувати та розголошувати інформацію лише у зв'язку з таким збором. Сам розмір винагороди розраховується на підставі §27 абзацу 7 Закону про авторське право. Збір за приватне копіювання не стягується з носіїв інформації та пристроїв запису: 1) які за своїми технічними характеристиками не дають можливості відтворювати аудіовізуальні твори та звукозаписи творів в одиничному екземплярі; 2) вивезені або перевезені з Естонії на митну територію Співтовариства; 3) які використовуються під час здійснення діяльності, визначеної статутом суб'єкта господарювання; 4) які використовуються в діяльності, у разі якої результат основної діяльності особи, яка здійснює запис, потребує виготовлення аудіо- чи відеозапису як проміжного етапу; 5) які призначені для запису діяльності в навчальних і наукових установах з метою навчання або наукових досліджень; 6) які використовуються для здійснення запису в інтересах осіб з обмеженими можливостями. Зібрана винагорода розподіляється на основі плану розподілу, для підготовки якого Міністр юстиції щороку призначає комісію, яка пропорційно складається з організацій колективного управління, що представляють авторів, виконавців і виробників фонограм, і представника Міністерства юстиції. Крім цього, організації колективного управління можуть стягувати до 10% загального розміру зібраної винагороди на розвиток музичної та кінокультури, для фінансування освітніх і наукових програм або з метою використання в інших подібних цілях. [106]

Більш детальне ознайомлення із законодавством країн, що входять до групи країн із системою винагороди за приватне копіювання, механізмами її збору та розподілу варто почати з Фінляндії. [105]

У 2015 році приватна система зборів у сфері приватного копіювання Фінляндії була замінена на державну систему. Реформа запровадила нову систему

фінансування для виплачування справедливої компенсації правовласникам. Стягнення такого збору із споживачів, яке застосовувалося з 1984 року, було замінено щорічним фінансуванням з державного бюджету. Законопроект про внесення змін до положень Закону про авторське право щодо справедливої компенсації був ратифікований Президентом Республіки 19 грудня 2014 року та набув чинності 1 січня 2015 року. Річна справедлива компенсація з державного бюджету у 2015 та 2016 роках становила 11 мільйон євро. Починаючи з 2017 року, ситуація переглядається щорічно з огляду на темпи розвитку приватного копіювання. Міністерство освіти і культури несе відповідальність за розподіл справедливої компенсації організаціям колективного управління для подальшого розподілу між правовласниками. Міністерство також несе відповідальність за проведення опитувань щодо приватного копіювання у співпраці з консультативним комітетом. [104]

В Австрії розмір збору за приватне копіювання встановлюється шляхом вільних переговорів між власниками суміжних та авторських прав і Торговою палатою або Сенатом авторського права. У випадку недосягнення згоди на таких переговорах, розмір збору встановлюється спеціалізованим судом з авторських прав, створеним для таких випадків. Імпортери, продавці і виробники повинні самостійно звітувати про суми утриманого збору в Austro-Mechana (організацію колективного управління, яка має законну монополію та спеціальний дозвіл як товариство колективного управління відповідно до Директиви ЄС 2014/26 про ОКУ та контролюється Спеціальним органом у справах колективних товариств, створеним при Міністерстві юстиції). Austro-Mechana збирає кошти та розподіляє їх між 7 колективними товариствами, уповноваженими збирати винагороду, включаючи саму Austro-Mechana. Залучені організації розподіляють кошти між власниками прав на власний розсуд. [106]

У Португалії розміри зборів за приватне копіювання визначаються законодавцем. Імпортери та виробники зобов'язані утримувати справедливу винагороду під час першого продажу товарів, які підпадають під дію закону про приватне копіювання, який відбувається на території Португалії. Вони повинні

щоквартально звітувати про кількість проданих одиниць обладнання та допоміжних пристроїв і пристроїв зберігання, а також про відповідну ємність для зберігання та суму справедливої винагороди, отриманої під час таких продажів. Продавці фотокопій повинні раз на рік звітувати про кількість фотокопій і ціну продажу без ПДВ. Схеми розподілу встановлюються Законом. Оскільки членами AGESOP (організації, уповноваженої на здійснення даного виду діяльності) можуть бути лише колективні товариства, розподіл правовласникам здійснюється ними. Відповідно до закону AGESOP має два відділи: відділ графічного та репрографічного копіювання та відділ фонографічного та відеографічного копіювання. AGESOP розподіляє кошти наступним чином: 1) винагороди Департаменту фонографічної та відеографічної копії – 40% для колективних товариств, які представляють авторів; 30% для колективних товариств, що представляють митців і виконавців; 30% для колективних товариств, що представляють музичних та відеовиробників; 2) винагороди Департаменту графічного та репрографічного копіювання – 50% для колективних товариств, які представляють авторів, та 50% для колективних товариств, які представляють видавців. [106]

За законодавством Бельгії встановлено законну монополію на збір та розподіл винагороди у сфері приватного копіювання. Зокрема, Королівським указом від 21 січня 1997 року було призначено організацію колективного управління Auvibel для збору та розподілу коштів за приватне копіювання. Збори встановлюються федеральним урядом або Міністерством економіки Бельгії за рекомендацією Комісії з приватного копіювання, яка включає в себе всіх зацікавлених сторін: промисловість, споживачів, розповсюджувачів та власників прав. Жодна категорія споживачів, чи покупців не звільняється від сплати збору. Однак, законом визначено обмежені категорії професійних користувачів, які мають право на повернення коштів, сплачених у якості збору за приватне копіювання: а) виробники звукових та аудіовізуальних творів; б) організації мовлення; в) установи, офіційно визнані та субсидовані урядом з метою збереження звукових або аудіовізуальних матеріалів; г) товариства сліпих, слабозорих, глухих та

слабочуючих осіб та установи, створені в інтересах таких осіб; г) визначені навчальні заклади, які використовують звукові та аудіовізуальні матеріали для дидактичних або наукових цілей; д) лікарні, в'язниці та установи для роботи з молоддю. Дуже цікавим є процес розподілу зібраної винагороди з приватного копіювання у Бельгії. По-перше, загальна сума, яка має бути сплачена, розділяється за категоріями робіт між аудіо, відео та мультимедіа. Після визначення остаточної частки аудіо- та аудіовізуальних творів застосовується формула згідно з якою $\frac{1}{3}$ винагороди призначається для авторів/композиторів, $\frac{1}{3}$ для продюсерів і $\frac{1}{3}$ для артистів-виконавців, а щодо літературних і графічних чи пластичних творів, $\frac{1}{2}$ для авторів і $\frac{1}{2}$ для видавців. Згодом кожна категорія правовласників для кожної категорії творів встановлює власні правила розподілу, які подаються на затвердження уряду, і підлягають подальшому застосуванню. У Бельгії не здійснюються відрахування на розвиток культури із загального розміру зібраної винагороди за приватне копіювання, а максимальний розмір збору за управління може становити до 15% від середнього розміру зібраної винагороди за останні 3 роки. [106]

У Чеській Республіці особами, на яких покладено зобов'язання зі сплати винагороду за приватне копіювання є: 1) виробники пристроїв для аудіо- та аудіовізуальних відтворень та/або записів, імпортери таких пристроїв із третіх країн або одержувачі таких пристроїв із держав-членів Європейського співтовариства; 2) виробники, імпортери або одержувачі технічних засобів для виготовлення друкованих відтворень; 3) виробники, імпортери або одержувачі носіїв чистих записів; 4) перевізники або експедитори замість відповідальних осіб, визначених пунктами 1-3, якщо такі особи не повідомили відповідного менеджера колективного управління без невиправданої затримки на письмовий запит про деталі, необхідні для ідентифікації імпортера, вантажоодержувача або виробника; 5) постачальники платних послуг з відтворення друкованих матеріалів (що включає також осіб, які надають за плату пристрої для відтворення друкованих матеріалів). Розміри зборів за приватне копіювання встановлюються законом. Винятків для носіїв та пристроїв, які призначені для професійного використання законодавством

не передбачено. Натомість, винагорода не стягується з такого обладнання як: цифрові відеокамери, цифрові фотоапарати, мобільні та бездротові телефони. Якщо такі пристрої постачаються із вбудованим носієм пам'яті, винагорода сплачується лише за ємність вбудованого носія. Платники збору самостійно звітують до організації колективного управління про обсяги імпортованого чи виготовленого обладнання, такий звіт подається двічі на рік. Разом із тим організація колективного управління уповноважена співпрацювати з Генеральним управлінням митниці на підставі наданої останнім інформації здійснювати власний контроль за обсягами імпортованої продукції. Методи розподілу зібраної винагороди відрізняються в залежності від організації колективного управління, яка здійснила збір такої винагороди. При цьому, максимальний розмір збору за управління правами може коливатися від 8 до 15 відсотків від загального розміру зібраної винагороди (в залежності від організації колективного управління), в той час як відрахування на розвиток культури законодавством не передбачені. [106]

Відповідно до законодавства Франції, тарифи щодо приватного копіювання встановлюються спеціальною адміністративною комісією, яка складається з 24 членів: 12 з яких є представниками організацій правовласників, 6 — виробників та імпортерів, 6 — організацій споживачів. Президент країни із певним правом голосу представляє державу та «загальні інтереси». Рішення комісії обговорюються, ставляться на голосування та підлягають офіційному опублікуванню після їх затвердження. Формування даних про зобов'язання зі сплати збору за приватне копіювання здійснюється на підставі звітів імпортерів та/або виробників, які останні зобов'язані подавати в електронному вигляді щомісяця. При цьому, сплата збору за приватне копіювання здійснюється протягом періоду, який становить від 40 до 80 днів з дня подання звіту про зобов'язання зі сплати збору за приватне копіювання. Виплачування зібраної винагороди правовласникам здійснюється кожного місяця в наступному порядку. Спочатку весь розмір зібраної винагороди розподіляється на 4 частини відповідно до типу носія (спеціальний або гібридний) між аудіо, відео, письмовими роботами та візуальними творами мистецтва. Потім кожна із отриманих частин розподіляється між категоріями правовласників

наступним чином: аудіо – 50% організаціям авторів (SDRM, SACD, SCAM), 25% організаціям виконавців (ADAMI, SPEDIDAM), 25% організаціям виробників фонограм (SCPA), відео – 1/3 організаціям авторів (SDRM, SACD, SCAM), 1/3 організаціям виконавців (ADAMI, SPEDIDAM), 1/3 організаціям виробників відеограм (PROCIREP); візуальні твори мистецтва: 50% авторам та 50% видавцям. Одночасно із цим, розмір відрахувань на культурні та соціальні потреби затверджено законом, та він становить 25% від загального розміру зібраної винагороди. [106]

Беручи до уваги все вищенаведене, можна прийти до висновку, що в різних європейських країнах, незалежно від того, чи є вони членами Європейського Союзу чи ні, система збору та розподілу винагороди за приватне копіювання складається по-різному. Водночас більшість європейських країн наразі мають повністю сформовану систему винагороди за приватне копіювання. Спільною рисою майже всіх аналізованих систем є покладання відповідальності за сплату зазначеного збору на виробників та імпортерів певного обладнання. При цьому порядок встановлення тарифів на таку плату в переважній більшості країн відрізняється. [105]

Колізія у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів

З 01 січня 2023 року набрав чинності Закон №2811-IX, прийнятий Верховною Радою України 01 грудня 2022 року. Однією із основних цілей прийняття такого закону було удосконалення чинного законодавства в частині вирішення питань, що виникають на практиці та пов'язані зі здійсненням та захистом суміжних та авторських прав. Однак, аналізуючи його положення більш детально, стало зрозумілим, що вказаний нормативно-правовий акт не позбавлений власних недоліків у сфері регулювання реалізації суміжних та авторських прав. У зв'язку із чим особливої актуальності набуває дослідження таких недоліків – з метою подальшого їх усунення. Зокрема, в даному випадку вважається за потрібне приділити увагу регулюванню питання оплатності здійснення приватного

копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів. [109]

Чинним законодавством України про суміжні права та авторське право передбачено, що суб'єкт авторського права володіє правом використання твору будь-яким способом (способами), а також виключним правом дозволяти або забороняти використання твору іншими особами. [33]

З урахуванням вищезазначеного положення, одним із видів порушення майнових авторських прав є використання об'єкта суміжних прав або об'єкта авторського права, без дозволу суб'єкта таких прав, якщо такі дії не належать до передбачених цим Законом випадків вільного використання об'єктів суміжних прав або об'єктів авторського права. [33]

В свою чергу, частиною 1 статті 28 Закону №2811-IX визначено, що за відсутності дозволу суб'єкта авторського права та без виплачування винагороди за таке використання, дозволяється приватне копіювання творів, окрім:

- 1) творів архітектури у формі будівель і споруд, за винятком випадку, наведеного у пункті 10 частини 2 статті 22 такого Закону;
- 2) комп'ютерних програм (окрім випадків, зазначених у статті 25 вказаного Закону);
- 3) баз даних, за винятком випадків, які передбачені статті 26 зазначеного Закону;
- 4) творів образотворчого мистецтва (крім випадків, які передбачені у статті 24 такого Закону). [33]

При цьому, відповідно до пункту 39 частини 1 статті 1 Закону №2811-IX приватним копіюванням є відтворення в особистих цілях особи або для членів сім'ї такої особи чи близьких знайомих такої сім'ї творів і виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, за умови що такі дії не мають самостійного економічного значення. [33]

Таким чином, у частині першій статті двадцять восьмої Закону №2811-IX передбачено виключний перелік випадків, в яких не дозволяється здійснення приватного копіювання творів без дозволу суб'єктів авторського права та

безоплатно. При цьому приватне копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів не входить до вищезазначеного переліку. З урахуванням вказаного можна дійти висновку, що приватне копіювання творів, зафіксованих у відеограмах фонограмах, а також аудіовізуальних творів може здійснюватися без дозволу суб'єктів авторського права та безоплатно. [109]

Натомість, в частині 2 зазначеної статті вказано, що дозволяється з урахуванням положень частини 4 цієї статті приватне копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів за відсутності дозволу суб'єктів авторського права, але з виплачуванням їм справедливої винагороди. Порядок виплачування винагороди у передбачених цією частиною випадках визначається Законом №2415-VIII. [33]

Відтак, виникає колізія у сфері регулювання питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів, яка ставить під сумнів правомірність діяльності організацій колективного управління зі збору винагороди у вищезазначеній сфері. [109]

Проблема правової природи винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання

Відповідно до частини 2 статті 28 Закону №2811-IX, дозволяється приватне копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів без отримання дозволу від суб'єкта авторського права, але з виплачуванням йому справедливої винагороди. Порядок виплачування такої винагороди встановлюється Законом №2415-VIII. [33] Аналогічні положення українського законодавства містяться в частині регулювання збору винагороди за репрографічне відтворення.

В свою чергу, статтею 23 Закону №2415-VIII передбачено, що виплачування винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання здійснюється у формі відрахувань частки (у відсотках) від вартості обладнання та матеріальних носіїв, за допомогою яких можна здійснити таке відтворення. Збір цієї винагороди здійснюється з виробників та (або) імпортерів обладнання і матеріальних носіїв, призначених для приватного копіювання та репрографічного відтворення. [2]

Таким чином, в даному випадку сплата за використання об'єктів авторського та суміжних прав здійснюється не в залежності від такого використання, а в залежності від вартості та кількості виробленого та/або імпортованого обладнання за допомогою якого можливо здійснити такий вид використання [110] і не з осіб, які безпосередньо здійснюють таке використання, а з осіб, які здійснюють виробництво чи імпорт обладнання за допомогою якого можливо здійснити таке використання.

Така конструкція реалізації прав на справедливую винагороду вкрай відрізняється від класичної схеми виплачування винагороди за використання об'єктів суміжних прав та авторського права іншими способами. Внаслідок цього виникає низка запитань, відповіді на які мають допомогти визначити правову природу такої винагороди.

Перш за все варто з'ясувати на якій підставі виробниками та імпортерами обладнання здійснюється сплата винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання. З першого погляду може здатися що відповідь на це запитання лежить на поверхні, та звучить наступним чином: «сплата винагороди здійснюється на підставі договору, укладеного між організацією колективного управління та виробником чи імпортером обладнання». Це твердження є цілком логічним з огляду на те що Законом №2415-VIII така категорія платників винагороди визнається користувачами, а відповідно до частини 3 статті 20 вказаного закону користувачі зобов'язані укладати договори із організаціями колективного управління.

Однак, при більш ретельному аналізі вказаної норми законодавства стає зрозумілим, що в даному випадку вона не підлягає застосуванню з огляду на те, що обов'язок укладення зазначеного договору покладається лише на користувачів, які планують використання у своїй діяльності об'єктів суміжних прав і (або) авторського права.

Згідно із Законом №2811-IX найпоширенішими способами використання об'єктів суміжних прав та авторського права є: ретрансляція; включення до складеного твору; публічне виконання, публічний показ, публічне демонстрування,

публічне сповіщення, інтерактивне надання доступу публіці та інші способи доведення до загального відома публіки; розповсюдження примірників твору; імпорт примірників твору; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни твору; включення до іншого твору, крім складеного твору; переклад; здавання в найм або в позичку примірників твору; публічне сповіщення незафіксованого виконання (прямий ефір); інтерактивне надання доступу до зафіксованого виконання; відтворення. [33]

Як відомо, жоден із перелічених способів використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права не є складовою частиною ні виробництва обладнання за допомогою якого можливе відтворення, ні імпорту такого обладнання. Відтак, виробники та імпортери обладнання, за допомогою якого може здійснюватися приватне копіювання та/або репрографічне відтворення, в своїй переважній більшості не відносяться до категорії користувачів, які будуть здійснювати використання у своїй діяльності об'єктів суміжних прав і (або) авторського права. З огляду на це, обов'язок щодо укладення договорів із організаціями колективного управління у них відсутній.

Відтак, можемо зробити висновок, що сплата винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання здійснюється виключно на підставі закону.

Наступним запитанням, яке потребує відповіді для визначення правової природи винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання є визначення того, за що в даному випадку здійснюється сплата коштів.

Згідно із частиною 2 статті 23 Закону №2415-VIII приватне копіювання визначається як відтворення в особистих цілях і в домашніх умовах творів і виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів.[2] При цьому, згідно пункту 49 частини 1 статті 1 Закону №2811-IX, репрографічне відтворення (репродукування) визначається як факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу або іншого примірника письмового, фотографічного, графічного твору, картини, малюнка, тощо шляхом фотокопіювання, ксерокопіювання або іншими подібними способами. [33]

Важко буде заперечити той факт, що такі види використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, разом із іншими перерахованими нами вище способами використання, не є складовою частиною виробництва чи імпорту обладнання. Відтак, для надання відповіді на поставлене запитання виникає необхідність дослідження визначення винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання.

Серед запропонованих в сучасних дослідженнях визначень вказаного поняття найчастіше можливо зустріти наступне: «це компенсація, що утримується у зв'язку з ймовірністю втрати правовласниками авторської винагороди або її частки внаслідок неможливості достовірно підтвердити або спростувати факт використання відповідних творів при копіюванні». [111]

Вказане визначення повністю узгоджується із концепцією справедливої компенсації, зафіксованою у Директиві Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. [40]

З урахуванням зазначеного, можемо констатувати, що в даному випадку на виробників та імпортерів обладнання покладається обов'язок здійснення оплати за той вид використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, який вони не здійснюють.

З'ясувавши відповіді на поставлені запитання можемо перейти до порівняння виявлених ознак винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання із найбільш поширеними в українському законодавстві видами платежів. Результати такого порівняння розміщені в Таблиці №1.

Таблиця №1

Ознака		Підстава виникнення	Мета здійснення сплати	Умова сплати
Вид платежу	Договірна винагорода	Договір	Виконання договірних зобов'язань	Взяття на себе договірних зобов'язань

	Платежі, пов'язані із завданням шкоди	Закон	Відшкодування шкоди	Завдання шкоди
	Податки	Закон	Виконання вимог закону	Виконання вимог закону
	Збори	Закон	Отримання спеціальної вигоди	Бажання отримати спеціальну вигоду
	Державне мито	Закон	Отримання дій та документів, що мають юридичне значення	Бажання отримати документ, що має юридичне значення
	Винагорода за репрографічне відтворення та приватне копіювання	Закон	Виконання вимог закону	Виконання вимог закону
	Штраф	Закон	Виконання вимог закону	Вчинення правопорушення

За результатами аналізу отриманих даних можна впевнено стверджувати, що винагорода за репрографічне відтворення та приватне копіювання найбільше спільних ознак має насамперед із таким видом платежу як податок.

Відповідно до пункту 6.1 статті 6 Податкового кодексу України, податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу. [112]

В свою чергу, згідно пункту 7.1 статті 7 Податкового кодексу України, під час встановлення податку обов'язково визначаються такі елементи: платники податку; об'єкт оподаткування; база оподаткування; ставка податку; порядок обчислення податку; податковий період; строк та порядок сплати податку; строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку. [112]

Проаналізувавши вищезазначені елементи податку та окремі положення Закону №2415-VIII, неможливо залишити поза увагою той факт, що винагорода за репрографічне відтворення та приватне копіювання містить в собі всі елементи, передбачені пунктом 7.1 статті 7 Податкового кодексу України, а саме:

1. платниками винагороди є виробники та імпортери обладнання;
2. об'єктом справляння винагороди є цифрове, аналогове та інше обладнання і матеріальні носії, із застосуванням яких можливо здійснити приватне копіювання (обладнання і матеріальні носії, із застосуванням яких можливо здійснити репрографічне відтворення творів);
3. базою обрахунку розміру винагороди є вартість обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можливо здійснити репрографічне відтворення та приватне копіювання;
4. розмір винагороди встановлюється у вигляді відсотків від вартості обладнання, розмір яких встановлюється організацією колективного управління;
5. обчислення винагороди здійснюється виробниками та/або імпортерами обладнання;
6. періодом часу, з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата винагороди є день реалізації чи митного оформлення обладнання;
7. строк сплати винагороди становить 30 днів із дня реалізації чи митного оформлення обладнання чи матеріальних носіїв;
8. звітність про кількість вироблених або ввезених на територію України обладнання і матеріальних носіїв подається на запит організації колективного управління.

Зіставивши отримані дані, можемо дійти висновку, що винагорода за репрографічне відтворення та приватне копіювання є квазіфіскальним платежем, у

якому ознаки, що притаманні податкам, превалюють над ознаками компенсаційних виплат, що впливають із договірних відносин [114]. При цьому, чи не єдиною відмінністю цих двох видів платежів є їхнє спрямування, адже сплата податків здійснюється до державного та місцевих бюджетів, в той час як сплата винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання здійснюється на рахунки організацій колективного управління, які потім перераховують таку винагороду на рахунки правовласників.

Така позиція знайшла своє відображення як в роботах вітчизняних науковців та практиків [113; 114] так і в зарубіжній судовій практиці. Зокрема, Вищий суд Австралії у справі *Australian Tape Manufacturers Association Ltd v Commonwealth (Blank Tapes Levy case)* постановив: «роялті», що стягується з постачальників, є податком, і цей висновок означає, що через недотримання пункту 55 Конституції частина VC Закону про авторське право 1968 є недійсною».[115]

З урахуванням зазначеного, постає питання щодо легітимності запровадження та стягнення винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання. Для розв'язання даного питання необхідним є аналіз положень Конституції України та Податкового кодексу України.

Зокрема, пунктом 1 частини 2 статті 92 Конституції України вказано, що виключно законами України встановлюються податки і збори. В свою чергу, приписами пункту 1.1. Податкового кодексу України встановлено, що податковий кодекс України визначає вичерпний перелік зборів та податків, справляння яких можливе в Україні. [112] У відповідності до зазначених положень, пунктами 9.4. та 10.4 Податкового кодексу України було передбачено, що установа загалнодержавних та місцевих податків та зборів, не передбачених цим Кодексом, забороняється. [112]

Підсумовуючи все вищенаведене, можемо зробити наступні висновки.

По-перше, винагороду за здійснення приватного копіювання та репрографічного відтворення можна вважати квазіфіскальним платежем. По-друге, встановлення та нормативно-правове регулювання такого платежу Законом №2415-VIII було б правомірним за умови передбачення такого виду платежу в

Податковому кодексі України та перерахування зібраних з нього коштів до відповідного бюджету або на єдиний рахунок. Однак, зважаючи на відсутність винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання в переліку загальнодержавних чи місцевих податків, передбачених Податковим кодексом України, процедура обрахунку та стягнення такого виду винагороди очевидно потребує свого реформування.

Проблеми збору та розподілу доходу від прав у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення

Частинами 2 та 3 статті 28 Закону №2811-IX передбачено, що без дозволу суб'єктів авторського права, але з виплачуванням їм справедливої винагороди – допускається приватне копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів, репрографічне відтворення творів (виключно в особистих цілях або для кола сім'ї, за винятком випадків, передбачених статтями 22, 25 цього Закону). При цьому, порядок виплачування винагороди у передбачених цими частинами випадках визначається Законом №2415-VIII. [2]

В свою чергу, стаття 23 Закону №2415-VIII присвячена саме регулюванню порядку, із застосуванням якого повинен здійснюватися збір та розподіл винагороди за репрографічне відтворення творів і приватне копіювання. Відповідно до частини 2 вказаної статті, збір винагороди за приватне копіювання здійснюється з виробників та (або) імпортерів цифрового, аналогового та іншого обладнання і матеріальних носіїв, за допомогою яких можливо здійснити таке відтворення, відповідно до умов, передбачених Законом №2811-IX. Виплачування цієї винагороди відбувається у формі відрахувань частки (у вигляді відсотків) від вартості обладнання і матеріальних носіїв, що використовуються для такого відтворення, окрім: 1) обладнання та матеріальних носіїв, які ввозяться фізичною особою на митну територію держави Україна винятково в особистих цілях і без комерційної мети; 2) обладнання та матеріальних носіїв, які експортуються за митну територію держави Україна; 3) професійного обладнання та/чи матеріальних носіїв, які не призначені для використання в домашніх умовах.[2]

Подібні положення законодавства застосовуються й у сфері правовідносин щодо збору винагороди за репрографічне відтворення творів. Зокрема, збір такої винагороди здійснюється з виробників та (або) імпортерів обладнання та матеріальних носіїв, за допомогою яких можливе репрографічне відтворення творів. Виплачування винагороди відбувається у формі відрахувань частки (у вигляді відсотків) від вартості відповідного обладнання та матеріальних носіїв, які використовуються для репрографічного відтворення творів. [2]

Таким чином, в даному випадку сплата за використання об'єктів авторського та суміжних прав здійснюється не в залежності від такого використання, а в залежності від вартості та кількості виробленого та/або імпортованого обладнання за допомогою якого можливо здійснити такий вид використання.

На наш погляд, такий підхід законодавця до вирішення проблеми збору доходу від прав за здійснення приватного копіювання та репрографічного відтворення неможливо вважати вдалим з огляду на низку причин.

По-перше, наведена вище модель колективного управління передбачає наявність в собі вагомого недоліку – можливості виникнення ситуації, в якій за допомогою пристрою, за який його виробником чи імпортером було здійснено сплату збору до організації колективного управління, не буде здійснено жодного випадку приватного копіювання. В такому разі виплачування збору за приватне копіювання буде мати місце без здійснення самого використання об'єкта суміжних та авторських прав такого роду.[110]

По-друге, запровадження системи виплачування справедливої винагороди за приватне копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах або аудіовізуальних творів, без створення спеціальної бази даних таких об'єктів, яка б дозволяла власникам пристроїв, за які було здійснено сплату збору, здійснювати приватне копіювання, призводить до виникнення ризику вчинення подвійного виплачування винагороди за один і той же випадок приватного копіювання. Зокрема, спочатку цей збір сплачується виробником або імпортером обладнання, а вдруге — особою, яка хоче здійснити приватне копіювання, намагаючись отримати

доступ до об'єкту суміжних прав або авторського права без порушення прав правовласника. [110]

По-третє, така система збору доходу від прав у сфері приватного копіювання є вкрай не вигідною для правовласників. Це пояснюється тим, що при застосуванні описаного порядку не відбувається фіксація переліку та кількості об'єктів суміжних прав та/або авторського права, які використовуються. Як результат, розподілити зібрану винагороду справедливо стає нездійсненним. [110]

По-четверте, статтями 22 та 24 Закону №2811-IX передбачено ряд випадків, в яких репрографічне відтворення твору може здійснюватися безоплатно. Зокрема:

- а) репрографічне відтворення творів, що здійснюється суб'єктами освітньої діяльності для навчальних занять правомірно оприлюднених статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них за умови, що: обсяг такого відтворення відповідає меті, визначеній навчальними заняттями; відтворення твору не має систематичного характеру;
- б) репрографічне відтворення твору бібліотеками, музеями з відкритим доступом для відвідувачів, архівами або організаціями із збереження фондів аудіо-, відеозаписів, за умови дотримання приписів, викладених у частині 1 статті 24 Закону №2811-IX. [33]

Відтак, виплачування винагороди за репрографічне відтворення ще до здійснення такого відтворення повністю нівелює вищеописані положення законодавства.

Беручи до уваги вищеописане, цілковито доречним є висновок про потребу у реформуванні системи збору та розподілу винагороди у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення. [110]

2.3. Перспективи усунення загальних дефектів здійснення колективного управління в галузі авторського права та суміжних прав

Як було виявлено під час проведення дослідження, описаного у підрозділах 2.1. та 2.2. даної дисертації, існуюча в Україні система колективного управління містить в собі низку недоліків, які заважають їй ефективно функціонувати. Зважаючи на це, цілком слушним видається пошук можливих способів їх усунення.

Встановлено, що на даний момент в системі колективного управління суміжними та авторськими правами України наявні наступні проблеми: а) невдале формулювання назви закону, який визначає правові та організаційні засади колективного управління правами суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права в Україні, а також подекуди некоректне визначення того, що є об'єктом колективного управління згідно положень такого закону; б) наявність законодавчого примусу у сфері колективного управління майновими суміжними та авторськими правами; в) проблеми в сфері акредитації організацій колективного управління майновими суміжними та авторськими правами; г) неможливість ефективного здійснення захисту суміжних та авторських прав організаціями колективного управління у судовому порядку; г) неспроможність забезпечення колективного управління використанням об'єктів суміжних прав у соціальних мережах; д) суперечливий порядок встановлення тарифів за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, щодо яких здійснюється колективне управління; е) нездатність забезпечення справедливого розподілу винагороди, отриманої від використання об'єктів суміжних прав та авторського права; є) наявність колізії у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів; ж) необхідність визначення правової природи винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання; з) неможливість забезпечення об'єктивного збору та розподілу доходу від прав у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення.

Відтак, з метою пошуку найефективнішого способу усунення кожної із вищезазначених проблем, ми більш детально звернемося до кожної з них.

Найпершим окресленим нами загальним дефектом у сфері колективного управління суміжними та авторськими правами є *невдале формулювання назви закону, який визначає правові та організаційні засади колективного управління правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в Україні, а також подекуди некоректне визначення того, що є об'єктом колективного управління згідно положень такого закону.*

Вирішення цієї проблеми описано у статті І. Є. Якубівського під назвою «Проблеми правового регулювання колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні». У ній автор пропонує замінити назву Закону №2415-VIII на більш точну та коротшу — «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами». Він також підкреслює, що в самому тексті закону має послідовно простежуватися підхід, згідно з яким об'єктом колективного управління є саме майнові авторські та суміжні права. [70]

Таким чином, зазначену проблему цілком можливо вирішити шляхом нормотворення. Зокрема, варто внести зміни до назви до Закону №2415-VIII та викласти її у редакції, передбаченій в Додатку №1. Крім цього, необхідно також внести зміни до абзаців 1 – 3 частини 5 статті 12 вказаного закону та викласти їх у редакції, запропонованій в Додатку №1.

Аналогічні зміни необхідно внести також до абзаців 1 та 2 частини 6 статті 12 вищевказаного закону, та викласти їх у редакції, запропонованій в Додатку №1.

Наступним недоліком, який потребує термінового усунення, є *наявність законодавчого примусу у сфері колективного управління майновими авторськими та суміжними правами.*

За результатами його детального аналізу, який описаний у розділі II даної дисертації, наведений недолік має в собі дві основні складові:

1) встановлення можливості здійснення управління майновими правами на об'єкти суміжних прав та авторського права в окремих сферах лише організаціями колективного управління;

2) встановлення обов'язку сплати відрахувань із зібраного доходу від прав на розвиток української культури (в тих сферах, де управління майновими правами можливе лише за допомогою організації колективного управління).

Зважаючи на приписи частини 1 статті 41 Конституції України, відповідно до яких *кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [35]*, на наш погляд, закладена в сутність обов'язкового колективного управління конструкція

імперативного регулювання суперечить статті 41 Конституції України та обмежує право суб'єктів суміжних прав та/або авторського права на розпорядження результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності. Адже слідуючи частині 6 статті 12 Закону №2415-VIII правовласник у певних випадках не має права вилучення належних йому прав інтелектуальної власності із колективного управління.

Теж саме стосується і відрахувань на розвиток української культури, які стягуються з доходів від прав, зібраних у сферах обов'язкового колективного управління. Як вже зазначалося раніше, в їх конституційності мають сумніви також такі вчені як Н. Москалюк та О. Костів.

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність законів України Конституції України та інших актів у випадках, передбачених Конституцією України, дає офіційне тлумачення Конституції України, а також здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією України. Отже, саме Конституційний Суд України уповноважений вирішувати питання про відповідність (конституційність) законів України (їх окремих положень) Конституції України. [116]

Тому, для формування остаточного висновку про відповідність зазначених вище положень Закону №2415-VIII частині 1 статті 41 Конституції України – пропонується винести дане питання на розгляд Конституційного Суду України, та з урахуванням наданих ним за результатами розгляду справи висновків – приймати рішення про необхідність внесення змін до Закону №2415-VIII в частині ліквідації такої форми колективного управління як «обов'язкове» та виключення положення про здійснення відрахувань із доходів від прав на розвиток української культури.

Проблеми в сфері акредитації організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами займають почесне третє місце в нашому переліку загальних дефектів здійснення колективного управління в галузі суміжних прав та авторського права. Їх складають:

1) необхідність визначення критеріїв відповідності, яким повинна відповідати організація колективного управління з метою можливості визнання її акредитованою організацією колективного управління;

2) необхідність затвердження положення про комісію з акредитації;

3) необхідність проведення конкурсу на визначення акредитованої організації колективного управління;

4) необхідність затвердження наказом результатів конкурсу на визначення акредитованої організації колективного управління.

Своє втілення вони знайшли у численних судових спорах, які подекуди здійснювали критичне гальмування як самого процесу визначення акредитованої організації колективного управління, так і здійснення діяльності колективного управління вже акредитованою організацією.

Відповідно до частини 1 статті 16 Закону №2415-VIII обов'язок із встановлення порядку формування, строку повноважень та правил і процедури комісії з акредитації – покладено на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності. Вперше такий обов'язок було виконано в січні 2019 року шляхом видання наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №8 від 04.01.2019 року «Про затвердження Положення про комісію з акредитації організацій колективного управління». Саме вказане положення мало дати старт процедурі акредитації організацій колективного управління. Однак, рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва по справі №640/6326/19 від 08.08.2019 року за позовною заявою Громадської організації «Об'єднання кінематографістів «Кіно-Логос», яке було залишено без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 07.10.2019 року по даній справі, вищезазначений наказ було визнано протиправним та нечинним, та згодом скасовано наказом Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 29.10.2019 №277.

Внаслідок цього, дії, вчинені комісією з акредитації в рамках чинності та на виконання згаданого Положення, в тому числі її рішення, оформлене протоколом

від 21.12.2019 року, яким акредитовано організацію колективного управління Всеукраїнську громадську організацію «Всеукраїнське агентство авторських прав» у сфері обов'язкового колективного управління - «репрографічне відтворення творів та їх частини (уривків)» було скасовано рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва по справі №640/13375/20 від 16.11.2020 року, яке було залишено без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 09.02.2021 року та постановою Верховного Суду від 22.09.2021 року по даній справі. При цьому, оголошення про початок нового відкритого конкурсу для визначення акредитованої організації колективного управління у сфері репрографічного відтворення творів та їх частин (уривків) було розміщено на сайті уповноваженого органу лише 13 січня 2022 року (який однак так і не відбувся спочатку через дострокове припинення повноважень комісії з акредитації організацій колективного управління, склад якої було затверджено наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 25.11.2020 №2448 «Про утворення комісії з акредитації організацій колективного управління», а потім через оголошення на території України правового режиму воєнного стану та внесення заборони на проведення конкурсів з питань акредитації організацій колективного управління Законом України від № 2811-IX від 01.12.2022).

Крім того, серед судових справ, розглянутих судами України також можна зустріти чимало таких, які пов'язані із оскарженням інших результатів конкурсів на визначення акредитованої організації колективного управління. Зокрема, у справі за №640/22399/19 Всеукраїнська громадська організація «Всеукраїнське агентство авторських прав» звернулася із позовом до Комісії з акредитації організацій колективного управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України про визнання протиправним та скасування рішення Комісії з акредитації організацій колективного управління від 30.07.2019 року (Протокол №2, пункт 4, підпункт 4.2) в частині невизначення Всеукраїнської громадської організації «Всеукраїнське Агентство Авторських Прав» акредитованою

організацією колективного управління у сфері обов'язкового колективного управління «право слідування щодо творів образотворчого мистецтва». В той час як Громадська організація «Об'єднання колективного управління «Оберіг» звернулася до аналогічних відповідачів із позовом, в якому просила суд визнати протиправним та скасувати рішення Комісії з акредитації організацій колективного управління від 06-10 травня 2019 року (протокол №1) в частині акредитації організації колективного управління Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав» у сфері розширеного колективного управління «право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм та зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою» та в частині акредитації організації колективного управління Громадська спілка «Український музичний альянс» у сфері розширеного колективного управління «право на справедливую винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне сповіщення фонограм та зафіксованих у них виконань, відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, крім кабельної ретрансляції», а також зобов'язати Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України скасувати накази №912 та №913 від 29.05.2019 року, якими було затверджено вказані раніше рішення про акредитацію.

Зі схожими предметами позову зверталися до суду також Товариство з обмеженою відповідальністю «Місто ТВ Сервіс», Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія Залізна Шапка» та Товариство з обмеженою відповідальністю «МТІ». При цьому, Товариство з обмеженою відповідальністю «МТІ» у своєму позові до Комісії з акредитації організацій колективного управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України по справі №640/7679/20 вимагало визнати протиправним та скасувати рішення Комісії з акредитації організацій колективного управління від 21.12.2019 про акредитацію організації колективного управління «Український музичний

альянс» у сфері обов'язкового колективного управління – відтворення в особистих цілях і в домашніх умовах творів, виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, їх примірниках, а також аудіовізуальних творів та їх примірників та визнати протиправним та скасувати наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18.02.2020 №267, яким було затверджено вказане рішення.

В той час як Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія Залізна Шапка» у своєму позові по справі №640/2850/20 вимагало визнати протиправним та скасувати наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 29.05.2019 №912 про акредитацію організації колективного управління Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав». А Товариство з обмеженою відповідальністю «Місто ТВ Сервіс» у справі №640/22936/20 просило суд визнати протиправним та скасувати рішення Комісії з акредитації організацій колективного управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30.07.2019 про акредитацію організації колективного управління громадської спілки «Коаліція аудіовізуальних і музичних прав» у сфері обов'язкового колективного управління «кабельна ретрансляція об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, крім прав організацій мовлення щодо їхніх власних програм (передач) мовлення», а також визнати протиправним та скасувати наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 10.09.2019 року №14 «Про акредитацію організації колективного управління».

З огляду на наведену вище судову практику та проаналізовані судові рішення стає очевидним, що майже всі кроки на шляху до визначення акредитованих організацій колективного управління оскаржувалися суб'єктами такого процесу (а деякі навіть неодноразово). Це, в свою чергу, створювало як часові, так і правові перешкоди у функціонуванні ефективної системи колективного управління.

На наш погляд, вирішити означені проблеми колективного управління в галузі акредитації здатне реформування системи колективного управління в Україні

шляхом покладення обов'язку зі здійснення колективного управління на новостворений чи існуючий орган державної влади з огляду на нищенаведене.

Як вказує А. Г. Равлюк, дефініцію терміну «орган державної влади» можливо трактувати у двох значеннях: вузькому та широкому. Інакше кажучи, з одного боку, орган державної влади виступає як структура, що наділена владними повноваженнями, а з іншого — як інституція, чії повноваження скеровані на виконання спеціальних функцій і завдань держави, головною метою яких є підтримка нормальної життєдіяльності країни. Вказаний орган створюється виключно на основі закону і діє для реалізації завдань держави, через які остання реалізовує свої функції у суспільстві. [117]

Відповідно до статті 1 Бернської конвенції від 24 липня 1971 року, країни, до яких застосовується вказана Конвенція, засновують Союз з метою охорони прав авторів літературних та художніх творів. Одночасно із цим, частиною 1 статті 36 зазначеної Конвенції затверджено, що на кожна країну, яка є учасницею вказаної Конвенції, покладається зобов'язання щодо вжиття, згідно із її Конституцією, заходів, необхідних для забезпечення застосування зазначеної Конвенції.[27]

Таким чином, підписуючи вказану Конвенцію, Україна взяла на себе зобов'язання вжити заходів, спрямованих на охорону авторського права. Право на одержання винагороди за відповідні способи використання твору є невід'ємною складовою майнових прав автора. Відтак, забезпечення належних умов для отримання авторами винагороди є однією із функцій держави. Отже, виконання такої функції цілком може бути покладене на орган державної влади. При цьому, його функціонування не потребуватиме додаткових витрат з державного бюджету, адже фінансування його діяльності може бути здійснене за рахунок коштів, сплачених правовласниками в якості плати за здійснення колективного управління. І встановлення вимоги щодо здійснення такої плати повністю відповідатиме чинним положенням законодавства України, адже в цьому контексті така плата може вважатися збором, тобто обов'язковим платежем на єдиний рахунок або до відповідного бюджету, яка справляється з платників зборів, за умови отримання останніми спеціальної вигоди, в тому числі внаслідок вчинення на користь таких

осіб органами місцевого самоврядування, державними органами та/або іншими уповноваженими особами та органами юридично значимих дій [112] (за аналогом судового збору).

Зважаючи на все вищезазначене, можна констатувати, що покладення функції колективного управління на орган державної влади здатне буде усунути необхідність визначення акредитованої організації колективного управління та, як наслідок – перешкоди на шляху правомірного збору та розподілу доходу від прав.

Ще однією проблемою, яка ефективно може бути вирішена за рахунок делегування державі функції зі здійснення колективного управління майновими суміжними та авторськими правами є *неможливість ефективного здійснення захисту авторських та суміжних прав в судовому порядку організаціями колективного управління.*

Раніше в даному дисертаційному дослідженні було визначено, що на даний момент в Україні відсутній ефективний механізм здійснення захисту майнових прав суб'єктів суміжних прав та авторського права в судовому порядку за допомогою організацій колективного управління.

На нашу думку, дієвим методом вирішення вищезазначеного питання є впровадження наступного комплексу заходів:

1) внесення змін до статті 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення шляхом викладення її в редакції, визначеній в додатку №2 до цієї дисертації;

2) передання функції моніторингу правомірності використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, щодо прав на які здійснюється колективне управління – окремому (новоствореному або існуючому) органу державної влади, уповноваженому на здійснення функції колективного управління суміжними та авторськими правами, та надання йому повноважень на реалізацію зазначеної функції, фіксацію порушень, передбачених статтею 51² КУпАП та складання протоколів про вчинення правопорушення, передбаченого такою статтею;

3) встановлення презумпції наявності порушення, передбаченого статтею 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення, якщо під час здійснення

перевірки користувачем не буде надано контролюючому органу доказів правомірного використання об'єктів суміжних прав та авторського права.

Застосування наведеного комплексу заходів:

1) дозволить усунути необхідність доведення наявності повноважень на здійснення моніторингу правомірності використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, майнові права на які передані в колективне управління, а також необхідність підтвердження повноважень на здійснення захисту таких прав у суді;

2) дозволить уніфікувати процес фіксації та доведення наявності порушення, що в свою чергу дозволить підвищити успішність захисту таких прав;

3) сприятиме зменшенню кількості випадків незаконного використання об'єктів суміжних прав та авторського права завдяки встановленню досить високого розміру штрафу. Адже користувачам буде набагато вигідніше сплатити винагороду за використання об'єкта авторського права та/або суміжних прав, ніж потім сплачувати штраф за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення;

4) сприятиме наповненню державного бюджету України.

Заключною проблемою, яку може бути вирішено за рахунок посилення ролі держави в процесі здійснення колективного управління є *неспроможність забезпечення ефективного управління використанням об'єктів суміжних прав у соціальних мережах*.

Як було встановлено під час проведення дослідження, описаного раніше у даній дисертації, при правомірному використанні фонограм та відеограм у соціальних мережах способом «включення до аудіовізуального твору, фонограми або відеограми відповідно» виникають незручності, які було покликано усунути запровадження системи колективного управління. Однак, на підставі результатів дослідження цього питання було зроблено висновок, що існуюча в Україні на даний момент система колективного управління не спроможна ефективно впоратися з такими незручностями.

При цьому, наріжним каменем даного питання при чинному порядку здійснення колективного управління в зазначеній сфері є необхідність визначення

того, яка саме із організацій колективного управління має право на управління правами щодо того чи іншого об'єкта, а також потреба в укладенні однотипових договорів на використання об'єктів суміжних прав із різними організаціями колективного управління.

В свою чергу, монополізація діяльності з колективного управління здатна буде усунути обидва описані недоліки. По-перше, користувач відразу зможе бути впевненим у тому, який саме суб'єкт здійснює колективне управління майновими правами на той чи інший об'єкт. По-друге, перед використанням бажаного об'єкту користувачеві потрібно буде укласти лише один договір, за яким він зможе отримати доступ до всіх об'єктів, права на які були передані в колективне управління та використовувати їх будь-якими способами, на які можливо отримати дозвіл.

Наступне питання, яке потребує свого реформування, стосується *порядку встановлення тарифів за використання об'єктів права інтелектуальної власності, щодо яких здійснюється колективне управління.*

Як було з'ясовано за результатами вивчення даного питання, існуючий в Україні порядок встановлення тарифів за результатами переговорів між організаціями колективного управління та користувачами, а також судом (в разі незатвердження тарифів за результатами переговорів) – суперечить частині 1 статті 632 Цивільного кодексу України. Відтак, за приписами частини 2 статті 66 Закону України «Про правотворчу діяльність», пріоритет у застосуванні має норма права, що міститься у кодексі [118], яка в даному випадку стверджує, що ціна в договорі встановлюється за домовленістю сторін. І оскільки в багатьох випадках здійснення колективного управління організації колективного управління уповноважені лише на збір винагороди за використання об'єктів, правами на які вони управляють, то можна прийти до висновку, що розмір такої винагороди має узгоджуватися між суб'єктом авторського права чи суміжних прав та користувачем.

Тому, для усунення колізії між частиною 2 статті 20 Закону №2415-VIII та частиною 1 статті 632 Цивільного кодексу України пропонується внести зміни до

частини 2 статті 20 Закону №2415-VIII шляхом викладення її в редакції, зазначеній в Додатку №1 до цієї дисертації.

Крім цього, пропонується також внести зміни до статті 7 Закону №2415-VIII, перелік яких зазначено в Додатку №1 до цієї дисертації.

Внесення вищезазначених змін дозволить:

1) усунути колізію між частиною 2 статті 20 Закону №2415-VIII та частиною 1 статті 632 Цивільного кодексу України;

2) правовласникам та суб'єктам права на справедливу винагороду отримувати той розмір доходу від використання об'єктів авторського права та суміжних прав, який на їх погляд є справедливим.

Заключною стадією процесу колективного управління суміжними та авторськими правами є розподіл та виплачування зібраного доходу від прав. За загальним правилом, його розподіл здійснюється пропорційно до фактичного використання відповідних об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, яке визначається на підставі відомостей, отриманих від користувачів.[2] Однак, на жаль, в законодавстві не передбачено обов'язку щодо подання/отримання доказів достовірності таких відомостей. Більше того, в деяких випадках користувачі взагалі можуть бути звільнені від подання таких відомостей.

Видається, що така система розподілу зібраної винагороди не є об'єктивною та викликає дуже багато сумнівів у її прозорості та справедливості. Тому, вкрай важливим є створення механізму, за допомогою якого стане можливим максимально точно контролювати обсяги використання об'єктів суміжних прав та авторського права, права на які були передані в управління. На наш погляд такий механізм може бути створено за допомогою декількох складових.

Першою із них є визначення на законодавчому рівні переліку об'єктів суміжних прав, авторського права та відповідних способів їх використання, які можливо здійснити за допомогою обладнання та/або мережі Інтернет.

Другою є створення та впровадження електронної бази даних, в якій будуть міститися усі вищезазначені об'єкти, права на які передані в колективне управління

(із функцією створення в ній електронних кабінетів користувачів та можливістю фіксації переліку та обсягу об'єктів, які будуть використовуватися кожним із них).

Третьою є встановлення в Законі №2415-VIII для правовласників, які бажають здійснювати управління правами на належні їм твори за допомогою колективного управління – рекомендації щодо завантаження в таку базу даних всіх творів, щодо яких вони бажають здійснення колективного управління (із наданням доказів на підтвердження належності їм прав на такі об'єкти та зазначенням інформації про автора твору, виробника фонограми/відеограми).

Заключною складовою є встановлення в Законі №2415-VIII обов'язку для користувачів здійснювати використання вищезазначених творів виключно за допомогою такої створеної бази даних.

Впровадження такого механізму дозволить:

1) здійснювати чітку фіксацію обсягів та переліку використання об'єктів суміжних прав та об'єктів авторського права, використання яких, можливо здійснити за допомогою обладнання та/або мережі Інтернет;

2) визначати фінальний розмір винагороди, яка підлягає сплаті кожним користувачем, з огляду на об'єктивні дані про обсяг використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права;

3) здійснювати справедливий розподіл винагороди згідно даних про дійсний фактичний обсяг використання;

4) усунути випадки неможливості ідентифікації відповідних об'єктів суміжних прав і (або) авторського права та (або) правовласника щодо таких об'єктів чи об'єктивної неможливості виявити місцезнаходження ідентифікованого правовласника та виплатити йому кошти;

5) спростити процес доведення порушення майнових суміжних та авторських прав.

2.4. Перспективи усунення недоліків здійснення колективного управління авторськими та суміжними правами у сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення

В процесі здійснення даного дисертаційного дослідження було виявлено, що колективне управління в сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення містить в собі деякі особливості здійснення такої діяльності, які є спільними для обох вказаних сфер. У зв'язку із зазначеним, воно також має і спільні недоліки, які виникають в процесі здійснення такої діяльності. Відтак, цілком доцільним є окремий розгляд проблем колективного управління в зазначених сферах та надання їм особливої уваги.

Першою із окреслених проблем є колізія у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів.

Відповідно до висновків, зроблених нами раніше у цьому дисертаційному дослідженні, очевидним є факт наявності колізії між частиною 1 статті 28 Закону №2811-IX та частиною 2 вказаної статті, яка ставить під сумнів правомірність діяльності організацій колективного управління зі збору винагороди у сфері приватного копіювання.

На наш погляд зазначена суперечність регулювання вказаного правового інституту може бути усунута шляхом внесення змін до частини 1 статті 28 Закону №2811-IX, та викладення її редакції, вказаній в Додатку №1 до цієї дисертації.

Відтак, для вирішення окресленого питання функціонування системи колективного управління в Україні, вбачається за необхідне внесення до Верховної Ради України проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право та суміжні права», в якому має бути відображено вищезазначені зміни.

Наступною проблемою процесу збору та розподілу винагороди за використання об'єктів суміжних прав та авторського права у сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення, яка потребує обов'язкового вирішення, є необхідність визначення правової природи винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання.

Згідно із результатами, отриманими в процесі дослідження даного питання, було зроблено висновок про те, що винагорода за репрографічне відтворення та приватне копіювання має майже всі ознаки податку. І єдиною ключовою

відмінністю цих платежів є те, що кошти зі сплати податків спрямовуються на рахунки державного або місцевих бюджетів, в той час як головною метою збору коштів у сфері приватного копіювання є часткове перерахування їх на рахунки правовласників.

На нашу думку, існуюча конструкція збору винагороди у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення викликає сумніви в її правомірності з огляду на те, що фактично Законом №2415-VIII впроваджено новий вид податку, який не включено до переліку ні загальнодержавних, ні місцевих податків, а його адміністрування та контроль за його сплатою здійснюється суб'єктами, не уповноваженими на здійснення функцій держави.

Тому, з метою усунення зазначених недоліків, пропонується внести зміни до статті 23 Закону №2415-VIII в частині перенесення обов'язку зі сплати вказаної винагороди із виробників та імпортерів обладнання, із застосуванням якого можливо здійснити репрографічне відтворення та приватне копіювання – на осіб, які безпосередньо будуть здійснювати факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу або іншого примірника письмового, фотографічного, графічного твору, картини, малюнка тощо шляхом фотокопіювання, ксерокопіювання або іншими подібними способами та/або відтворення в особистих цілях і в домашніх умовах творів і виконань, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів.

Це дозволить чітко встановити цивільно-правову природу винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання у вигляді плати за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права, та усунути сумніви щодо правомірності стягнення такого платежу.

Заключним недоліком функціонування системи колективного управління в галузі приватного копіювання та репрографічного відтворення є процес збору та розподілу винагороди у зазначених сферах.

Як було описано у цій дисертації раніше, в даному випадку сплата винагороди здійснюється тими особами, які не здійснюють використання об'єктів відповідними способами; розмір винагороди залежить не від об'ємів використання,

а від вартості обладнання за допомогою якого здійснюється використання; такий спосіб сплати винагороди не враховує випадки можливого безоплатного здійснення репрографічного відтворення, передбачені статтями 22, 24 Закону №2811-IX та повністю нівелює зазначені в цих статтях положення; розподіл зібраної винагороди здійснюється не в залежності від фактичних обсягів використання об'єктів відповідними способами, а у законодавчо встановленій пропорції.

На наш погляд, описаний вище порядок збору та розподілу винагороди неможливо вважати справедливим та прозорим. З огляду на це, пропонується:

1) внести зміни до статті 23 Закону №2415-VIII в частині перенесення обов'язку зі сплати вказаної винагороди із виробників та імпортерів обладнання, із застосуванням якого можливо здійснити репрографічне відтворення та приватне копіювання – на осіб, які безпосередньо будуть здійснювати репрографічне відтворення та приватне копіювання;

2) встановити в Законі №2415-VIII рекомендацію для користувачів щодо реєстрації електронного кабінету у базі даних, описаній у підрозділі 2.3. цієї дисертації та щодо здійснення використання творів способами приватного копіювання та репрографічного відтворення за допомогою такої створеної бази даних;

3) витрати, здійснені на репрографічне відтворення творів, включити до переліку витрат, дозволених до включення до податкової знижки (що стане можливим за допомогою внесення змін до підпункту 14.1.170. пункту 14.1. статті 14 Податкового кодексу України та статті 166 Податкового кодексу України).

Це стане стимулом для користувачів щодо сплати винагороди за репрографічне відтворення та дозволить зробити процес збору та розподілу винагороди у сфері репрографічного відтворення та приватного копіювання більш прозорим.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено ґрунтовний аналіз нормативно-правового регулювання та практичного функціонування системи колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні. Основні висновки дисертаційного дослідження, що розширюють і доповнюють винесені на захист положення наукової новизни, полягають у такому:

1. Історія становлення та розвитку колективного управління правами суб'єктів суміжних прав та авторського права на міжнародному рівні сягає XVIII століття, коли до правовласників прийшло розуміння того, що вони не в змозі самостійно контролювати використання творів, права на які належать їм. Саме тоді почали виникати перші прототипи сучасних організацій колективного управління. Спочатку користувачі не визнавали такі організації та відмовлялися платити їм кошти за використання об'єктів суміжних прав та авторського права, однак за допомогою низки відповідних судових рішень, організаціям колективного управління вдалося досягти успіху на шляху захисту майнових прав суб'єктів суміжних прав та авторського права. В результаті поступового розвитку діяльності організацій колективного управління по всьому світу, на початку XX століття було утворено найстарішу та найшанованішу неурядову міжнародну організацію – Міжнародну конфедерацію товариств авторів і композиторів (CISAC), яка на даний момент справляє значний вплив на розвиток міжнародної системи охорони авторського права, в тому числі і організації колективного управління суміжними та авторськими правами.

2. До прийняття у 2018 році Закону №2415-VIII між провідними науковцями нашої країни протягом тривалого часу точилися жваві дискусії з приводу визначення поняття «колективне управління». Натомість, набрання чинності вказаним законом поклало край таким дискусіям у зв'язку із законодавчим закріпленням такого терміну: «колективне управління - діяльність зі збору, розподілу та виплачування правовласникам доходу від прав, що здійснюється в інтересах більше ніж одного правовласника на умовах та з дотриманням принципів, передбачених цим Законом».

3. З часу проголошення незалежності держави Україна, процес розвитку системи колективного управління майновими правами правовласників у сфері суміжних прав і (або) авторського права триває й донині. Серед історії такого розвитку можливо виділити декілька етапів: 1) 1991–1999 роки, який характеризувався становленням системи колективного управління майновими правами правовласників на території України та присутністю доволі чималої кількості недоліків у функціонуванні зазначеної системи; 2) 1999–2011 роки, що відзначився значним поліпшенням існуючої на той період системи колективного управління та розподілом функцій щодо його здійснення; 3) 2011–2018 роки, який ознаменувався своїми зрушеннями у галузі реформування органів державної влади, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері колективного управління майновими правами правовласників та інтелектуальної власності в цілому; 4) 2018 рік — сьогодні, який можна визначити як період найбільш масштабного реформування та розвитку галузі колективного управління майновими правами правовласників. Всі зазначені етапи мали спільну мету та водночас різні недоліки й переваги у своєму правовому регулюванні сфери колективного управління, шляхом детального аналізу яких ми можемо здійснювати подальше покращення зазначеної галузі.

4. За результатами проведеного дослідження, пропонується сформувати наступне визначення поняття «система колективного управління» – це впорядкований взаємозв'язок правовласників, організацій колективного управління, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності та користувачів, які взаємодіють між собою з метою здійснення діяльності, пов'язаної із збором, розподілом та виплачуванням правовласникам доходу від прав, а також здійсненням захисту майнових суміжних та авторських прав правовласників у випадку їх порушення.

5. На сучасному етапі розвитку світового досвіду у галузі колективного управління суміжними та авторськими правами не існує жодного міжнародного нормативно правового акта, положення якого були б присвячені регулюванню

здійснення діяльності організаціями колективного управління. При цьому на рівні законодавства Європейського Союзу вказане питання вирішується низкою Директив. Натомість, вказані Директиви встановлюють лише загальні зобов'язання держав-членів у цій сфері, залишаючи останнім більше повноважень щодо регулювання вказаної сфери на рівні національного законодавства.

6. На сьогодні правовою основою регулювання функціонування системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами в Україні виступає Закон №2415-VIII, а також декілька інших законів та підзаконних нормативно-правових актів. Здійснення колективного управління суміжними та авторськими правами складається з декількох етапів, а саме: реєстрації організацій колективного управління; визначення акредитованих організацій колективного управління; укладення договорів у сфері колективного управління суміжними та авторськими правами; затвердження тарифів винагороди за використання об'єктів, наданих в колективне управління; збір винагороди з користувачів; розподіл зібраної винагороди між правовласниками. І кожен з таких етапів містить в собі свої власні недоліки, які потребують усунення.

7. На підставі аналізу законодавства України про колективне управління суміжними та авторськими правами можна стверджувати, що у зазначеній сфері укладається п'ять основних видів договорів: 1) договір про надання в колективне управління майнових суміжних та авторських прав; 2) договір про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права та про виплачування винагороди за таке використання; 3) договір про збір та виплачування винагороди за використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права; 4) договір про партнерство; 5) договір про представництво прав.

8. В Україні на період дії воєнного стану та протягом 1 року після його скасування чи завершення, у сферах розширеного колективного управління встановлено систему колективного управління з протилежним механізмом функціонування щодо повноважень організацій колективного управління на збір, розподіл та виплачування доходів від прав, порівняно із тим, який було запроваджено при прийнятті Закону №2415-VIII у зазначених сферах. Одночасно

із цим, з метою дотримання прав суб'єктів суміжних прав та авторського права, доцільним є прийняття доповнень до Закону №2415-VIII у найкоротший термін. В таких доповненнях має бути зазначено особливості регулювання обов'язкового колективного в Україні під час дії воєнного стану.

9. В сучасній судовій практиці України існує велика кількість судових рішень, пов'язаних із функціонуванням системи колективного управління майновими суміжними та авторськими правами. Переважно вони стосуються здійснення організаціями колективного управління моніторингу правомірності використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, укладення із користувачами договорів про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права та договорів про виплачування винагороди (відрахувань) за використання об'єктів суміжних прав і (або) авторського права, а також процесу акредитації організацій колективного управління (оскарження положення про склад та самого складу комісії з акредитації, результатів конкурсу на визначення акредитованої організації колективного управління, бездіяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності). При цьому, в деяких із вищезазначених питань між судами не існує єдиної правової позиції з приводу порядку вирішення спорів у цій галузі. Окремої уваги заслуговує судова практика в частині вирішення питань про вилучення майнових прав із управління акредитованої організації колективного управління та затвердження тарифів за використання об'єктів суміжних прав та/або авторського права судом.

10. Загальними недоліками здійснення колективного управління в сфері суміжних прав та авторського права в Україні є: а) обмеження прав правовласників у сфері колективного управління майновими суміжними та авторськими правами; б) проблеми в сфері акредитації організацій колективного управління майновими суміжними та авторськими правами; в) неефективне здійснення захисту суміжних та авторських прав у судовому порядку організаціями колективного управління; г) неспроможність забезпечення колективного управління використанням об'єктів суміжних прав у соціальних мережах; г) несправедливий порядок встановлення

тарифів за користування об'єктами суміжних прав та/або авторського права, щодо яких здійснюється колективне управління; д) незабезпечення справедливого розподілу винагороди, отриманої від використання об'єктів суміжних прав та авторського права; е) невдале формулювання назви закону, який визначає правові та організаційні засади колективного управління правами суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права в Україні, а також подекуди некоректне визначення того, що є об'єктом колективного управління згідно положень такого закону.

11. Основними недоліками роботи системи колективного управління майновими авторським та суміжними правами у сферах приватного копіювання та репрографічного відтворення є: а) наявність колізії у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів; б) необхідність визначення правової природи винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання; в) неможливість забезпечення об'єктивного збору та розподілу доходу від прав у сфері приватного копіювання та репрографічного відтворення.

12. Одним із можливих способів реформування існуючої системи колективного управління суміжними та авторськими правами в Україні є посилення ролі держави в процесі здійснення такої діяльності. Це дозволить усунути необхідність: визначення критеріїв відповідності, яким повинна відповідати організація колективного управління з метою можливості визнання її акредитованою організацією колективного управління; затвердження положення про комісію з акредитації; проведення конкурсу на визначення акредитованої організації колективного управління; затвердження наказом результатів конкурсу на визначення акредитованої організації колективного управління. Крім того, зазначений спосіб реформування, разом із іншими описаними у дисертаційному дослідженні засобами, надасть змогу здійснювати ефективний контроль за використанням об'єктів суміжних прав та авторського права, права на які передані в колективне управління, та сприятиме більш дієвому покаранню користувачів, які здійснюють таке використання з порушенням прав суб'єктів суміжних прав та авторського права, а також забезпечить можливість реалізації ефективного

колективного управління використанням об'єктів суміжних прав у соціальних мережах.

13. За допомогою внесення змін до Закону №2811-IX та Закону №2415-VIII можливо буде: а) встановити однаковість у визначенні об'єкта колективного управління в сфері суміжних прав та авторського права; б) остаточно вирішити питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у відеограмах, фонограмах, а також аудіовізуальних творів; в) точно визначити правову природу винагороди за репрографічне відтворення та приватне копіювання; г) розробити справедливий порядок встановлення тарифів за використання об'єктів права інтелектуальної власності, щодо яких здійснюється колективне управління; г) вдосконалити процес збору та розподілу винагороди за використання об'єктів, права на які передані в управління; д) зробити назву закону, який визначає правові та організаційні засади колективного управління правами суб'єктів суміжних прав і (або) авторського права в Україні більш влучною. Водночас, створення та впровадження електронної бази даних, в якій будуть міститися усі об'єкти суміжних прав та авторського права, використання яких можливо здійснити онлайн, та права на які передані в колективне управління (із функцією фіксації переліку та обсягу об'єктів, які будуть використовуватися кожним окремим споживачем) сприятиме вирішенню вищезазначених проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костів О. З. Правове регулювання відносин колективного управління майновими авторськими та суміжними правами : дис. ... д-ра філософії : 081. Київ, 2021. 227 с.;
2. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15.05.2018 р. № 2415-VIII : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text> (дата звернення: 18.09.2024);
3. Завальная Ж. В. Видавничий договір як вид авторського договору : дис. ... канд. : 12.00.03. Київ, 2001. 195 с.;
4. Майданик Р. А. Колективне управління майновими авторськими і суміжними правами в Україні (цивільно-правові аспекти). *Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвяченої пам'яті професора О. А. Підпригори* : Зб. наук. доп. та ст. Київ, 2008. С. 63–80;
5. Фічор М. Колективне управління авторськими та суміжними правами. Женева : ВОІВ, 1990. 98 с.;
6. Майданик Л. Р. Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України : дис. ... канд. : 12.00.03. Київ, 2013. 224 с.;
7. Бондаренко С. Історичні періоди розвитку організацій колективного управління. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 62–67;
8. Щерба Л. Інститут колективного управління майновими авторськими та суміжними правами: еволюція, предмет, механізм. *Юридична Україна*. 2010. № 4. С. 77–83;
9. Бондаренко С., Янкова С., Бригинець С. Реєстрація авторського права: міжнародний та український досвід. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 12. С. 11–17;
10. Машкова В. І. Проблеми та правові засади діяльності організацій колективного управління : Магістерська робота. Київ, 2021. 79 с.;

11. Кривенко М. Історія виникнення організацій з управління майновими правами авторів. *Часопис цивілістики*. 2014. № 17. С. 209–213;
12. Бондаренко С. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління в Україні : дис. ... канд. : 12.00.07. Київ, 2013. 208 с.;
13. Бондаренко С. Авторське право та суміжні права. Київ : Ін-т інтелект. власності і права, 2008. 288 с.;
14. Гаврилов Є. Авторське право Росії на сучасному етапі. *Авторське право суміжні права. Європейський досвід* / ред. А. Довгерта ; уклад. В. Дроб'язко. Київ, 2001. Т. 2. С. 39–51;
15. Довгий С. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика / ред.: О. Святоцький, Г. Миронюк, В. Дроб'язко. Київ : Ін Юре, 1999. Т. 2. 460 с.;
16. Про створення Державного агентства України з авторських і суміжних прав : Постанова Каб. Міністрів України від 25.03.1992 р. № 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-92-п/ed19920325#Text> (дата звернення: 18.09.2024);
17. Бондаренко С. Становлення та розвиток системи охорони авторського права та суміжних прав в Україні. *Право і суспільство*. 2014. № 6.2(2). С. 65–70;
18. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed19931223#Text> (дата звернення: 18.09.2024);
19. Машкова В. І. Еволюція системи колективного управління майновими авторськими та/або суміжними правами в Україні (1991–2022). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 27–34. URL: <https://doi.org/10.33731/52022.270781> (дата звернення: 18.09.2024);
20. Репешко П. Система державних органів та установ у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Наукові праці. Державне управління*. 2013. Т. 226, № 214. С. 70–75;

21. Про затвердження Порядку обліку організацій колективного управління :
Наказ МОН України від 08.02.2002 р. № 81.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0253-02#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

22. Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій колективного управління : Наказ МОН України від 18.02.2003 р. № 81 : станом на 15 черв. 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0186-03#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

23. Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій, які здійснюватимуть збирання і розподіл між суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав коштів від відрахувань (відсотків) виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань : Наказ МОН України від 25.07.2003 р. № 503. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0717-03/ed20030725#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

24. Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України : Указ Президента України від 08.04.2011 р. № 436/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2011/ed20110408#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

25. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності : Постанова Каб. Міністрів України від 23.08.2016 р. № 585. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2016-п#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

26. Гуц Н. Реформування правового статусу організацій колективного управління в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 38. С. 90–94;

27. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Конвенція Всесвіт. орг. інтелект. власності від 24.07.1971 р. : станом на 31 трав.

1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 18.09.2024);

28. Словник української мови: в 11 томах. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. 8527 с.;

29. Універсальний словник-енциклопедія / ред. М. Попович ; упоряд.: І. Дзюба, Н. Корнієнко, Н. Яковенко. 4-те вид. Львів : Тека, 2006. 1432 с.;

30. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія. Київ : ВЦ "Акад.", 2007. Т. 2. 624 с.;

31. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 1, пункту 2 частини першої статті 4, частини першої, абзаців першого, другого частини другої статті 5, абзаців другого, третього, четвертого, п'ятого, тридцять дев'ятого, сорокового частини третьої, частини шостої статті 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 13.06.2019 у справі про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na05d710-19#top> (дата звернення: 18.09.2024);

32. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

33. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

34. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI: станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

35. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.09.2024);

36. Яворська О. Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 26–30;

37. Про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку : ДИРЕКТИВА ЄВРОП. ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ від 26.02.2014 р. № 2014/26/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-14#Text;

38. Директива Ради 93/83/ЄЕС "Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав при застосуванні їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції" : Директива Європ. екон. співтовариства від 27.09.1993 р. № 93/83/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_433#Text (дата звернення: 19.09.2024);

39. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про правовий захист баз даних" : Директива Європ. Союзу від 11.03.1996 р. № 96/9/ЄС : станом на 6 черв. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_241#Text (дата звернення: 20.09.2024);

40. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві : Директива Європ. Союзу від 22.05.2001 р. № 2001/29/ЄС : станом на 6 черв. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text (дата звернення: 20.09.2024);

41. Директива Європейського Парламенту і Ради 2001/84/ЄС від 27 вересня 2001 року про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва : Директива Європ. Союзу від 27.09.2001 р. № 2001/84/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-01#Text (дата звернення: 20.09.2024);

42. Про захист прав інтелектуальної власності : Директива Європ. Парламенту та Ради від 29.04.2004 р. № 2004/48/ЄС. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2004. 30 квіт. С. 45–86;

43. Директива Європейського Парламенту і Ради 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 року про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності : Директива Європ. Союзу від 12.12.2006 р. № 2006/115/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-06#Text (дата звернення: 20.09.2024);

44. Про правову охорону комп'ютерних програм : ДИРЕКТИВА ЄВРОП. ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 23.04.2009 р. № 2009/24/ЄС. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2009. 5 трав. С. 16–22;

45. Про певні дозволені способи використання сирітських творів : ДИРЕКТИВА ЄВРОП. ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ від 25.10.2012 р. № 2012/28/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_027-12#Text;

46. Капіца Ю., Ступак С., Воробйов В. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / ред. Ю. Капіца. Київ : Вид. Дім «Слово», 2006. 1104 с.;

47. Машкова В. І. Нормативно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління авторськими та суміжними правами в Україні. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : Матеріали X Всеукр. науково-практ. конф. молодих вчен. та студентів з проблем інтелект. власності, м. Київ, 30 верес. 2022 р. 2022. С. 264–269;

48. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань : Постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2003 р. № 71 : станом на 30 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-п#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

49. Про розмір відрахувань, що сплачуються виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах : Постанова Каб. Міністрів України від 27.06.2003 р. № 992 : станом на 30 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2003-п#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

50. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : Постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-п/ed20200730#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

51. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства : Постанова Каб. Міністрів України від 11.09.2019 р. № 838 : станом на 24 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-п#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

52. Про затвердження Порядку ведення Реєстру організацій колективного управління : Наказ М-ва екон. розвитку і торгівлі України від 21.11.2018 р. № 1741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-18#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

53. Про затвердження форм заяви та звіту організацій колективного управління : Наказ М-ва екон. розвитку і торгівлі України від 20.11.2018 р. № 1707. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1432-18#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

54. Про затвердження Положення про комісію з акредитації організацій колективного управління: Наказ М-ва розвитку економіки, торгівлі та сіл. госп-ва України від 18.09.2020 р. № 1827. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0972-20#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

55. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Цивільне право: підручник у 2 томах : Підручник / В. Крижна та ін. ; ред.: В. Борисова, І. Спасибо-Фатєєва, В. Яроцький. Харків : Право, 2011. Т. 2. 816 с.;

56. Якубівський І. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні : дис. ... д-ра : 12.00.03. Львів, 2019. 520 с.;

57. Якубівський І. Про юридичну природу договорів між організаціями колективного управління і суб'єктами авторського права та суміжних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 5. С. 25–31;

58. Боднар Т. Договірне право України. Особлива частина: навчальний посібник : навч. посіб. / ред. О. Дзера. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.;

59. Костів О. Особливості розширеного колективного управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав за оновленим законодавством України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 4. С. 25–32. URL: <https://doi.org/10.33731/42021.243117>;

60. Подолев О., Подолева А. Правове регулювання вилучення майнових авторських і суміжних прав з управління організації колективного управління. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск*. 2019. Т. 2. С. 62–65;

61. Рішення Господарського суду міста Києва від 09.10.2013 р. у справі № 910/11902/13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/34019053> (дата звернення: 20.09.2024);

62. Костів О. Обов'язкове колективне управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав: поняття, особливості здійснення та аналіз переліку сфер. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 3. С. 108–112;

63. Громадська спілка “Українська ліга авторських та суміжних прав”. Проект договору «Про надання дозволу на використання об'єктів суміжних прав та виплату винагороди за використання об'єктів суміжних прав». <https://ulasp.com.ua>. URL: <https://ulasp.com.ua/koristuvacham/zrazki-dogovoriv/> (дата звернення: 20.09.2024);

64. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 8 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

65. Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні": Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

66. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 65/2022: станом на 12 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65/2022#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

67. Про затвердження Указу Президента України "Про загальну мобілізацію": Закон України від 03.03.2022 р. № 2105-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2105-20#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

68. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ: станом на 7 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 20.09.2024);

69. Машкова В. Особливості колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2023. № 1/2023. С. 85–89. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.12>;

70. Якубівський І. Проблеми правового регулювання колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2022. № 68 (2021). С. 80–85. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.13> (дата звернення: 24.09.2024);

71. Якубівський І. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту. *Право та інновації*. 2014. № 4. С. 30–38;

72. Рішення Господарського суду міста Києва від 30.07.2021 р. у справі № 910/3067/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98879539> (дата звернення: 24.09.2024);

73. Постанова Верховного Суду від 31.05.2022 р. у справі № 910/3067/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104603032> (дата звернення: 24.09.2024);
74. Mashkova V. Compulsory withholding of the fee for the management of copyright and related rights. *Теорія та практика сучасної юриспруденції* : Матеріали науково-практичної конференції, Харків, 25 December 2022. 2022. Р. 234–235;
75. Москалюк Н. Прихована націоналізація в системі колективного управління майновими авторськими і суміжними правами: законодавче безглуздя чи нова епоха набуття прав державної власності?. *Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства* : Зб. доп. X Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 28 лют. 2020 р. Київ, 2020. С. 154–157;
76. Москалюк Н. Гносеологічні аспекти націоналізації в системі набуття прав державної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 6(21). С. 106–112;
77. Костів О. Особливості збору та розподілу винагороди за репрографічне відтворення творів і приватне копіювання в Україні та країнах ЄС. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4. С. 180–186;
78. Машкова В. Проблеми акредитації організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та інтернет права* : Зб. матеріалів шостої всеукр. науково – практ. конф., м. Львів, 29 верес. 2022 р. Львів, 2022. С. 192–195;
79. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 20.05.2021 р. у справі № 640/1908/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97063336> (дата звернення: 24.09.2024);
80. Машкова В. І. Окремі питання здійснення захисту авторських та суміжних прав організаціями колективного управління у судовому порядку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2022. № 3(122)/2022. С. 51–55. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/3.122-9> (дата звернення: 24.09.2024);
81. Костів О. Особливості добровільного колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами: нормативно-правове

регулювання та практика його впровадження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2(26). С. 142–148;

82. Майданик Л. Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України : Монографія. Київ : Алерта, 2013. 248 с.;

83. Рішення Господарського суду Запорізької області від 21.04.2020 р. у справі № 908/364/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89007426> (дата звернення: 24.09.2024);

84. Рішення Господарського суду міста Києва від 05.04.2021 р. у справі № 910/153/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96104614> (дата звернення: 24.09.2024);

85. Постанова Верховного Суду від 26.01.2021 р. у справі № 904/951/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94393897> (дата звернення: 24.09.2024);

86. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 04.04.2019 р. у справі № 910/12033/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81080203> (дата звернення: 24.09.2024);

87. Постанова Верховного Суду від 09.07.2019 р. у справі № 910/12033/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82970535> (дата звернення: 24.09.2024);

88. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 11.11.2019 р. у справі № 910/6981/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85713764> (дата звернення: 24.09.2024);

89. Постанова Верховного Суду від 28.01.2020 р. у справі № 910/6981/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87363857> (дата звернення: 24.09.2024);

90. Верховний Суд. Огляд практики Верховного Суду у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності (окремі питання). Київ, 2021. 56 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/intel_vlasnist_27_05_2021.pdf (дата звернення: 24.09.2024);

91. Постанова Верховного Суду від 21.01.2020 р. у справі № 910/14840/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87150932> (дата звернення: 24.09.2024);

92. Машкова В. І. Проблеми використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2023. № 3(59). С. 27–31. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3\(59\).295004](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3(59).295004) (дата звернення: 24.09.2024);
93. Яке аудіо можна застосовувати у відео Reels в Instagram. Довідка з додатка для Android. URL: https://help.instagram.com/329208821595430/?helpref=uf_share (дата звернення 24.09.2024);
94. Умови використання TikTok. URL: <https://www.tiktok.com/legal/page/row/terms-of-service/en> (дата звернення 24.09.2024);
95. Алгрєн М. 40+ статистики, фактів і трендів Instagram за 2023 рік. Research. 2023. URL: <https://www.websiterating.com/uk/research/instagram-statistics/#:~:text=Instagram> (дата звернення 20.09.2023);
96. Алгрєн М. Понад 30 статистичних даних, використання, демографічних даних і фактів TikTok за 2023 рік. Research. 2023. URL: <https://www.websiterating.com/uk/research/tiktok-statistics/#sources> (дата звернення 20.09.2023);
97. Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав». Статут ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав». <https://uacrr.org.ua>. URL: <https://uacrr.org.ua/assets/storage/16/go-uaasp.pdf> (дата звернення: 24.09.2024);
98. Рішення Господарського суду міста Києва від 03.08.2022 р. у справі № 910/15925/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105724247> (дата звернення: 25.09.2024);
99. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 18.10.2022 р. у справі № 910/15925/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107021277> (дата звернення: 25.09.2024);
100. Постанова Верховного Суду від 12.01.2023 р. у справі № 910/15925/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108414256> (дата звернення: 25.09.2024);
101. Громадська спілка "Український музичний альянс". Положення про розподіл винагороди (роялті), зібраної ГС "Український музичний альянс" за

публічне сповіщення опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань. <https://uma.in.ua>. URL: <https://uma.in.ua/wp-content/uploads/2019/02/Положення-про-розподіл-публічне-сповіщення.pdf> (дата звернення: 25.09.2024);

102. Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав». Внутрішні правила Громадської спілки «Українська ліга авторських та суміжних прав». <https://ulasp.com.ua/>. URL: <https://ulasp.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/20191212-Vnutrishni-pravila-rozpodilu-GS-ULASP.pdf> (дата звернення: 25.09.2024);

103. Громадська спілка «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами». Внутрішні правила Громадської спілки "Організація колективного управління авторськими і суміжними правами". <https://okuasp.org.ua/>. URL: <https://okuasp.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/Vnutrsh.-pravila-GS-OKUASP-1.pdf> (дата звернення: 25.09.2024);

104. International Survey on Private Copying Law & Practice 2016 / H. Wijminga et al. Geneva : WIPO, 2017. 175 p. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1037_2017.pdf (date of access: 25.09.2024);

105. Mashkova V. European experience of collection and distribution rewards in the field of private copying. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій* : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції ІНТЕРНЕТ-МІСТ «КИЇВ-ДНІПРО», Київ, 23–24 March 2023. Київ, 2023. Р. 10–13;

106. BIEM, CISAC and Stichting de Thuis kopie. Private Copying Global Study: Study, 2020. 520 p. URL: <https://members.cisac.org/CisacPortal/cisacDownloadFileSearch.do?docId=39523&lang=en> (date of access: 25.09.2024);

107. Law on copyright and neighboring rights : Law of Andorra 10.06.1999. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ad/ad002en.pdf> (date of access: 25.09.2024);

108. Copyright and related rights law : Law of Bosnia and Herzegovina of 13.07.2010. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/227216> (date of access: 25.09.2024);

109. Машкова В. І. Законодавча колізія у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, а також аудіовізуальних творів. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права* : Зб. матеріалів сьомої всеукр. науково – практ. конф., м. Львів, 25 трав. 2023 р. Львів, 2023. С. 144–147;

110. Машкова В. І. Окремі питання здійснення колективного управління в сфері приватного копіювання. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри* : Матеріали XI Всеукр. науково-практ. конф. молодих вчен. та студентів з проблем інтелект. власності, м. Київ, 12 жовт. 2023 р. Київ, 2023. С. 88–90;

111. Терземан Д. Проблеми зборів за приватне копіювання та репрографію. [https://protocol.ua/URL: https://protocol.ua/ua/vartist_tehniki_zrostaie_prote_krizna_abo_podatki_tut_ne_do_chogo/](https://protocol.ua/URL:https://protocol.ua/ua/vartist_tehniki_zrostaie_prote_krizna_abo_podatki_tut_ne_do_chogo/) (дата звернення: 25.09.2024);

112. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 25.09.2024);

113. Томаров І. Збір за приватне копіювання: світові практики перемовин з ОКУ. <https://vkr.ua/>. URL: <https://vkr.ua/publication/zbir-za-privatne-kopiyuvannya-svitovi-praktiki-peremovin-z-oku> (дата звернення: 25.09.2024);

114. Армаш Н., Чайка К. Правова природа збору винагороди за репрографічне відтворення творів та приватне копіювання. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2022. № 2. С. 143–151;

115. DECISION of HIGH COURT OF AUSTRALIA of 11.03.1993 in no. [1993] HCA 10. URL: <https://www8.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/cases/cth/HCA/1993/10.html> (date of access: 25.09.2024);

116. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII : станом на 20 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 25.09.2024);

117. Равлюк А. Г. Зміст поняття органу державної влади. *Актуальні проблеми держави і права.* 2020. № 84. С. 54–62. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i84.150> (дата звернення: 25.09.2024);

118. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX : станом на 18 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 25.09.2024)

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення колективного управління майновими авторськими та суміжними правами**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є** :

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. У Законі України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 32, ст.242 із наступними змінами):

1) Назву Закону викласти в наступній редакції: «Про колективне управління майновими авторськими та (або) суміжними правами»;

2) Пункт 3 частини 4 статті 7 – виключити;

3) пункт 4 частини 1 статті 10 викласти у наступній редакції: «4) проекти договорів, затверджені організацією колективного управління»;

4) абзаци 1 – 3 частини 5 статті 12 викласти у наступній редакції: «Розширене колективне управління поширюється на всю територію України та здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників за відповідною категорією у сферах, щодо яких акредитовано організацію, у тому числі тих, що не укладали договір про управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою організацією, незалежно від обраного такими правовласниками способу управління належними їм правами.

Розширене колективне управління передбачає право правовласників вилучати повністю або частково належні їм права на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав з управління акредитованої організації колективного управління в порядку, передбаченому цим Законом.

Розширене колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав здійснюється виключно в таких сферах:»;

5) абзаци 1 та 2 частини 6 статті 12 викласти їх у наступній редакції: «Обов'язкове колективне управління поширюється на всю територію України та здійснюється щодо майнових прав усіх правовласників за відповідною категорією у сферах, щодо яких акредитовано організацію, у тому числі тих, що не уклали договір про управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав з акредитованою організацією, незалежно від обраного такими правовласниками способу управління належними їм правами.

Обов'язкове колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав здійснюється виключно у таких сферах»;

6) частину 2 статті 20 викласти в наступній редакції: «Тарифи за використання об'єктів авторського права та суміжних прав, щодо прав на які здійснюється колективне управління, визначаються суб'єктом авторського права та/або суміжних прав, якому належать майнові права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт, та/або суб'єктом, якому належить право на справедливий винагорода за використання такого об'єкта.

Визначення тарифу, передбаченого абз.1 ч.2 цієї статті здійснюється під час декларування майнових прав, передбаченого статтею 13 цього Закону»;

7) частину 1 статті 23 викласти в наступній редакції: «Збір винагороди за репрографічне відтворення творів здійснюється з осіб, на замовлення яких здійснюється репрографічне відтворення творів.

Виплата винагороди за репрографічне відтворення творів здійснюється згідно із тарифами, встановленими правовласниками»;

8) частину 2 статті 23 викласти в наступній редакції: «Збір винагороди за приватне копіювання (відтворення в домашніх умовах і в особистих цілях творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, а також аудіовізуальних творів) здійснюється з осіб, які здійснюють відповідне приватне копіювання творів, на умовах, передбачених Законом України «Про авторське право і суміжні права».

Виплата винагороди за приватне копіювання здійснюється згідно із тарифами, встановленими правовласниками»;

9) частину 3 статті 23 викласти в наступній редакції: «Особи, на яких згідно положень цієї статті покладено обов'язок зі сплати винагороди за приватне копіювання та репрографічне відтворення – сплачують відповідну винагороду до 15 числа кожного наступного календарного місяця за приватне копіювання та репрографічне відтворення, яке було здійснено в минулому місяці».

2. У Законі України «Про авторське право і суміжні права» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 57, ст.166 із наступними змінами):

1) частину 1 статті 28 викласти в наступній редакції: «Без дозволу суб'єктів авторського права та безоплатно допускається приватне копіювання творів, крім:

1) творів архітектури у формі будівель і споруд, за винятком випадку, передбаченого пунктом 10 частини другої статті 22 цього Закону;

2) комп'ютерних програм, за винятком випадків, передбачених статтею 25 цього Закону;

3) баз даних, за винятком випадків, передбачених статтею 26 цього Закону;

4) творів образотворчого мистецтва, за винятком випадків, передбачених статтею 24 цього Закону;

5) творів, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, а також аудіовізуальних творів.»

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. До приведення нормативно-правових актів, прийнятих до набрання чинності цим Законом, у відповідність із цим Законом вони діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом: привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення
Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є** :

I. У Кодексі України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122 із наступними змінами):

статтю 51² викласти в наступній редакції: «Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняються законом, -

тягне за собою накладення штрафу від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення.

Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі самі порушення, – тягне за собою накладення штрафу від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

Примітка. Правопорушення, передбачене цією статтею вважається вчиненим, якщо під час здійснення перевірки користувачем не буде надано доказів правомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності»

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.
2. До приведення нормативно-правових актів, прийнятих до набрання чинності цим Законом, у відповідність із цим Законом вони діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом: привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення змін до Податкового кодексу України**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є** :

I. У Податковому кодексі України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 із наступними змінами):

1) підпункт 14.1.170. пункту 14.1. статті 14 викласти в наступній редакції: «податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, - документально підтверджена сума (вартість) витрат платника податку - резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів - фізичних або юридичних осіб та/або використанням об'єктів права інтелектуальної власності резидентів - фізичних або юридичних осіб протягом звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками такого звітного року у вигляді заробітної плати та/або у вигляді дивідендів, у випадках, визначених цим Кодексом;»;

2) пункт 166.3 статті 166 доповнити підпунктом 166.3.11 наступного змісту: «суму коштів, сплачених платником податку на користь суб'єктів авторського права та/або суміжних прав у зв'язку із використанням об'єктів авторського права та/або суміжних прав, які належать таким суб'єктам».

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. До приведення нормативно-правових актів, прийнятих до набрання чинності цим Законом, у відповідність із цим Законом вони діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом: привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА
ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Машкова В.І. Окремі питання здійснення захисту авторських та суміжних прав організаціями колективного управління у судовому порядку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2022. №3(122)/2022. С.51-56. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/3.122-9> (дата звернення 10.01.2024);

2. Машкова В.І. Еволюція системи колективного управління майновими авторськими та/або суміжними правами в Україні (1991–2022). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. №5/2022. С.27-34. URL: <https://doi.org/10.33731/52022.270781> (дата звернення 10.01.2024);

3. Машкова В.І. Особливості колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2023. №1/2023. С.85-89. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.12> (дата звернення 10.01.2024);

4. Машкова В.І. Проблеми використання об'єктів суміжних прав у соціальних мережах. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2023. №3(59) 2023. С.27-31. URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3\(59\).295004](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.3(59).295004) (дата звернення 10.01.2024).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Машкова В.І. Проблеми акредитації організацій колективного управління майновими авторськими та суміжними правами. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: збірник матеріалів Шостої Всеукраїнської науково – практичної конференції (м. Львів, 29 вересня 2022 року)*. Львів. 2022. С.180-183;

6. Машкова В.І. Нормативно-правове регулювання діяльності організацій колективного управління авторськими та суміжними правами в Україні. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його*

правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності (м. Київ, 30 вересня 2022 року). Київ. 2022. С.264-269;

7. Valeriia Mashkova. Compulsory withholding of the fee for the management of copyright and related rights. *Теорія та практика сучасної юриспруденції: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 25 грудня 2022 року). Харків. 2022. С.234-236;*

8. Mashkova V.I. European experience of collection and distribution rewards in the field of private copying. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції Інтернет-міст «Київ-Дніпро» (м. Київ, 23–24 березня 2023 року). Київ. 2023. С.10-13;*

9. Машкова В.І. Законодавча колізія у вирішенні питання оплатності здійснення приватного копіювання творів, зафіксованих у фонограмах, відеограмах, а також аудіовізуальних творів. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права: збірник матеріалів Сьомої Всеукраїнської науково – практичної конференції (м. Львів, 25 травня 2023 року). Львів. 2023. С.144-147;*

10. Машкова В.І. Окремі питання здійснення колективного управління в сфері приватного копіювання. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності (м. Київ, 12 жовтня 2023 року). Київ. 2023. С.88-90.*